LĀČPLĒSIS

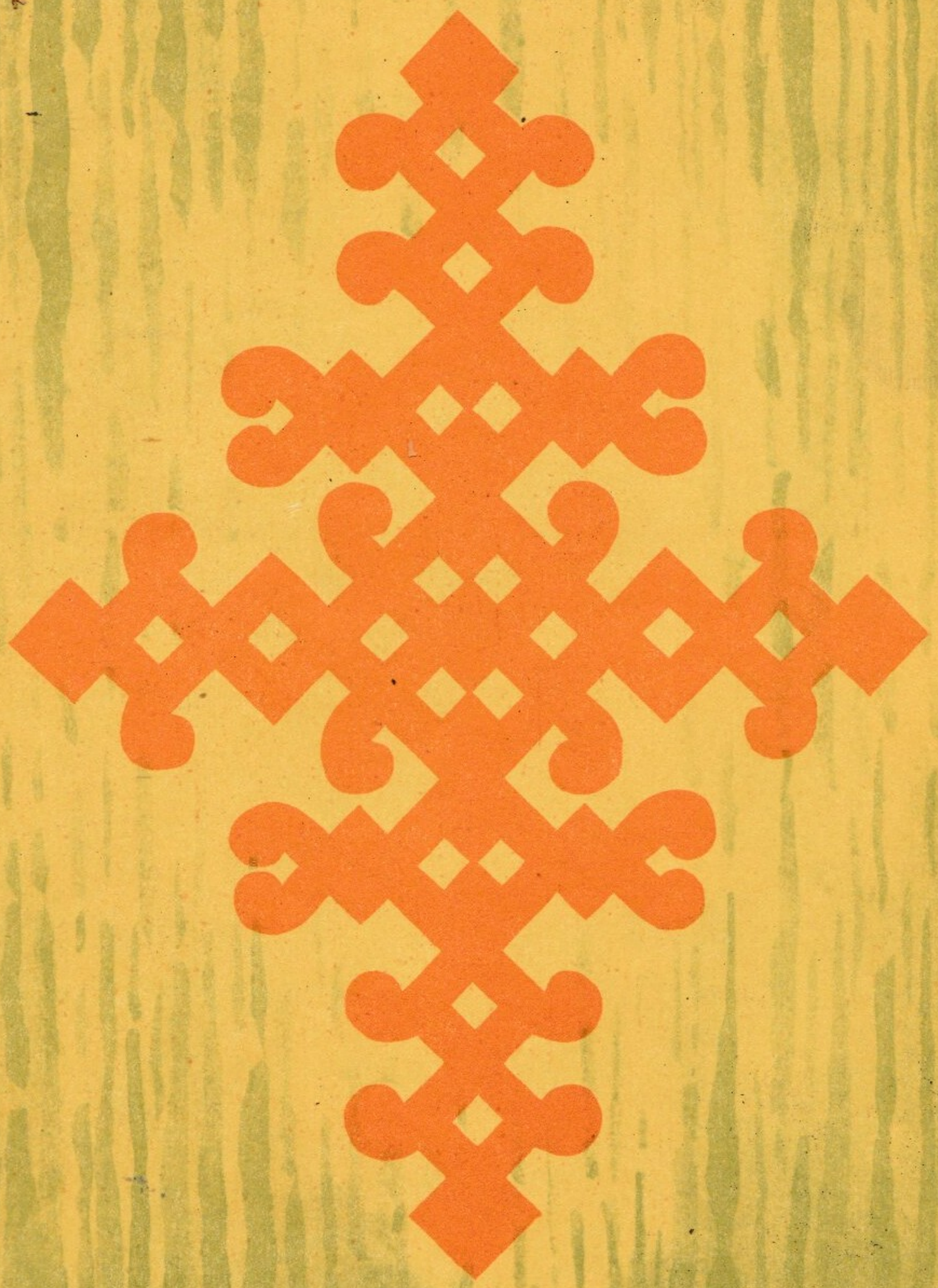

A. PUMPURS

LĀČPLĒSIS

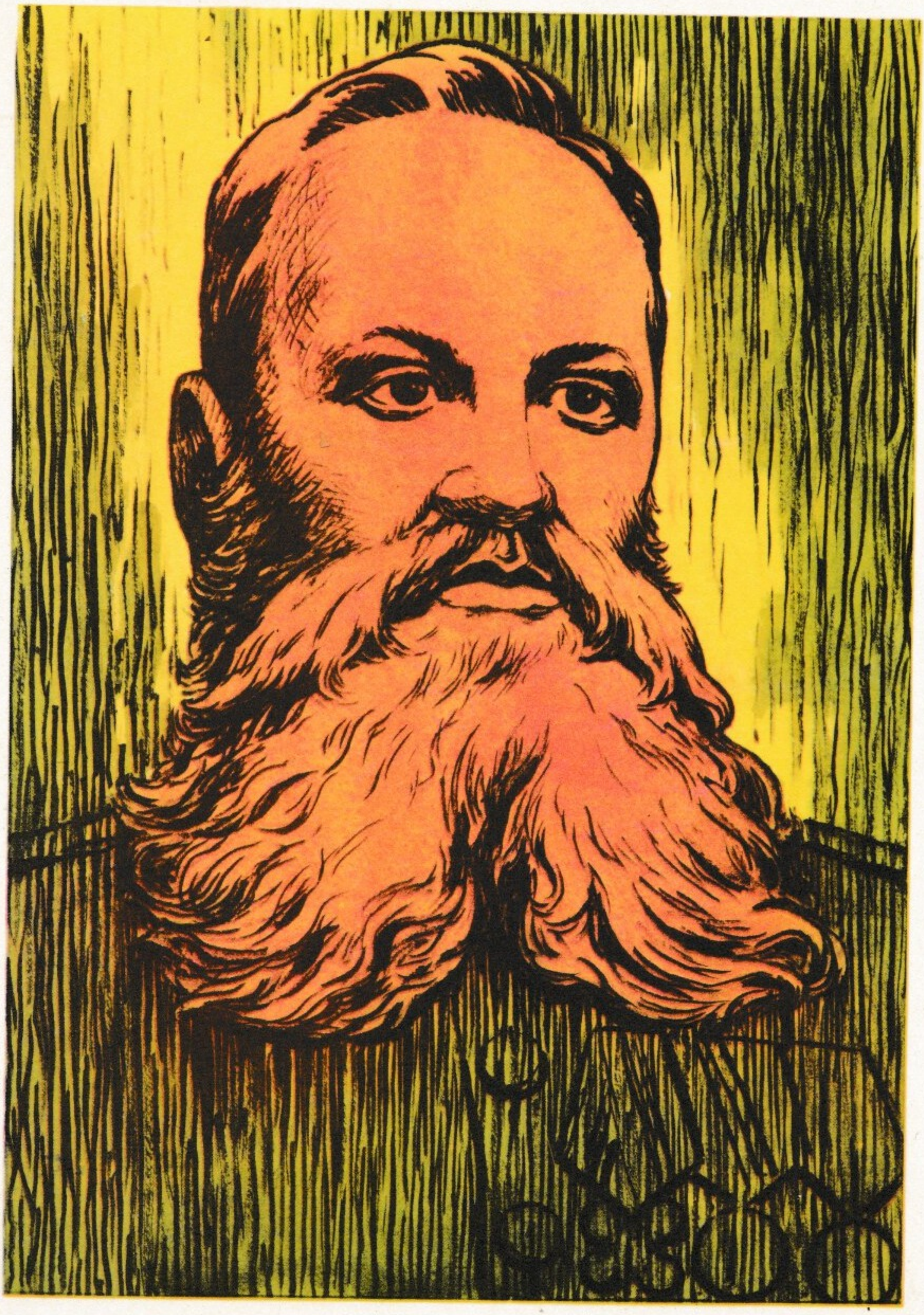

A. PUMPURS

LĀČPLĒSIS

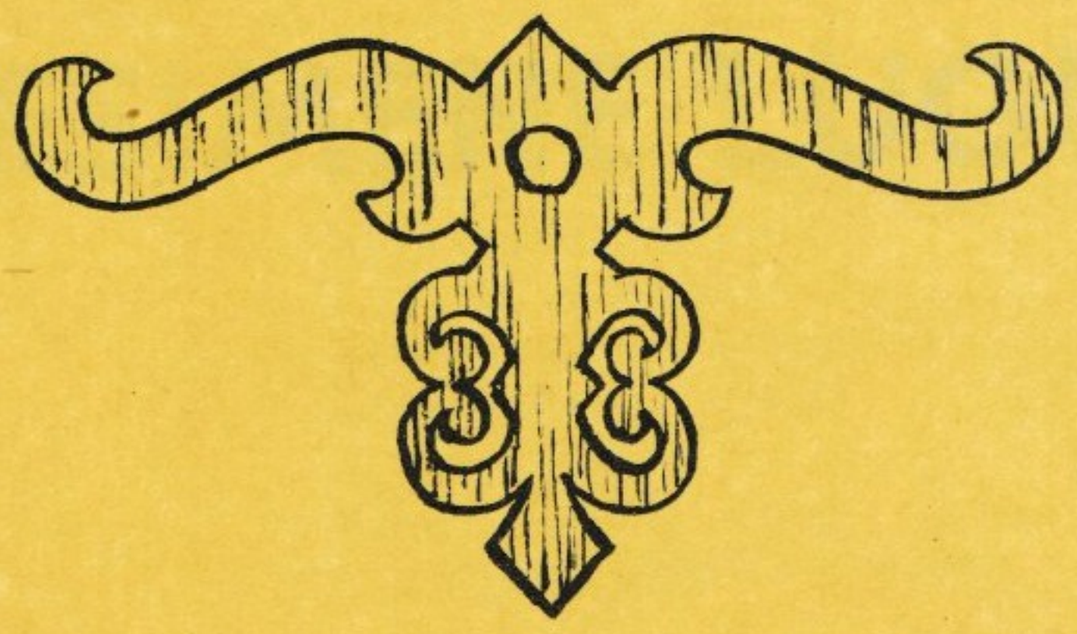

KIRJASTUS „EESTI RAAMAT" · TALLINN 1973

N (Läti)
P 83

Originaali tiitel:

A. Pumpurs
LAČPLĒSIS
Latvju tautas varonis
Tautas eposs
Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība
Rīgā 1961

Läti keelest tõlkinud K. Aben ja V. Beekman

Kunstiliselt kujundanud V. Valdmanis

Redigeerinud A. Kerge.

7—4—3
154—72

© «Eesti Raamat» 1973

ESIMENE LUGU

JUMALATE KOOSOLEK.

inava laotuse alla,
Pērkoni* kaunisse lossi,
kus valgus iial ei kustu,
kus alati rõkkamas hõisked,
Baltimaa jumalad sõitsid
kuulama Saatuseisa*,
kes häid või hämaraid päevi
on määranud kõigile kanda.

Pērkoni hallikad hobud
rahutult tammusid õuel:
neil koidik sadulaid kuldas
ja valjastelt päikene tõusis.
Patrimpil* vihkudest vanker,
kodaraiks kullatud kõrred,
ja võigud vahakat karva
tal vankrit on vedama pandud.

Pakolil* hobused mustad
kontidest saani ees rakkes,
sel kaared küljeluust olid
ja säärelуust kori ning aisad.
Antrimpil* soomustes hobud,
pilliroost haljast tal vanker,
ja suurtest teokarbikaantest
tal vankrisse voolitud iste.

Līgo* ja Puškaitis* sõitsid
üheskoos lilledest vankris,
ja kandsid lendavad hobud
neid vikerkaarväravast läbi.
Jumala-, Pērkoni pojad*
ilmusid õuele ratsa,
neil kuldsed sadulad kõigil
ja päitsedki teemandist taotud.

Austra* ja Laima* ja Tikla*,
Päikese ilusad tütred*,
kõik sõitsid roosidest vankris,
kus rakkes on säravad sälud.
Päikese ilusad tütred
käes hoidsid kullatud ohje,
ja vankri ratastelt teele
küll kulda, küll hõbedat kukkus.

Hallpäine Saatuseisa
teemandist põrandal istus,
tal Pērkon hüvakul, Patrimp,
ning kurakätt Pakol ja Antrimp.
Kaugemal Puškaitis, Līgo,
jumala-, Pērkoni pojad,
siis Austra, Laima ja Tikla
ning Päikese ilusad tütred.

Väiksemaid jumalaid palju
samuti istumas ringis,
sest haldjad tohtisid tulla
ja kuulata, millest siin juttu.
Hallpäine Saatuseisa
kuldase järje pealt tõusis
ja otsust tõsiseil sõnul
ta kuulutas kõigile nõnda.

„Vanasti juhtus see ime!
Maha sai Valguseneitsi,
ta ettemääratud ajal
tõi ilmale jumalavõsu.
Targalt too inimessugu
õpetas jumalust tundma,
ja voorust neile, et elaks
nad jumalasarnaselt, üllalt.

Kurjad ent astusid vastu,
viimaks ta surmale andsid,
kuid põrgu hoida ei suutnud
ses pimedusvõimuses teda:
võimsana surnuist ta tõusis,
auväärselt taevasse sõitis!
Te küllap teate ta nime –
tal maailmas nimeks on Kristus.

Varsti ta õpetust hüva
kuulasid maailma rahvad.
Kuid kahjuks inimkond ise
on sellegi kurjuseks muutnud.
Juba on langenud otsus:
ristiusk siiagi jõudku,
kuid veel on juhalail voli
nii mõneti inimmeelt muuta!"

Pērkon siis tõusis ja sõnas:
„Saatuse tahtele alla
end andma jumalad peavad,
kuid siiski ma kindlasti tõotan
kaitsta me lätlaste sugu.
Õpetust hüva ma pooldan.
Ei, uus see õpetus pole,
sest Idast on alused temal.

Plaanid neil, kes teda kandmas,
hoopiski kurjad on mõttes,
et rahvast ikkesse panna
ja Baltimaad endale saada.
Mina neid plaane ei salli,
nendele vastu ma astun.
Nii tõesti, nagu ma vihas
küll kive, küll tammepuid lõhun,

varem või hiljem ma kõik need
välguga hävitan ära,
kel mõttes kavatsus mõlgub
mu lätlasi orjadeks muuta!
Suvel, kui Ziedon* on tulnud,
vihma, mis kosutab, annan.
Ma päeval jahutan õhku
ja öösel ma tulesid läidan.

Nõnda ma looduses viibin
lätlaste lähedal ikka.
Nad kuulgu Pērkoni kõma –
ei ununе Pērkoni nimi!
Käsin teil teistelgi kõigil
käia mu eeskuju järgi –
kus keegi iganes asub,
nii toimida, kuis tema kohus."

Patrimp nüüd tõusis ja lausus:
„Baltimaa muld kannab vilja,
kuid ainult lätlaste tarvis
siin viljapead kullased olgu,
Baltimaa nurmedelt saagu
rohkesti nemad vaid saaki,
ent adrad võõrastes kätes
las murduvad alemaad kündes!"

Antrimp siis omalt poolt lausus:
„Baltimaa valgetes vetes,*
kus mässul Põhjala tuuled,
neid luuraku varjatud karid.
Võõraste vaenlaste laevad
hukutan vahustes vetes,
et ükskord Baltimaa lipud
lööks lehvima maailmamerel!"

Viimaks sai Pakolgi sõna:
„Põrgu on võõraile valmis,
kuid läti sangarivaimud
las lehvivad Baltimaa kohal,
vehelgu virmalismõõgad,
tõotades võõraile häda,
kuid saagu Lätimaa pojad
neilt õnnistust hingede päeval!"

Sedasi Pērkoni ette
järjest kõik tõotuse tõid nad.
Siis tõusis istumast Līgo
ning teistele niiviisi sõnas:
„Noorimaks taevases peres
Lätis mind peetud on ikka,
ent rahva südames Saatus
mul määranud armsama koha.

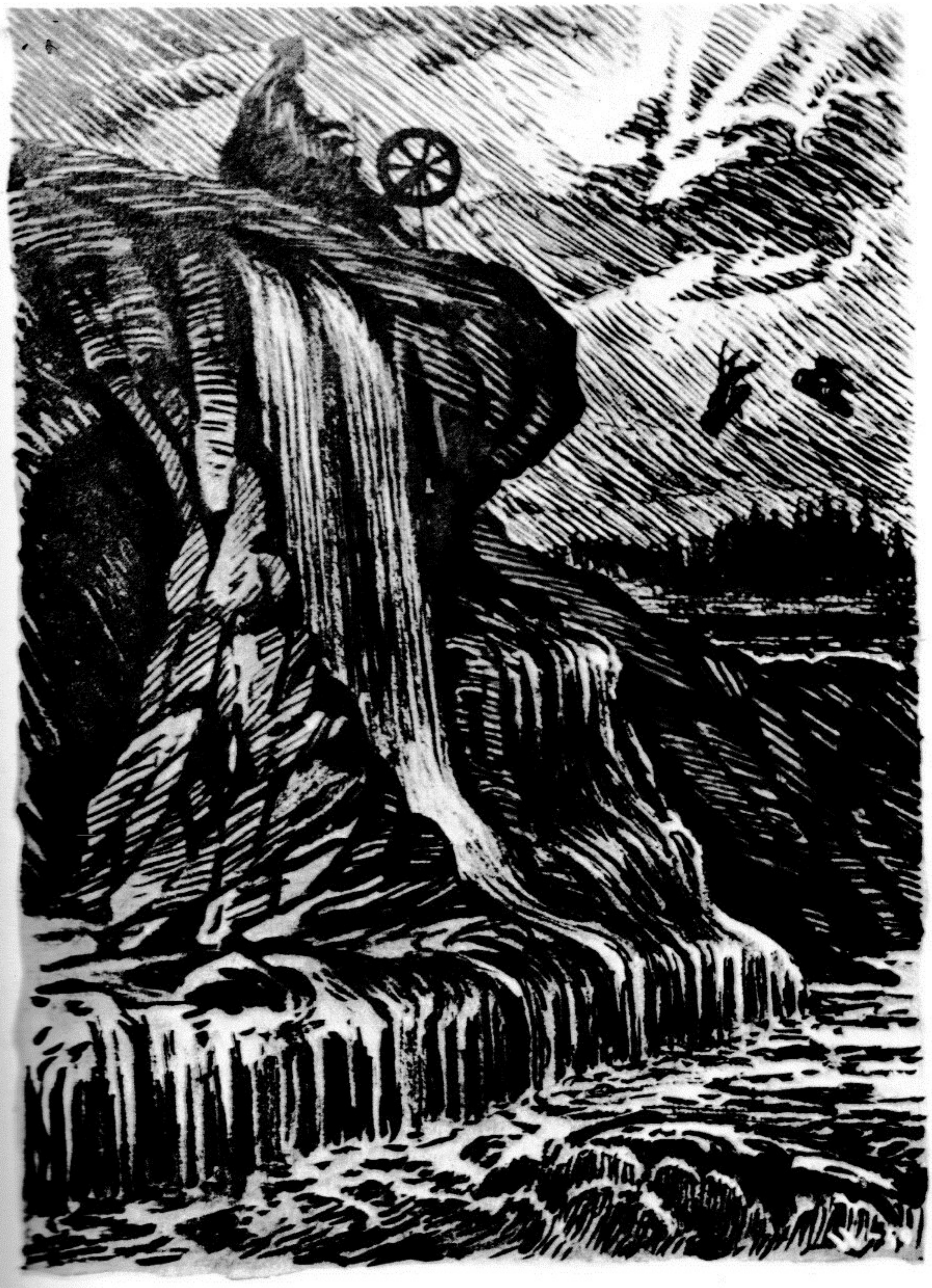

Laulmise lusti ja rõõmu
lätlaste südameis hoian.
Ma raskel ajal toon tröösti
ja lõbusal rõõmustan hinge.
Līgo — see nimi ei kustu
iialgi lätlaste huulilt,
ja kuigi jumalad vanad
ehk unuksid aegade jooksul,

rõõmsates lauludes ikka
rahvas teid ülistab kõiki —
sind, Pērkon, Laimat ja Tiklat
ning Päikese tütreid, su poegi.
Nimed, mis kõlavad laulus,
vaimustust valavad hinge —
et jälle võitlusvaim ärkaks,
et võitluses vabadus tärkaks!"

Koosolek lõpule jõudis,
jumalad lahkuda tahtsid,
kui äkki Stabradze* tuli,
ta sõna ka endale palus.
„Kodust ma tulen," ta lausus,
„lubage kõnelda teile,
mis äsja minuga juhtus
all veeneelu värava juures:

Öösel ma Stabragi* kaljul
ketrasin ududest lõnga,
mu kääv sai lõpule juba
ja kirema kippusid kuked.
Korraga jõe kohal kõrgel
lendasid mööda kaks nõida,
neil ratsuks jändrikud pakud,
nii tuiskasid Daugava kohal.

Järsku nad viskasid alla
tammistest ratsudest teise,
ja seltsis istudes ühel
sealt minema lendasid ruttu.
Pärisin endalt, mispärast
nõiad küll niimoodi tegid,
ja pakku voogude sülest
ma tõttasin kiiresti päästma.

Polnud mu imestus väike –
tammise puupaku õõnes
ma uhket noorukit nägin,
kel minestus riisunud rammu.
Sülle ma noormehe võtsin,
kandsin kristalsesse lossi,
ta kuiva mässisin rüüsse
ja teokarbist voodisse panin.

Nähes, kuis noormees ju virgub,
tõttasin otsemaid siia,
et sulle rääkida, Pērkon,
ja kuulda su käskusid, isa!
Kes sinna jõehauda kukub,
kohe peab muutuma kiviks,
ning nendest kividest järjest
me Staburag suuremaks kasvab.*

Kui ma nüüd mõtleksin saata
noormehe väravast välja,
siis Saatus teda seal tabaks,
ja kiviks ta jäädavalt muudaks.
Seepärast tahaksin teda
enese kõrvale jätta,
las maitseb paremaid päevi
mu säravas, helkivas lossis."

Kuulanud Stabradze sõnu,
teravalt tähendas Tikla:
„Nüüd vist küll Stabradzel villand,
ei armsamat leinata viitsi,
Daugava kallastel nutta,
kaljusid pisarail pesta.*
Et päevi lõbusalt veeta,
ta inimlast igatseb taga."

Punastas Stabradze järsult,
kuuldes, mis kõneles Tikla.
„Karm Tikla, sugugi selleks
ma noorukit päästa ei tahtnud –
minule tundub see lugu
tähendusrikkam kui muidu:
ehk kurjusjõudude vastu
siin jumalaist saadetu võitleb!"

Kõneles Laima: „Mu kätte
saatusekirjad on antud,
ma neist võin vaadata varmalt,
mis noorukit eluteel ootab."
„Naised, te rahule jääge!"
kärgatas korraga Pērkon.
„See noormees määratud ette
on kõrgema eesmärgi täitjaks.

Lielvaarde vanema poega
Lāčplēsist kiusasid nõiad,
tal kurja mõtlesid teha,
kuid, Stabradze, sina ta päästsid.
Rutta nüüd kärmesti koju,
vii talle toitu ja jooki,
ning saada väravast välja,
kui peakski ta muutuma kiviks!

Hiljem siis ohtudest läbi
noormehe juhatab Laima,
et täidaks vägimees pärast
kõik selle, mis määratud talle!"
Koosolek lõpule jõudis,
Baltimaa jumalad läksid;
kas kutsub kunagi kokku
hall Saatuseisa neid enam?!

TEINE LUGU

LĀČPLĒSISE ESIMENE KANGELASTEGU. LĀČPLĒSIS ASUB TEELE BURTNIEKI LOSSI. AIZKRAUKLISE TÜTAR. KURADI-KOOBAS. STABRADZE JA TEMA TÜTREKE. KOKNESIS.

Idmuistsel ajal Baltimaa pinnal,
kus voolab Daugava looklevas sängis,
kus suitses põledes odra jaoks ale,
elasid lätlased külluses, õnnes.
Daugava ääres, Kegumi* juures,
kus voolab Daugava vetesse Rumba
ja lõikab kaljusse sügava oru,
asetses Lielvaarde vanema kindlus.*

Juhtus see kaunil kevadepäeval,
kui kinkis vainule naeratust Ziedon,
ja loomad kepsu lõid looduserüpes,
ärgates rõõmuga talvisest unest.
Hommikul poiste, piigade hõisked
ju linnulauluga sulasid ühte,
sest rõõmust pakatas süda neil põues
priiusest rõkates Ziedoni ajal.

Lielvaarde vanem pojaga kõndis
ja tundis ilusast kevadest rõõmu.
Ju aastaid kaheksateistkümmend lasus
noormehe laiadel õlgadel praegu.
Nägema vanem õpetas poega,
kuis peitub jumalus looduserüpes
neis võimsais jõududes ligidal ikka –
taevas ja metsades, vetel ja arul.

Kõneldes nõnda jõudsid nad viimaks
ka laane servale, tammede varju;
siin tundis väsimust jalgades vanem,
tammepuu alla ta murule istus.
Äkitselt tormas tammikust karu,
ja kurjalt taadile kallale kippus.
Ei andnud aega end kaitsele seada,
paistis, et jõudnud on surmatund kätte.

Kiiresti noormees appi siis tõttas,
ja kiskja lõugadest kätega haaras,
ning hirmsa karu kui väikese talle
hiiglaserammuga käristas lõhki.
Nähes, et pojal vägilasjõudu
on rohkelt liikmetes, hüüatas valdjas:
„Saab varsti võitmatu vägimees sinust,
nii nagu ennustus tõotanud sulle.

Kaheksateist on kulunud suve
sest päevast, Daugavat mööda mil tuli
üks paat, kust auline vanake astus,
käte peal väetikest lapsukest kandes.
Nooruslik samm tõi teda mu lossi,
ta mulle kuulutas saatuse tahet:
ma võtku poiss oma lihaseks pojaks,
pärija kasvagu temast kord mulle.

Auväärne vana Vaidelot* oli
ja ütles, laanest ta leidnud on lapse,
kus poissi imelist imemas nägi
ta karuemanda vägeval rinnal.
Poisile saatus osaks on andnud,
et kuulsaks sangariks kunagi saab ta
ja hirmu tekitab juba ta nimi
kõigis, kes katsuvad rõhuda rahvast.

„Vägevad vaimud tulevad läänest,"
ta ütles, „tõusevad Pērkoni vastu,
nad kurjad, peas neil ristiga sarved,
tungivad parvena Idamaa poole.
Jumalad veelgi taplevad tublilt,
kuid rahvas ikkagi priiuse kaotab,
me kõige suuremad, kangemad kaimud
langevad võitluses võõraste vastu.

Vaidelot olin, elasin kaua
ma Krīvi* juures seal Romove* hiies,
kust kandsin sõnumeid, rõõmsaid ja kurbi,
vanematele ja rahvale sadu.
Seekord tõin viimse sõnumi kurva,
ma sulle, auväärne Lielvaarde vanem!
Ei sellest sõnumist raskemat teadet
iialgi varem ma küütinud ole.

Trööstiks ma siiski sinule ütlen,
et pärast sajandeid ärkab su rahvas,
ja jälle endale priiuse võidab,
meenutab muistseid kangelasaegu.
Määranud Saatus: ei minu silmad
saa rahvast orjuses ägamas näha,
mind päike veeredes kutsub siit kaasa,
Baltimaa kuldane päikene loojub."

Öelnud need sõnad, Vaidelot lahkus,
ta astus paati ja minema sõudis.
Ma talle järele vaatasin kaua,
südames kerkis mul ähvardav aimus.
Daugavas allpool kohises Kegum
ja pildus voogude keerises venet;
kui kustus päikese viimane paiste,
paat kadus sõudjaga keerise sisse.

Vajunud aastad aegade merre,
ma täitsin ausasti Saatuse tahet,
sest poisist, kelle tõi Vaidelot mulle,
noormees on sirgunud — sina see oled!
Lāčplēsis* — nii sind hakkame hüüdma;
las ikka nimi see meenutab meile,
et päästsid koleda surma käest isa,
astudes julgesti sangari teele.

Saduldan homme tulise täku,
ja annan sinule mehise mõõga,
veel kilbi, hõbedast kannused, oda,
nugisenahkadest toreda mütsi*.
Korras on need — siis teele sa kappad,
ja tõttad kuulsasse Burtnieki* lossi,
kus noorussõber mul ammune elab,
vana ja auväärne Burtnieki vanem.

Tervita teda, kuuluta talle,
et näeb ta Lielvaarde vanema võsu,
kes tulnud teadmisi õppima sinna,
Burtnieki kuulsasse tarkusekooli.
Küllap on Burtniek lahke su vastu,
kõik kirstud lossis ta sinule avab.
Sest iidsed kirjad, mis kirstudes varjul,
tumedast saatusest annavad teateid.

Kirjadest muistseist õpetust leiad,
nad sulle vestavad Idamaast jutte,
neis laulud Lätimaa kangetest meestest,
jumalaist teadmisi, tarkusi rohkelt.
Õpid neid kõiki, paljutki muud veel
seal seitse aastat sa tallele paned,
käid mõõka tallermaal katsumas ise,
õpid ka õigesti juhtima taplust."

Järgmisel päeval sadulas ratsu,
kui koitis, linnuse väravas hirnus.
Siis mõõga puusale Lāčplēsis sidus,
oda ning kilbi ta endaga võttis,
müts oli peas tal nugisenahka.
Ta astus hallpäise vanema ette,
ja ütles: „Kaitsku sind jumalad, isa!"
Taadiga hellasti hüvasti jättis.

„Lielvaarde hõim on rahva seas kuulus,"
tee peale isa veel õpetust jagas,
„meil rohkelt sangareid vaaride hulgas,
rahvasuu iial ei ütle neist halba.
Lāčplēsis, sulle Saatuseisa
on kätte näidanud kuulsuseraja,
kui püüad ise sa sihile jõuda,
küllap ka jumalailt abi siis leiad.

Maailma alpus noormehi petab —
nad selles enamjaolt ise on süüdi.
Sa nõnda ela, et nõu küsiks teised,
mitte, et sulle nad õpetust jagaks.
Maailmas raske teada on tõde,
veel rängem teistele öelda on seda.
Kes selle raskuse tegudes võidab,
hingelt see teistest on õilsam ja ülem!

Austa siis ikka isade kombeid,
ja kaitse alati isade usku!
Kuid ristimärgiga teesklejaist hoidu –
priiuse vastased põliselt on nad.
Kasu vaid meeles, hulguvad ringi,
ja ohvreid otsivad jumala nimel,
et hinge kallata surmavat mürki,
rahvast nad petavad, tapavad viimaks.

Lätimaal rahvas seni ei tunne
veel ühtki isandaiks sündinud sugu,
siin rahvas pealikuid sõja jaoks valib,
rahu jaoks vanemaid, õigusemõistjaid,
nendeks on aateis, tegudes tublid
ja rahva austuse pälvinud mehed.
Neid rahvas usaldab, neid tema viimaks
kangelaslugudes, lauludes kiidab."

Lāčplēsis vaikselt vanakest kuulas.
Ta rind neist õpetussõnadest paisus
ja tundis vägimees tugevat jaksu
enda ees mehiseid eesmärke nähes.
Niisiis ta tõotas õpetust täita,
veel taati kaelustas, kätt talle andis,
siis kargas ratsule, kergitas mütsi,
kilbiga viibates minema kappas.

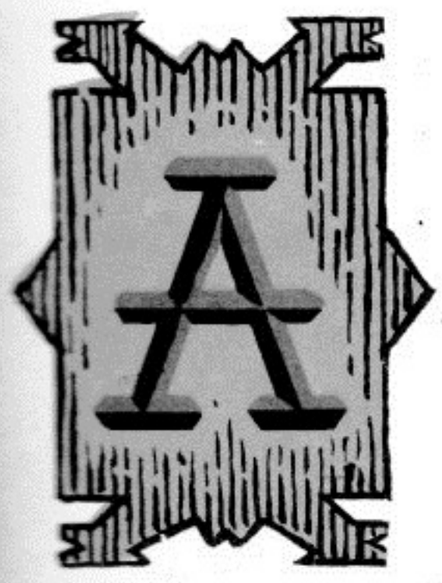

izkrauklis* lossitoas vaikides istus,
lauale toetus, veeretas mõtteid,
Spīdala* samas, ainuke tütar,
sõrmitses akna all sõrmuseid, helmeid.
Tütarlaps suisa kaunitar oli,
pruunides silmades metsikud leegid.

Puudus tal ometi armsus ja pehmus,
köita mis suudaks noormeestel südant.
Petavad ruttu säravad silmad,
ohtlik on ennast neist võluda lasta.
„Spīdala," piigat kõnetas isa,
kergitas pead ja siis tähendas nõnda:

„Ammu ju sinu käest küsida tahtsin,
kust sa need helmed, sõrmused võtad,
millega tihti ennast sa ehid?"
Spīdala võpatas, sellest võis tunda:
küsimus teda äkitselt tabas.
Siiski ta kiiresti isale kostis:

„Mulle neid kingiks toob vanaeit-vader,
külla kui tuleb. Kodus ta vara
kullases laekas hulgana hoiab."
„Tütar, mu armas," nii vanataat sõnas,
„enam ei või ma lubada sinul
vaderilt vastu neid kinkisid võtta.

Vader, see vanaeit, — rahvasuu räägib —
olevat nõid ja puukigi toitvat,
sellele inimliha ta andvat;
puuk talle kandvatki kõiki neid hüüsi,
sees aga neil on nõidusevägi,
tüdrukul ausal neid kanda ei kõlba!"

Spīdala kiiresti aknasse vaatas,
varjates palge kerkivat puna.
Just nagu poleks kuulnud neid sõnu,
isale kärsitult kõneles nõnda:
„Meile on, vaata, tulemas keegi,
väravast sõjamees ratsutab õue."

Kõigist jäi kaugele Aizkraukle kindlus,
Daugava kaldast seisis ta eemal,
sügavas metsas, karude maadel,
öösel seal ulgusid öökullid, hundid.
Olid neis laantes ohtlikud rajad,
teekäija harv siia kantsini jõudis.

Seepärast Spīdala imestas väga,
nähes, et ratsur kihutab metsast,
kindluse õue otseteed kappab.
Aizkrauklis samuti vaatama ruttas,
tulijat ise näha ta tahtis.
Lāčplēsis õues ju vaigistas ratsut.

Akna all vaguralt kummardas noormees,
öeldes, et teel on Burtnieki lossi,
öömaja heldelt naabrilt ta palub.
Aizkrauklis Lāčplēsist lahkesti kohtles,
ütles, et meelsalt enese juures
näeb tema Lielvaarde vanema poega.

Lāčplēsis kärmesti sadulast hüppas,
teretas taati kättpidi kohe,
sulaste hooleks usaldas ratsu,
Aizkrauklis teejuhiks, kambrisse astus.
Spīdala neile vastu seal tuli,
noormees ta palge ees värinat tundis:

säherdust ilu veel polnud ta näinud.
Spīdala silmad vaatasid julgelt,
nõiduslik leek neis sügaval põles,

noormehe kätt kui ta surus ja ütles:
„Sõjamees uljas, tervitan sind ma,
rõõmustan tulevast sangarit nähes!“

Tänades Lāčplēsis kogeles aralt.
Spīdala muigel kergelt ja kaunilt
otsekui siug end tema ees keeras,
jällegi noormehe silmisse kiindus,
kes nägi nüüd vast kogu ta ilu,
saledat pihta ja toredaid ehteid.

Tüdruku paindlikkus, hämmastav ilu
noormehe hoopis kohmetuks muutsid.
Spīdalat viimaks Aizkrauklis käskis
rikkalik laud katta õhtuseks eineks.
Tütarlaps läks ja Lāčplēsis toibus,
kergemalt tuksus ta pulbitsev süda.

Õhtulist maitstes nad puhusid juttu,
Lāčplēsis julgelt neiule vastas,
kohmetus oli kadunud juba;
siiski ta, kuulates mõistuse käsku,
vaprasti tõrjus teravaid nooli —
neid, mida pildusid Spīdala silmad.

Öö aga jõudis ja rahutuks muutus
Spīdala — lauast äkki ta tõusis,
ütles, et ikka harjunud tema
veel enne südaööd magama heitma;
Lāčplēsist ka ehk väsitas teekond,
Spīdala juhatab aseme talle.

Vanale öörahu Lāčplēsis soovis,
söögitoast lahkus Spīdala saatel,
kes teda juhtis magamistuppa,
see oli kauge ning ehitud kamber.
Piiga veel ütles: „Lāčplēsis, sangar,
magad siin rahus kui jumala süles!“

Lāčplēsist tõepoolest imestus rabas:
hangena voodi kohev ja kõrge,
palakad valged, purpursed tekid
— verena punavad — kumasid vastu,
magusad lehad heljusid kambris,
noormehel uim sellest peagi lõi pähe.

Spīdala ise näis hunnitult kaunis,
nõiduslik justkui unelmakuju.
Unustas nooruk kasinad tunded,
ihaga sirutas käed tema poole.
Vari vaid liugus akendest mööda,
kadus nii Spīdala noormehe silmist.

Kuu kumas kahvatult taevasel võlvil,
tuhanded tähed sirasid kesköö l,
hõbedast valgust kallates alla.
Lāčplēsis tundis, et rinnal on raske,
akna siis avas, välja sealt vaatas,
hingates januselt jahedat õhku.

Näis talle, õhus kui kihutaks varjud,
just nagu kuu eest sõuaksid mööda —
ajavad siin ehk tumedaid asju
südaöötunnil kõik tondid ja nõiad?
Miks nõnda kähku Spīdala kadus?
Lāčplēsis nõuks võttis jälgida teda.

Hommikul kuulda sai Aizkrauklis temalt:
lossis kõik tundub meeltmööda talle,
sestap ta tahaks kauemaks veidi
jääda nii külalislahkesse majja.
Aizkrauklis vastas, jäägu ta siia,
puhaku, kosugu, vaadaku ümbrust.

Spīdala tähendas järgmisel õhtul,
küllap teab võõras isegi tuba,
magama heitku, kunas tal tahtmist.
Spīdala rahulist und talle soovis.
Hüvasti jätnud, Lāčplēsis tõusis,
magamiskambrisse kiirustas peatselt.

Väljus siis uuesti võõrusemajast,
pilkases õues nurka end peitis,
sinna, kust lossi uks talle näha,
välja või sisse kes lähevad sellest.
Südaööl tehti vaikselt see lahti,
Spīdala kuulmatult libises välja.

Öömusta rüüsse ta mässitud oli,
kullatud kingad hiilgasid jalas,
lahtised juuksed lehvisid tuules,

kulmud nii pikad, et küündisid maani,
otsekui tunglad põlesid silmad,
nõiasau kaasas tal, käes seda kandis.

Jäserik tammepakk aia all lamas.
Spīdala kargas kaksiti otsa,
nõidusesõnu pomises, kopsas
sauaga kolm korda pakule pihta.
Tammepakk õhku korraga tõusis,
nõia ta tuhinal minema kandis.

Lāčplēsis mõni aeg seisis veel õuel,
pilguga saatis Spīdala lendu.
Temagi ihkas lennata kaasa,
vaadata tontide, nõidade tempe;
sangaril jäi ent vajaka jaksust —
kurvalt ta kambrisse tagasi kõndis.

Lāčplēsis hommikul jalutas õues,
nägi, et pakk on tagasi toodud.
Lähemalt vaatas — pakk oli õõnes,
õõs oli pakus nii sügav, et sinna
ennast ta hõlpsalt ära võiks peita.
Sangaril siinsamas kavatsus küpses.

Õhtul, kui Spīdala minema läinud,
magamistuppa Lāčplēsis ruttas,
nugisenahka mütsi sealt võttis,
kiiresti mõõgagi vööle ta sidus,
õuele astus, puuõõnde puges,
ootama jäi, millal Spīdala ilmub.

Kesköösl taas Spīdala õuele tuli,
üleni mustas, nõiamoor ehtne,
pakule hüppas, sauaga kopsas,
pomises rutakalt nõidusesõnu.
Tammepakk põrus, parinal kerkis,
Aizkraukle padrikuist kaugele kandus.

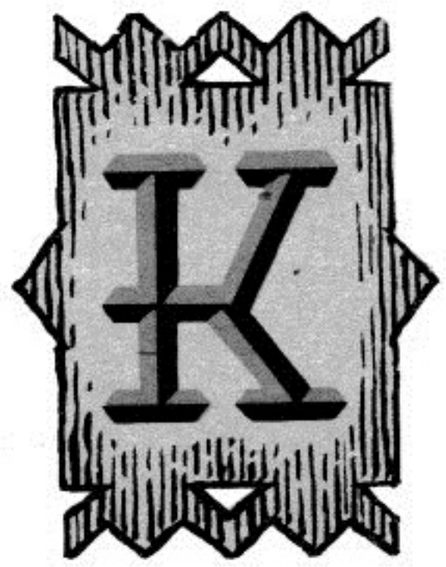

ui veel hoopis vanasti linnud, loomad rääkisid,
Daugavat siis kaevata käsu said nad Pērkonilt.
Linnud, loomad viimseni läksid seltsis tööle,
kihvad, nokad, küünedki tegid aset jõele.
Paabu vaid ei teinud tööd, istus mäele puhkama,
kurat kõndis mööda teed, temalt kohe küsima:
„Kus kõik teised elajad, kus kõik linnud, loomad?"
„Kaevavad kõik Daugavat, jõele sängi loovad."
„Miks siis sina üksinda viibid eemal talgutest?"
„Ei ma taha määrida kahte kuldset jalakest."
Kurat paabulinnuga, ei nad mõelnud kaua,
vete teele kaevasid põhjatuma haua.
Sellepeale sedamaid hauda vajus Daugava,
loomad-linnud korrapealt keeletuks jäid hirmuga.
Tembutama hakkasid, karglesid ja pusksid,
hääli igasuguseid kuuldavale lasksid,
mõmisesid karud, kuid hundid, penid ulgusid,
härjad valjult möirgasid, sead need ainult ruigasid,
kassid kurvalt näugusid, hobud hirnatasid,
kõik öökullid huikasid, rästad vilistasid,
kassikakud huilgasid, kukulinnud kukkusid,
värvukesed valjusti sädistama kippusid.
Sellest kõigest ilmatu tõusis märul, kära,
kostis üles taevani, Pērkon kuulis ära.
Kuradile lajatas turja välgunoolega,
keeras sängist Daugava luhamaade poole ta.
Ümber haua kerkisid kohe kõrged kaldad,

sellest ajast paabulind saigi mustad jalad.
Tänaseni igamees kaugemale hoidub siit,
sageli teekäijat veel tont seal vetehauda viib,
sügavikku meelitab kummituste vägi,
sestap kohal nimekski Kuradikoopa mägi.

Sinna laskus Spīdala, kui ta küllalt lennanud,
mööda täheväljasid kõrgel ringi rännanud.
Pakuõõnes Lāčplēsis oli piinahigis,
puuķe, pisuhändasid kippus talle ligi.
Need, kes öösel kannavad vara kokku kuhugi,
tuld ja suisa sädemeid talle peale puhusid!
Mäe peal teisi nõidasid tuli nende seltsi.
Pea käis ringi sangaril, süda rinnus peksis.
Iga väiksem liigutus võis ta paljastada,
ei siis sortsid mõtlekski talle halastada.
Kokkusõitnud nõiad kõik koopa sisse läksid,
oma pakust ratsud nad mäele maha jätsid.
Kaksteist pakku vägevat kingunõlval lamas,
kaksteist nõida kadus koos koopasse sealsamas.
Varsti toibus Lāčplēsis, tuli jälle ärkvele,
nõidadele tõttas ta koopakurku järele.
Koopas sügav pimedus ümberringi kõikjal,
seal nahkhiiri tohutuid lendas ringi võikalt.
Lõpuks kumas kaugusest veidi valgust vastu,
jõudes suure majani sangar sisse astus.
Seal sai värki kummalist kuhjakaupa näha,
mõne asja nimegi tal ei tulnud pähe:
kontisid ja koljusid, küüsi, juuksetutte,
libahundinahkasid, hambaid, sarvi, kotte,
savipotte, padasid, vitsikuid ja kibusid,
kulpe, uhmreid, korvisid, sõelu, haamreid, kirnusid,
roostes viklu, luudasid, musti tuleorke,
rattarumme, rehasid, köisi, kaelakooke,
musti nõiaraamatuid, kirjapanunahku*,
nurgas taimi hunnikus, kimpuseotud rohtu.
Seisid karbid riiulil, külimitud, kapad,
peekrid, rohupotsikud, tündrikesed, napad.
Otse keset kambrit seal koldest tõusid leegid,
seinal varjud vehklesid, nagu tantsiks keegi.
Koogu otsas podises tulel vägev pada,
padakonnad, kõutsid ka, lõõmutasid seda.
Rästikud ja nastikud susisesid nurkades,
mustad sorrid lendlesid hingematva suitsu sees.
Põhukuhjas Lāčplēsis varju otsis kiiresti,

samal hetkel ehmatas ise aga hirmsasti:
siinsed loomad ägedalt kohe kisa tõstsid,
sisin, krooksud, vilistus, piuksud, huiked kostsid.
Vana nõidki kihutas tuppa suure rutuga,
uksest sisse kusagilt tuli hirmsa tõtuga.
Ei ta näinud kedagi, hüüdis, nii et kajas:
„Kes teid, tõprad ligased, ärevile ajas?
Küllap sissetungija endal kaela murrab!"
Varsti jäidki elukad vaiki igas nurgas.
Suure kulbi vanamoor kähku pihku haaras.
„Plikad, sööma!" kutsus ta, katlapõhjas keeras.
„Leem on valmis, tüdrukud, liha keenud pehmeks ju!"
Kolmel korral kopsas ta paja pihta sähmaku.
Tuli kaksteist tüdrukut tuppa sisse kiirul,
jupi vorsti igaüks sai ja lihaviilu.
Igaüks neist eide käest oma toidu haaras,
lihatükke Lāčplēsis põrsalihaks arvas.
Kõrvalkambri astudes vägilane nägi,
kambris seinad verevad, verekarva lagi.
Puupakk keset põrandat seisis, ränk ja tohutu,
pakul valmis kirveski, punane ja ihutud.
Muud ei olnud erilist selles ruumis midagi,
ainult vastasseinas uks; paistis, tee viib edasi.
Järgmisesse kambrisse sai sest uksest minna,
nõiad oma lihaga liikusidki sinna.
Kannul neile Lāčplēsis hilju kõndis järele,
ukse taga mõndagi pani jälle tähele.
Kõik on valgeks võõbatud — lagi, seinad, põrand,
lauad valged, toolid ka, miski pole erand.
Seina ääres kõrvuti valged ahjud seisid —
üks täis valgeid ubasid, sütekuhi teises.
Laua ümber istusid kõik need nõiad sööma,
keegi neist ei mallanud ühtki sõna öelda.
Edasi viis jälle uks ühte uude ruumi,
kõrged võlvid olid seal, palju sambaid suuri.
Imelikult kollane kõik seal välja nägi.
Selles kambris seisis reas kaksteist kollast sängi.
Kui siis nõiad söönuks said, võtsid laualt potid,
laua ära kraamisid, viisid kaasa kondid.
Ütles neile nõiamoor: „Läki kööki kärmesti,
nägijateks pean ma teid ümber muutma varmasti;
kosilased varsti siin, tulevad teid nõudma,
mõrsjad peavad ennast ju ehtida veel jõudma."
Nendest varem Lāčplēsis jälle kööki kiirustas,
köögis nurka uuesti heinte taha küürutas.

Võttis sule näppu nõid, rohupoti otsis,
võidis silmi sulega, rohtu peale pätsis.
Pärast seda läksid kõik köögist kohe minema,
silmad olid hakanud nendel selgelt nägema.
Tahtis näha Lāčplēsis Spīdalat küll väga,
kuid ei tundnud hulga seest — nõiad ühte nägu.
Kogu aeg ta pilguga jälgis rohupotti,
võlurohtu endale sellest silma võttis.
Otsekohe langes kae, mis ta pilku muutis,
kõike näha selgesti vägilane suutis:
suurest katlast, mille seest söömaaega maitsti,
lapsekäsi väikesi talle silma paistis.
Seal, kus tema arvates pakse vorste pajas kees,
vingerdasid mustad maod podiseva leeme sees.
Sangar sammus edasi, vaatas kambrit esimest —
põrand, seinad, lagi seal taotud vasest ehedast;
pakul lamav kirveski vaskselt vastu kiiskas —
teab küll, milleks vaja läks sellist tapariista?
Aga vägevamalt veel teine kamber kilgendas —
lühtrid, lauad, toolidki olid selgest hõbedast.
Saanud hõbekappideks ahjud tagaseinas,
ühes pärlid särasid, kullast ehted teises.
Kolmas kamber — viimane, see, mis suurem teistest —
säras seinte, sammaste puhtast kullapaistest.
Ehtsast kullast sängidki sambavahes kumasid,
vaibad katteks sängidel puha purpurpunased.
Seal, kus kamber hõbedast, sikutasid nõiad nüüd
justkui saunaminekul seljast pikad nõiarüüd.
Jalas kuldsed kingad neil, muidu päris paljad.
Võrusid ja sõlgi eit otsis kapist välja,
rinda, käsivartele tüdrukuile passitas,
pikki juuksepalmikuid pärlitega kaunistas.
Pööras pilku vägimees, nägi imestusega —
mitu piigat tuttavad olid peale Spīdala.
Särasid kõik kullaväes, pärliehteis toredais,
ilu lausa kuratlik nende ümber helendas!
Pärast seda ehtimist piigad riided kahmasid,
seltsis vasest kambrisse jooksujalu tõttasid,
suures kaares astusid paku ümber ringi;
oma rüüga Spīdala kattis paku kinni,
kahmas kirve kätte siis, kõigest jaksust virutas,
sinna juurde sõnuma nõndaviisi kiirustas:
„Täna raiun kõigepealt, homme ma ei tunne!“
Kohe kargas härrasmees välja pakuõõnest,
kaelustas ta Spīdalat ja nad seltsis ruttasid

kähku kullast kambrisse, kus neid sängid ootasid.
Juhtus nõndasamuti tema järel teistega –
peagi kullast kambris kõik olid härrasmeestega.
Seljas olid isandail mustad sametkuued,
jalas nendel läikisid lakknahksaapad uued.
Kolmenurkseid kübaraid kandsid kõik need isandad,
aga kõrva tagant neil paistsid sarvenukitsad.
Viimaks sõnas vanamoor, raksas raskelt pakku:
„Täna raiun viimsena, homme ma ei tunne!"
Kohe lendas sisinal välja sealt Līkcepure* –
see, kel nimeks rahvasuus lombakas Nagcepure* –
nõidade ja tontide kõige ülem ninamees.
Hõlpsalt ära tunda võib teda nokatsmütsist –
inimküüntest sirmiga müts on temal üksi.
„On sul juba valmis kõik?" moori lonkur usutles.
„Valmis, isand," kärmesti kostis talle vanaeit.
Vanakuri kirve lõi tammepaku sisse,
silmapilkselt tuleleek täitis kogu kambri,
vana jändrik tammepakk muutus kuldseks vankriks,
kirvest aga sündis puuk, vankri ees ta rakkes.
Seltsis nõid, Līkcepure sõitsid vankris vurinal,
kuni kambris kullases vanker lõpuks seisatas.
Puuk seal heitis kõhuli, ajas lõuad pärani,
puhus musta suitsu suust, sülgas kurgust sädemeid.
Paarid tõusid vooditest sõidukära kuuldes,
tervitasid ninameest, lõid ta ümber tantsu.
Pärast seda robinal koldekotta tormasid,
hargid, viglad haarasid, tulid tuppa tagasi.
Puugi kurgus tuliseks ajasid nad viglad,
vankri ümber asusid ootel suurde ringi.
Sirgu ajas enese vankris vana nõiamoor,
vastu maad lõi sauaga, käskis kurjalt: „Sisse too!"
Kohe paiskus pärani kambri kõige kaugem sein,
mingid taadid karvased tuppa sisse tirisid
koledasti kohkunud kaame näoga mehe;
lükati see sedamaid suurde nõiaringi.
Vägilane ehmatas seda tegu silmates:
oli vana Kangar* see, laialt tuntud vagamees,
üksildastelt Kangari mägedelt ta pärit,
kus ta elas eraldi sünges põlislaanes.
Vanatühja põrguhääl üle kambri kõmises:
„Patuhunnik, aeg on täis, pole enam pääsemist –
võta vastu patupalk puugi kuumas kurgus,
sinna sind nüüd saadavad kõik need tulehargid!"
Kangar hakkas paluma, langes härdalt põlvili:

„Isand anna pikendust, kas või aastad mõnedki,
tahan ikka ustavalt sulle teenriks olla."
Mõtles siis Līkcepure, sõnas lõpuks nõnda:
„Mitte sinu hädaldus, teine asi suudaks ehk
veel kord surmast päästa sind, anda elupikendust.
Teist su sarnast meest meil seal, kus on jumal Pērkon,
võrgutada raske on, sest neid vaevalt leidub;
õnneks on nüüd Baltimaal üsna varsti oodata
võõrast rahvast kaugemalt, läänest siia tulemas,
ihaldavad Baltimaad enda alla heita,
uude usku pöörata, mille toovad kaasa!
Mulle meelepärane uue usu tulek,
see toob kasu kindlasti vanast hoopis rohkem,
sest et kuulub minule suurem osa preestreid,
uue usu külvajaid, selle usu kandjaid.
Mina nõuan sinult nüüd, et sa aitaks igati
uuel usul juurduda sellel tõrksal Baltimaal.
Kolm kord aastaid üheksa siis veel elu kingin!
Vannu mulle, teeskleja, puugi kurgu juures,
et sa salgad Pērkoni ära igaveseks!"
„Vannun, salgan Pērkoni ära igaveseks."
„Vannu, et sa alati oma rahvast reedad!"
„Vannun, et ma alati oma rahvast reedan."
„Hukka saata avitad rahva vägimehi."
„Hukka saata avitan rahva vägimehi."
„Võõra usu külvajaid viid sa oma maale."
„Võõra usu külvajaid viin ma oma maale."
„Oma rahvast keelitad võõraid ikka kuulama."
„Oma rahvast keelitan võõraid ikka kuulama."
„Põletad ja tapad neid, kelle meel jääb murdmata."
„Põletan ja tapan neid, kelle meel jääb murdmata."
„Orjapõlve avitad maksma panna kõikjal."
„Orjapõlve avitan maksma panna kõikjal."
„Tõuse maast ja ela siis kuulutatud ajani!"
Pärast seda Kangarit tervitati lahkemalt.
Kurja vande lõppenuks kuulutas Līkcepure,
sõitis nõiamooriga kõigi teiste saatel siis
kohe jälle tagasi puhtast vasest kambrisse.
Seal siis mustad isandad tõstsid moori vankri seest,
ise sinna istusid moori koha peale,
kummardasid sügavalt nõiad nende poole.
Väävlituli äkitselt kambris jälle loitma lõi,
neelas maa Līkcepure kange kõue kõminal!
Ruttas kähku Lāčplēsis välja sellest majast,
köögist kaasa haaras ta mingi väikse rulli,

millel nõiakiri peal, salamärgid kentsakad,
võttis selle tõenduseks, et ta koopas käinud,
põrguliste alatuid sepitsusi näinud.
Mägiõhu värskuses hingas hoopis kergemalt,
südant näris ometi kibedus ja kahetsus.
Paku õõnde roninud, ootas vaikselt sangar,
kuni tuleb Spīdala, koju jälle lendab.
Lasknud plikad minema, sõnas aga nõiamoor:
„Tähtis asi, Spīdala, on mul sulle ütelda.
Hiilis siia Lāčplēsis, söömaaega vaatas,
nägi, kuidas embasid isandad teid kuumalt."
Valgeks kohkus Spīdala, siis läks näost ta punaseks —
esimene armastus muutus tema südames
vihavaenuks tigedaks, kireks mustaks, metsikuks.
„Miks sa seda minule alles praegu teatad?
Puugi tulikurgus ta otsa oleks leidnud!"
„Isandaid ei tohtinud kuidagi ma segada,
kuid ei või ka Lāčplēsis ellu jääda kauemaks.
Sinu pakus ootab ta, koju sõita kavatseb.
Sina Sērenietega* kõrvu koju ratsuta,
üles piki Daugavat kuni Staburagini.
Võrendiku kohal sa hüppa tema pakule,
lase lahti oma pakk nõiasõnu lausudes,
Lāčplēsis koos pakuga võrendikku kukub,
kust ei ole eluga pääsenud veel ükski!"

õpmatus ilus, mis taevalik näis,
üll kallite rõivaste raskus,
Saatuse nõukogult, kurvastust täis,
siis Stabradze minema astus.
Kurvemaks läheb vist leinade tund
siin Lätimaal, Daugava kaldal –
magab ta Stabrag ju igavest und
ja Stabradze üksinda valvab –
aga kas itkeda tuleb tal veel,
et Baltimaa saatus on kuri,
ammune kuulsus, et ununes see,
et raskuste surve all suri?
Isade usk, see ju valitseb veel,
ja Stabradze hoolitseb vaikselt:
halla eest udusid hommiku eel
siin laotab ta põldude kaitseks,
südaööl hoiatab paadimeest, et
see eemale ohust teaks hoida;
keskpäeval karjus või teekäija vett
saab allikast, mida ta toidab.
Aga ta armsamaks ametiks jääb
küll üllaste piigade valik –
kõigil neil sünnipäev ükssama päev
ja kasvatus vooruslik, vali.
Valvab ja süütuina hoiab ta neid,
viib lossi, kristalselt mis särab,
õpetab, ehib, toob andisid häid

ning mehele paneb nad pärast.
Stabradze tütardeks rahvas neid peab
ja noormees on õnnelik naima,
kellele Stabradze tütarde seast
kord mõrsja on määranud Laima.

Lāčplēsis teokarbist aseme peal
sai ärkvele nõiduseunest.
Ringi ta vaatas, rind imestust täis,
ei mõistnud, kus kohas ta viibib.
Tõusis ja vajus see ase ta all
ja otsekui lainetel kiikus.
Läbi kristalsete seinte ta pilk
vaid sinakat helendust tabas.
Kullast ja hõbedast varandust siin
ses toakeses ohtrasti paistis,
osava käega see rikkusehulk
küll kenasti jagatud tundus.
Lāčplēsis ärgates meenutas veel,
kuis nõidade seltsis ta sõitis;
äkitselt avanes seina sees uks
ja neiuke lävele ilmus.
Nägu tal oli nii armas ja hea,
et tahtmatult lausuma pidi:
nägus see neid nagu kuupaiste helk,
mis magunaõite peal mängleb;
tumedais sinistes silmades pilk
nii kaunis kui koidikukuma,
lähemalt vaadates näha võis, et
neis põhjatu sügavik mustas.
Rohketes voltides sinine rüü
tal ümbritses sihvakat keha.
Põlvini küündisid juuksed ja neis
lõid helkima säravad litrid.
Lāčplēsis vaatas ja arvas, et neid
on kindlasti jumalik olend,
tõusta ja tänada tekkis tal soov,
et surmast on päästetud teda.
Rääkida aga ei lubatud veel,
sest jõudu on vaja tal säästa:
pärast nii ohtlikke seiklusi teel
veel lõplikult kosunud pole.
„Taevane olend, oo jutusta siis,
kus viibin ma, sattunud kuhu?
Taevane olend, kes oled küll sa,

et teaksin ma, kuidas sind hüüda?"
„Stabradze tütreks mind hüütakse siin,
ta lossis kristalses sa viibid.
Tema su päästis ja varjule tõi,
kui nõiad su viskasid jõkke."
Lāčplēsis tundis, et oli ta rind
täis taevalist õndsusetunnet —
rõõmuga kuulis, et piigagi on
vaid inimlaps nii nagu tema.
Tütarlaps toitu nüüd temale tõi —
mett, piima ja lõhnavat kakku,
palus, et Lāčplēsis kõigepealt sööks,
ta Stabradze ette viib teate.
Lāčplēsis tõusis ja kosutas end,
siis rõivadki siledaks seadis.
Varsti taas avanes hääletult uks
ja lävele Stabradze ilmus.
Lahkesti Lāčplēsist tervitas ta
ja päris, kuis käib tema käsi.
Tänades kummardas noormees ta ees
ja ütles, et tunneb end hästi;
iial ei lahkuma kutsuks ta meel
siit jumalataride lossist.
Küsivalt välgatas Stabradze pilk,
siis sõnas ta vastuseks nõnda:
„Võib-olla kohtume kunagi veel,*
siis igavik lühike tundub;
nüüd aga ootab sind tapluse tee,
nii käskinud taevased võimud.
Õilsates tegudes teenima pead
sa isamaad, rahvast ja tõde.
Kuulsuse rahva seas leiad siis pea,
õnn ootab sind armsama rinnal!"
Sangari silmis lõi särama rõõm,
ja kartmatul meelel ta lausus:
„Jumalaid tänan, kes määranud on
nii auväärse saatuse mulle,
kõik tahan täita ja õnne ses näen,
et mulle on langenud osaks
Stabradzet näha, kes jumalasoost,
ja võluvat Stabradze tütart.
Jõudu te mõlema pilk mulle toob
teel auväärse eesmärgi poole!"
„Südamest soovime sinule head,"
nii Stabradze vastuseks sõnas.

„Raske on võidelda, vägimees noor,
sul õelate vaenlaste vastu.
Eriti Spīdala, Kangari meel
on salalik, ennustab ohtu.
Võta nüüd kaasa see peeglike siit,
ta minu poolt mälestus olgu.
Kuskil kui vaenlased ründavad sind,
see siruta nendele vastu.
Raugeb siis korrapealt vaenlaste jõud,
kui näevad seal Pērkoni nägu!“
Rääkides Stabradze esile tõi
nüüd vaka seest väikese peegli,
ulatas noormehe kätte, et see
kui varandust kingitust hoiaks.
Lāčplēsis Stabradzet tänas ja nüüd
ka neiult mõnd mälestust palus.
Tütarlaps punastas, vallandas ent
siis palmikust helkiva lindi,
sellega kaunistas kübarat tal
ja arglikult vaadates ütles:
„Pole mul kinkida imelist küll,
see lindike näidaku, et ma
parimaks sõbraks sind alati pean
ja õnne su retkele soovin!“
Lāčplēsist liigutas südamest see;
kuis tänada neidu, ei teadnud.
Stabradze taas teda kõnetas nii:
„Nüüd rutta, noor vägimees, teele.
Juhatan kõrgele kaljule sind,
kristalsetest väravaist välja,
Laimdotat* — tütarlast, keda siin näed —
sa kunagi uuesti kohtad.
Loodan, et tikitud lindike see,
mis ruugetest juustest on võetud,
suuremaid imesid teha veel võib
kui minu poolt kingitud peegel.“
Lāčplēsis uksel veel seisatas kord,
et Laimdotal peatada pilku —
süttis ja läigatas tundmatu helk
veel neidise sügavais silmis.
Katkes siis sangari mõtete lõng,
ta väraval teadvuse kaotas.
Maha ta kukkus ja lamama jäi,
seal moondudes hääletuks kiviks.

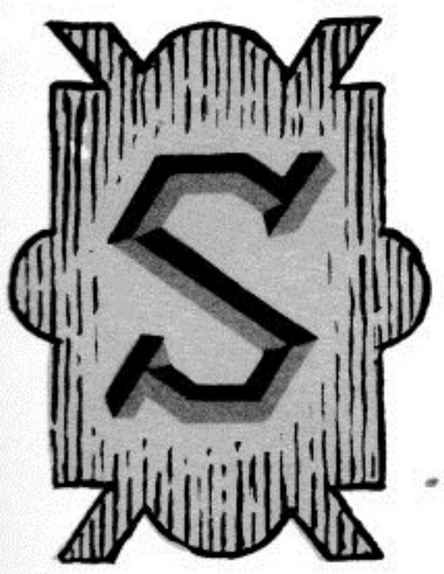

äravalt hommikupäikese lõõm
ju Daugava pervesid kuldas,
sinine taevaski tõotas, et päev
on tulemas selge ja ilus.
Ometi taevasse kerkis siis pilv
ja kiiresti kõrgele tõusis,
pilve ees ratsanik — pihus tal piits —,
hall taat halli hobuse seljas.*
Hobuse peatuma sundis ta seal,
kus kõrgumas Stabragi kalju;
laksatas osavais kätes tal piits —
ja sähvisid välgud kui nooled.
Pērkoni kärgatus validalt käis,
ja kaljudelt varises kive,
Staburag alustel kõikuvat näis
ning Lāčplēsis seisiski kaldal!
Vaevaga hämarast otsis ta meel
neid asju, mis juhtunud olid,
järele mõeldes ta kinnitust sai,
et polnud see unes, vaid ilmsi.
Eriti vaevasid sangari pead
ja surusid südantki mõtted,
kuidas üks naine nii kurjust on täis
ja teine nii vooruslik, üllas.
Otsuseks võttis noor vägimees, et
ta kirgede köidikuist hoidub,
neidise austuse sangariteod
ehk kunagi temale toovad.

Pärivett rännates Lāčplēsis teel,
ses kohas, kus Peersejõe suue,
märkas, et Daugaval, rannikuvees
uus parv seisab, tammine, tugev.
Rahvahulk igatseb üle sest veest,
kuid ükski ei viitsi vist sõuda.
Aga et ihaldas Daugava jõest
ka temagi pääseda üle,
Lāčplēsis kutsus nad parvele kõik
ja nõus oli üksinda sõudma.
Parvele tõtati hulgani koos
ja vägimees aerusid seadis,
paar korda tõmbas, kuid murdusid siis
ta kätejõust tammised aerud.
Vetevool keerutas parve ja viis
ta sinna, kus kärestik kohas.
Ehmusid parve peal viibijad kõik,
lõid hukatust kangesti kartma;
Lāčplēsis pikalt ei pidanud nõu,
vaid käelabad aerudeks võttis.
Vajutas vägevalt vette ta käed
ja parv käändus õigele teele.
Nõnda ta sõudiski üle sest veest,
viis teisele kaldale parve.
Sangari sellisest vägilasteost
kõik otsatut imestust tundsid.

Kalda peal seisis seal nooruke mees,
kes padrikust palkisid kandis.
Sedasi juhtus, et sangari tööd
ja vägilastegu ta nägi.
Juurde nüüd astus ta, südames soov
tal kangelast ligemalt näha.
„Puukandja Koknesis* nimeks mul siin,
mind peetakse tugevaks poisiks,
metsast ma ehituspalkisid toon,
vean turjal neid, kaldale kannan.
Kohta, kus ühtivad jõgede veed,
me rajame vägevat linnust,
varjuks meil paljude vaenlaste eest
see pikkadeks aastateks jäägu."
Lāčplēsis noogutas lahkesti pead
ja nimetas omagi nime.
Päris Aizkrauklise poole ta teed
ja avaldas rännaku sihi.

Sõpruse sõlmisid peatselt need kaks,
ning Koknesis otsustas minna
samuti Burtnieki lossi, et saaks
seal tarkustest osa ka tema.

Hirm haaras Spīdalat, kui nägi ta,
et Lāčplēsis järgmisel päeval
elus ja tervelt on sammumas teel
Aizkrauklise linnuse poole.
Isa ta palus, kas üksinda taat
ei võtaks ehk vastu neid võõraid,
hoopiski halvasti tunneb ta end
ja kambrisse igatseb minna.
See-eest Aizkrauklise rõõm oli suur,
kui Lāčplēsist tervena nägi;
oli ju murega mõtelnud ta
Lielvaardesse sõnumit saata.
Lāčplēsis ise ei ihanud ka
nüüd Spīdalat uuesti näha,
seepärast viisakalt keeldus siis ta,
kui Aizkrauklis sisse neid kutsus.
Ütles, liig kaua on viibinud siin,
aeg ammugi edasi minna,
Aizkraukle padrikuis eksinud teelt,
ent Koknesis näidanud raja.
Aizkrauklis imestas, vangutas pead,
kuid käskis, et sulased ratsu
saduldaks, otsemaid õuele tooks,
ning noormehed asusid teele.
Spīdala, silmades ähvardav helk,
neid pilguga saatis veel kaua:
„Kappa või sinna sa, kust tõuseb koit,
mu kättemaks ikka sind tabab!"

Õhtusel ajal neid järgmine päev
tõi kuulsasse Burtnieki lossi.
Burtniek neid lahkesti tervitas seal
ning päris, kust tulnud ja milleks.
Noormehed ütlesid, mis nende siht,
tõi Lāčplēsis tervisi isalt.
Meeleldi Burtniek neid majja nüüd viis,
et õpiksid, koguksid tarkust.

KOLMAS LUGU

KANGAR JA DIETRICH. HIIGLANE KALAPUIS. SÕDA EESTLASTEGA. PÕHJAVAJUNUD BURTNIEKI LOSS. MUISTENDID JA ÕPETUSSÕNAD BURTNIEKI KIRJADES. HINGEDE ÖÖ. LAIMDOTA KADUMINE.

Kangari mägedes kohasid süngelt põlised laaned,
sügavaist soodest tõusis seal udu mägede vahel,
metsades hulkusid kiskjad, soodes mürgised ussid
roomasid ringi ja võikalt öökullid huikasid öösel.
Sestap see maakoht rändajas äratas jälestust, hirmu.
Teeraja ääres, mis viis läbi laiade laante ja soode,
metsikul mäenõlval seisis üksikult Kangari talu.
Vagatsev Kangar minema saatis viimaseid võõraid,
kes olid tema käest nõu või abi otsima tulnud,
kõiksugu tõbedest, hädast ja puudusest pääseda tahtsid.
Pimeda tulekul sulges ta ukse ja tõrviku süütas,
silmitses andameid, mis olid toodud talle sel päeval,
pani nad kambrisse seniste kogutud asjade juurde.
Kambris tal kõrgusid kirstud ja tündrid, varandust tulvil.
Oli seal nahku, kullast ning hõbedast läikivaid münte.
„Hm . . . jah," pomises Kangar, vaadates rikkusi kambris.
„Hirmus, kui kurat eelmisel öösel hinge mult võtnuks.
Ehk aga siiski ma maksin elu eest liiasti kallilt?
Koledaid asju lonkur Nagcepure minu käest nõuab!
Kuid ega keegi sellest saa teada, sest vaikivad nõiad —
nemad ju kardavad. Inimhulk endiselt kiidab mind, austab,
vagaks mind ikkagi hüüab, ning tema rumalus mulle
tõepoolest rahvast ja isamaast hoopis tulusam tundub.
Ei mina sangar igatse olla, kel paraku tuleb
rahva ja isamaa hüveks võideldes endalgi ikka
raskusi suuri, puudust ja häda alati kanda!"
Rääkis, end soojemalt riidesse pani ja kõndis siis Kangar.

Väljas Kangari mägedes tuulispask möllas ja möirgas,
lääne pool kaugel kärkis ja paukus ägedalt Pērkon.
Kangar kuulis, et koputab tasa ta uksele keegi.
Avades imestas, keda nii hilja veel oodata oleks?
Teeline Spīdala oli, kui naine ilusti riides,
mitte kui nõid enam. Ütles siis kärmelt: „Terekest-tere!
Võõraid nii hilja vist kusagilt enam ei oodata teadnud?"
Vastas temale Kangar: „Ei, ja eriti veel, et
piltilus naaber äkitselt minu õuele eksib.
Kuidas sa elad?" — „Kehvasti elan," Spīdala kostis.
„Näib, nagu tõuseksid vägevad jõud mu plaanide vastu,
sestap ma tulingi otsima sinult abi ja tuge.
Ühisel jõul me suudame rohkem, liiati kui meil
ühised püüded on, üheskoos rühime eesmärgi poole."
Rääkis Lāčplēsisest Spīdala kohe naabrile pikalt,
kuidas see Kuradikoopas viibis sel õnnetul öösel,
kuidas ta juhtus nägema kõiki neid tontlikke tempe.
Hiljem ta heideti jõkke, kuid imekombel ta siiski
eluga pääses sealt ja jõudis nüüd Burtnieki lossi.
Tõsiselt kuulas Kangar, hirm temas tärkas ja viha,
et oli temalgi tunnismees — rahva silmis võib Kangar
äkitselt aupaiste kaotada. Küllap Lāčplēsis juba
kõik tema reeturitehingud teada rahvale annab.
Seepärast ütles ta: „Spīdala, sa oled targasti teinud,
tulid et teatama mulle. Jumalad kaitsevad teda,
seepärast on ta kõva ja kange vastane meile;
teisiti peame asju me seadma: tormaku ise
sangarikuulsuse janus mõnda hirmsasse ohtu.
Näiteks võin kahte neist ohtudest sulle ma otsemaid öelda,
millest meil varmasti kasu on. Juba pikemat aega
ei ole Kangari mägedes hiiglane Kalapuis käinud.
Eesti hiiule saadan ma Peipsi kaldale sõna:
aeg jälle soodus on maatasa teha lätlaste külad,
kihutan lätlased üles sõtta eestlaste vastu.
Vahva võitleja Lāčplēsis muidugi koju ei jää siis,
Burtnieki seltsis taplusse tormab. Surm aga kindel
ootab teda, kui Kalapuisiga kokku ta satub, —
Lätimaal eesti vägimees endale võrdset ei leia!"
Spīdala rõõmsalt Kangarit juba tänada tahtis,
tulejugasid äkitselt täis sai vabisev kamber,
Pērkoni kärgatus kole maadki vapustas raskelt.
Raju tõusis ja kohises vihmavalinguist taevas.
Mõminal möirgasid karud, õudselt ulgusid hundid,
öökullid huikasid hirmul, sorrid soigusid soodes,
hirm valdas terveni loodust, sest et võitmatu Pērkon

võimutses, pildudes välkude nooli siia ja sinna.
Kangar ja Spīdala seisid, vaiksed, valged kui kooljad,
süda neil hirmust värises rohkem kui kiskjatel metsas,
teades, et Pērkon jälitab kurje vaime ja nõidu.
„Oh, kui kohutav äike!" hüüatas hirmunud Kangar,
Spīdala poole siis pöördus ja temale sedasi ütles:
„Jää minu katuse alla, kuni on lõppenud maru."
Kustutas tõrviku Kangar ja aknadki kõvasti sulges,
juhtis heitunud Spīdala kambrisse, kus nemad kohe
pugesid mõlemad sängi, pea ümber mässisid teki,
ootasid kohkunult, millal lakkab märatsev raju.
Kõmises kurjalt kõu ja vappusid Kangari künkad,
iidsed jämedad tammed maa seest juurtega kisti.
Laotust lõhkuda hoopis ja maadki pühkida vette
tahtsid vist Baltimaa jumalad; täna nad pidasid taplust:
lõhestas taevast ja pildus välkusid raevukalt Pērkon,
lainete mägesid Antrimp veeretas mässaval merel,
vahused vood aga hoopis sulasid vihmaga ühte.

Daugava suudmes tüürita purjek surmaga heitles,
järgmisel hetkel ta võis juba vajuda voogude põhja.
Laevnikud karjusid appi, Pērkon aga ja Antrimp
surmale määrasid nad; kuid inimtahe on vaba —
liivlased päästsid need võõrad, peatse orjuse toojad.
Pärast tormiööd tõusis hommikul punane päike,
Kangar ärgates vaatas oma magavat kaaslast.
„Huuh, oli see alles hirmus! Hea, et öö juba lõppes.
Näis, nagu kavatseks Pērkon tappa kõik tondid ja vaimud,
niisugust maru ei mäleta," ütles ja sikutas selga
kuue ning õuele astus: majal polnudki katust,
risti ja rästi vedeles puid, mis juurtega kistud.
Imestas kohkunult Kangar, vaatas hirmuga ringi,
järsku kaht rändurit silmas kitsal ja mägisel rajal
tema talusse tulemas. Mehed ligi kui jõudsid,
ühte neist Kangar siis tundis, sest see oli Riidzini* kalur,
teine sootumaks võõras, mantel tal maani ja valge,
rinnale õmmeldud ristiga. Võõras näis väsinud väga.
Kalur rääkis, et öösel hukkus Daugava suudmes
laev, millelt paadiga nemad surmasuus mehed on päästnud.
Võõras siin mõnega siitmaa vanemaist kõnelda tahab,
seepärast tõi ta võõra Kangari juurde, eks Kangar
teab, mida temaga edasi teha ja kuhu ta viia.
Teineteisele silma vaatasid Kangar ja võõras:
üht mesti mehed said kokku maade ja merede tagant!
Veidike kõneles võõras koguni maarahva keeles.

„Dietrich* mu nimi on," ütles ta, „preester ma olen,
vägev ja suur on mu jumal, kes läkitas poja maailma,
õnne ja lunastust kõigile tooma. Sõitsin ma siia
nendega koos, kes tulid kauplema Baltimaa rannas.
Torm ajas nurja me plaanid, jumalat täname praegu,
elu et suutsime päästa. Siin me ootama peame,
kuni kord Saksamaalt jällegi laev juhtub tulema siia.
Enne ma meelsasti näha tahaksin vanemat mõnda."
Kangar siis sõnas: „Tervitan sind ma Baltimaa pinnal!
Tean sinu eesmärke — karta mind sugugi sinul ei maksa,
mul pole midagi teie vägeva jumala vastu.
Kuigi ei usalda mind sa, nagu umbusaldan sindki,
Turaida lossi ma vägeva Kaupo* ette viin sinu.
Teed sa seal targasti algust, leida võid viljaka pinna,
seemet kus külvata tasub. Täna sind võõrustan ise,
väsimust puhka, unusta hirm ning mäleta ikka:
Baltimaa jumalail siiski küllalt palju on väge."
Kalur läks ära, kuid Dietrichi majja juhatas Kangar.
Spīdala oli siin ammugi ärkvel. Ühine jutt neil
veeres nii hästi, et sellest viimaks sõlmiti sõprus.

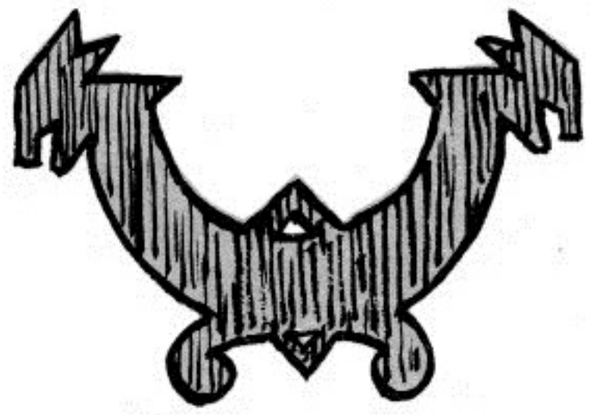

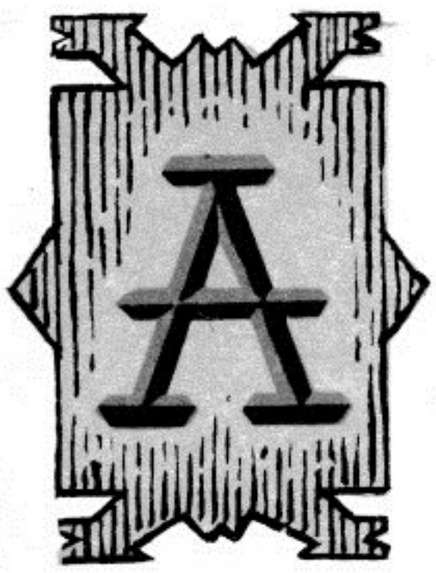

astad möödusid. Ajad muutusi suuri tõid kaasa
Baltimaa rahvaste elus, mis seni rahumeelt kandnud.
Lāčplēsis, Koknesis õppisid usinalt Burtnieki lossis
kõiksugust võitlusekunsti, maailma tarkusi suuri.
Burtnieki põliseid kirju noormehed oskasid juba
lugeda ise ja aru neist saada. Eriti ahnelt
uuris neid Lāčplēsis, leidis sügavaid allikaid nendes.
Räägiti neis inimelust maailmas, täiusest, kuid ka
hävingust hiljem, ja lõpuks uuesti virguvast vaimust.
Suurt aga eesmärki püüdis vägimees Burtnieki lossis,
teadmisi kogus ta selleks, et kangetes tegudes võita.
Sinine kirjatud lindike, mis tal kübarat ehtis,
imesid tegi. Stabradze tütre Lāčplēsis leidis
Burtnieki lossis. See oli Burtnieki lihane tütar!
Tõeline armastus süttis nõnda noormehe rinnas.
Laimdota temaga seltsis sageli meelsasti istus,
õhtuti järve kallastel koos nad kõndisid tihti:
Laimdota jutustas Burtnieki järve vajunud lossist,
meenutas mõnda teistki Burtnieki imelist lugu.
Lāčplēsis Burtniekilt Laimdota kätt juba paluda tahtis,
teade kui tuli, et liigub Kangari mägedes jälle
hiiglane Kalapuis, hävitab külasid, varandust röövib,
rahvast ta rohkesti tapnud, ümbruskond väriseb hirmust,
inimest ühtki ei leidu, kes tahaks katsuda jõudu,
Kalapuisiga Kangari mägedes võidelda julgeks.
Burtniek läkitas sõna, kõiki vapraid ta kutsus:
kes ajab Kangari mägedest minema sõgeda hiiu
või selle koguni tapab, tasuks saab kõik, mida soovib,

palugu mees kas või Laimdotat, tütrekest, endale naiseks.
Lāčplēsis, samuti Koknesis, mõlemad, kui seda kuulsid,
palusid Burtniekilt luba hiiuga võitlema minna.
„Ei," ütles alguses Burtniek, kartis, et hukka nad saavad,
viimaks ometi, mõlema jõudu ja osavust tundes,
lubas neil minna ja teele õnnistas just nagu isa.
Sangarid ratsude turjal, uhke sõjarüü seljas,
relvade tärinal kappasid Kangari mägede poole,
lahkusid noormeeste, neidude kaunite laulude saatel.
Teel aga kohtasid käskjalgu, kellel sõnumid sünged
viia Burtnieki lossi üle vete ja laante:
raja tagant on tulnud röövima eestlaste salgad,
Läti külasid rüüstavad. Sestap tahavad nemad
paluda Burtnieki saata malev eestlaste vastu.
Nüüd pidid sangarid kaaluma, kuidas neil toimida tuleks, —
Burtnieki maleva tarvis abi on hädasti vaja
võitluses eestlaste vastu. Otsuse tegid nad viimaks:
üks läheb tagasi lossi. Koknesis nõus oli, ütles:
„Urita, Lāčplēsis, üksi pälvida Laimdota kätt sa,
tean teie armastust, seepärast võistlema mina ei hakka."

Kalapuis mäenõlval istus, näljas kinnitas keha,
osmiku raiunud oli tervetest palkidest sinna.
Söödud mullikas juba ja põrsast praadis veel lõkkel.
Koletu nui seisis kõrval, seina najale pandud,
oli see pahklikust palgist, veskikivigi otsas.
Silmates Lāčplēsist tulemas, haaras hiiglane nuia,
keerutas pea ümber hooga nõnda, et tuulispask tõusis,
Lāčplēsist irvitas, küsis, kas ema tal luba on andnud
minna nii noorena surma. Lāčplēsis vastuseks ütles:
tulnud on aeg, kus hiiud ei enam maailma kõlba,
seepärast tahab ta hiiu saata Pakoli riiki.
Talle vastuseks virutas raske nuiaga teine,
sangari jalgade vahelt lõi ta minema ratsu.
Hobune nuiaga lendasid sohu, Lāčplēsis aga
jalule hüppas, mõõga siis haaras ja hiiule sähvas
puusa pihta nõnda, et hiiglane pikali kukkus.
Kukkudes haaras ta lähedal kasvavast pedakast kinni,
kiskus selle juurtega välja ning rinnale tõmbas.
Lāčplēsis hiiul tõusta ei lasknud, vibutas mõõka,
tahtis pea raiuda hiiglasel otsast, kuid Kalapuis hüüdis:
„Oota, vägimees, luba, et sinuga surma eel räägin.
Küllap sa, vägimees noor ja võitmatu, Karukõrv* oled?
Hoiatas ema mind, et kui kord Daugava kallastelt tuleb
Karukõrv, sangar, kes ainuke paras vastane mulle,

häda siis ootab siin rahvaid, sest meri oksendab välja
koletuid elukaid, raudsed kel kehad ja täitmatu isu,
neelavad kõik nad — rahvad ja elajad, maa ja ka vilja!
Leppigem ära, mõistlik ei oleks sellisel ajal
teineteist tappa ning rahvad jätta metslaste küüsi.
Tõotan sinule, vägimees noor, et kohe siit lahkun,
tõotan ka pidada siitpeale ikka igavest rahu
eestlaste, lätlaste vahel. Aga me merd ja me saari
alati kaitsen, seni kui elan, kuskilt ei pääse
võõrad me pinnale, kuni kord surres Sundi* ma vajun."
Lāčplēsis kärmesti hiiglasel aitas jalule tõusta,
käe talle ulatas, üteldes: „Olgu jäädavalt rahu!
Läki nüüd kohe mõlemaid rahvaid taplusest hoidma,
kes seal lagedal teineteist juba hakkavad lööma.
Sõda see viimaseks jäägu lätlaste, eestlaste vahel."
Haavatud puusa siis kinni nad sidusid, mägedelt alla
külasse läksid, eestlaste retkele lõpu seal tegid.
Sinna, kus hiid oli vajunud maha, jäänud on nõgu
Kangari mägedes. Rahvas veel siiani hiiglase sängiks
nimetab lohku, ja sõjanui kusagil mädasoos lebab.

„Kasvavad tammed veel Lätimaa nurmil,
kaharad oksad neil, sämbused lehed,
veel meie rahva seast sangareid võrsub,
isamaa kaitsjaid vapraid ja julgeid.
Tammepärg igaüht nende seast ootab,
lauludes rõõmsais neid kiidame kõiki.

Lāčplēsist kiitke, oh Lätimaa tütred,
Lāčplēsis äigas ja Kalapuis langes,
Lāčplēsis võitis ta Kangari künkail,
eestlasi kohutas sõlmima rahu;
ei enam eestlased tule me maale
piigasid tõmbama, röövima vara.

Kütavad kütist julgesti peiud,
sügisel isad pruulivad õlut.
Rõõmsalt siis joome kosjadel, pulmas,
langud meil laulavad, tantsugi löövad,
Lāčplēsis samuti endale leidku
tubli ning ilus ja vooruslik mõrsja!"

Lauldes nii Laimdota neidude seltsis väravast välja
vastu malevameestele tuli, kui eestlaste sõjast
Burtniek ja malev, sõlminud rahu, saabusid koju;

tüdrukud käes hoidsid tammepärgi ja nendega uljaid võitlejaid ehtisid. Laimdota käest sai Lāčplēsis pärja. Vastuseks Lāčplēsis teistega ühes leelutas laulu:

„Kus kasvab tammepuid, kasvab ka pärni,
kus leidub sangareid, neiud on tublid.
Lätimaa sõdur, sa uhke võid olla,
ilusaid tublisid piigasid noori
Laima on kinkinud Baltimaa pinnal.
Rõõmuga annavad Lätimaa pojad
elugi ilusat isamaad kaitstes,
Lätimaa tublisid neidusid päästes,
et nende pärgades säraksid pärlid.
Vaenlane riisuda sära ei tohi,
kuni kord Laima ellu neid saadab.
Laimdota, ilusaim Lätimaa tütar,
sinu jaoks elada, surra ma tõotan!"

Isegi Burtniek noortega ühes veeretas viisi,
üldine rõõm oli haaranud kõikide südameid, meeli,
vennalik sõprus valitses kõigi lätlaste keskel.
Laimdota lõpuks majja neid palus, kus võitlejaid kuulsaid ootasid toidud. Burtnieki käsul mõdugi toodi.
Õnnelik sangar Laimdotat vaatas, kannuga tõi see kõigile mõdu, sangari auks ka ise sealt maitses.
Lāčplēsis varsti sai igal pool kuulsaks Baltimaa pinnal.
Nurjatu mõte — hukata sangar — muutunud oli taevaste käsul suurimaks auks ja kuulsuseks talle!

Seejärel Lāčplēsis üksi kord õhtul läks võlvide alla,
seisid kus tarkuserullid, üleni kirjaga kaetud.
Leidis sealt tundmatu ukse, mis natuke praokile jäetud.
Varem ei olnud ta märganud seda. Tõrvikut tõstes
teadmisehimus vaatas ta uksest kiiresti sisse, —
kitsuke kivitrepp järsult kaugele alla sealt laskus.
Lāčplēsis astus sest trepist alla ja edasi kõndis
sügavas koopas kaugele, kuni viimaks ta sattus
suurde ja vanasse lossi, kus sammude kajast võis mõista,
jõudnud et oli teekonnal järve keskele äkki.
Kamber kambrile järgnes, kõigis varandus varjul,
sõjariistadki muistsed, mida tema ei tundnud.
Märkas valgust, mis kaugest kambrist temani paistis.
Aeglaselt sinna ta astus, kirste ja riiuleid nägi,
oli neis tarkusekirjadest kirevaid mahukaid rulle,
samuti sirvilaudu. Kivist alusel kambris

suitsedes leegitses tõrvik. Tõrviku valgel üks neiu
istus ja suure innuga sirvis koltunud rulle.
Neiu ei märganud üldse, kui Lāčplēsis kambrisse astus,
vanade kirjade tarkusse süvenenud ta oli.
Alles kui kuulis põrandal raskelt kõmamas samme,
pööras ta ennast. „Laimdota!“ kohe Lāčplēsis hüüdis.
„Loodan, et pahaks ei pane sa, kui sind tülitan praegu,
õnnelik saatus vist on määranud mulle, et kohtan
imestusväärsetes paikades sind nagu jumalatari.
Võlvi all varjatud ukse ootamatult ma leidsin,
koopasse tulin, jõudsingi siia võlutud lossi.
Luba siis seekord minulgi viivuks sinuga jääda,
vaadata siinseid rohkeid tarkusekirjade rulle.
Küllap sa sellest lossist oledki rääkinud mulle?“
„Õigesti arvad,“ Laimdota vastas. „Uks unus lahti.
Kellelgi teisel maailmas aimu pole sest lossist,
ainult minul ja isal. Aga kui selle kord leidsid,
jääda võid minuga siia, lugegem siitpeale seltsis
Burtnieki muistseid lugusid, kaunite laulude värsse.“
„Oo, kogu elu ma tahaksin säärase kaaslase seltsis
veeta siin iidsete aegade sangarijuttude juures!“
„Lāčplēsis, sooviga ära sa kiirusta,“ Laimdota sõnas,
„inimsuu lausutud sõnad jõuavad sageli ruttu
jumalatele kõrvu; soovid siis täituda võivad,
eriti siin, sest nõiutud lossiga tihedalt seotud
on minu õnn ja mu saatus. Burtnieki viimane tütar
sangari naiseks saab, kui see veedab öö nõiutud lossis,
seejuures elusse jäädes, — siis loss saab nõidusest vabaks,
sangar koos lossiga kerkib veest üles päikesetõusul.“
Lāčplēsis haaras ta käe ja neiule tuliselt ütles:
„Laimdota, targa ja kuulsa Burtnieki viimane tütar,
siin, sinu vaarisa peidetud lossis küsin, kas tahad
armastada sa Lāčplēsist, Lielvaarde vanema poega?
Küllap siis jätkuks mul jõudu sangaritegude tarvis,
võlutud lossi ma jääksin, lõhuksin nõidusekütked.“
Laimdota vaguralt vastas: „Tahan. Elagem ühes,
üheskoos surgem, armsale läti rahvale hüveks!“
Lāčplēsis kaisutas neidu. Laimdota käharpea vajus
sangari võimsale rinnale, nõnda kaks palavat südant,
ülevaist tunnetest tulvil, sulasid täiesti ühte
nagu kaks tähekest taevas, harva mis näitavad ennast.
Järveveed voogasid kuupaistel võlutud tornide kohal,
hämarad muinasmaa varjud kambrites hõljusid ringi,
naeratus huultel, jälgisid kahte inimlast õnnes.
Noored ei märganud neid ega midagi enese ümber,

W-51

tundsid vaid südames õnne, mida üksainus kord elus
tunda saab surelik — siis, kui on armunud esimest korda.
Lühike õnnehetk, miks küll nõnda üürike oled,
miks sina möödud kui unenäos? Tõeline paradiis maa peal —
miks nõnda kiiresti kihutad sealt oma lemmikud välja,
ainsa hetke eest, mida veeta nad õnnes on saanud,
päevade lõpuni lased neil kurvastust, kibedust tunda?
Aga kas silmapilk õnne siis ikkagi üles ei kaalu
eluteed pikka, mis valust ja suurtest muredest raske?
Kindlasti kaalub! Ja see, kes kord on õnnelik olnud,
pärast võib eluaeg kannatust tunda, et viimati surmas
ikkagi unustust leida, kas õnnelik oli või mitte.
Sellal, kui Lāčplēsis Laimdota kõrval nii õnnelik oli,
varitses mõlemaid lähedal kurjus kui vihane kiskja,
õnne et röövida, noortele kurvastust külvata hinge.
Järvevees, akende taga hiilis ja luuras sel ajal
veemadu, peas kellel põlesid tigedad Spīdala silmad!
Laimdota äkitselt märkas, et aeg on hiline, ütles:
nõiutud lossist nad lahkuma peavad veel enne kesköödd.
Lāčplēsis seevastu lossi ööseksi otsustas jääda,
keelda ta ennast ei lasknud. Laimdota lahkuski üksi.
Südaöö ajal loss läks nii külmaks, et seda vaevalt
Lāčplēsis taluda suutis. Lagunud kirstust ta kähku
puutükke võttis ja süütas nendega koldesse lõkke,
soojendas ennast ja ootama jäi, mis juhtub siin öösel.
Tõusis siis kõikides tubades tuulispask, teisel pool müüre
kohasid järveveed. Avanes uks, millest kambrisse tuli
murjaneid seitse, kes õlgadel tirisid puusärki lahtist.
Koletu taat lamas kirstus. Hambad tal olid kui kihvad,
küüned kui teravad pussid. Alguses surnuna paistis,
äkitselt koletu vanamees liigutas puusärgis ennast,
silmad ta pärani ajas, oiatas võikalt ja valjult.
„Oo, küll on külm mul, küll mina külmetan!“ vanamees soigus.
Lāčplēsis tundis, kuis judinad lõikavalt luust käisid läbi,
taluda häält nõnda võigast polnud ta kõrvadel kerge.
Taadil sasis ta rinnust, puusärgist välja ta tiris,
lükkas tulele ligi ja käsutas: „Soojenda ennast,
tõbras, kuid lõuad pea!“ Koletis vastikult edasi vingus,
sangari kõrvu ta hammaste vahele haarata püüdis,
küllap vist teadis, et nendega koos kaoks vägilasjõudki,
nii et temalgi raske ei oleks siis Lāčplēsist võita.
Lāčplēsis kavalust taipas, pingutas lihasterammu,
paiskaski sõgeda tulle, et kärssama hakkasid karvad.
Viimaks taat rääkima hakkas ja palus, et lahti ta lastaks.
Lāčplēsis siiski seda ei teinud, vaid sortsile ütles:

„Lahti sa enne ei pääse, kui loss nendest voogudest tõuseb!“
Uksed taas paiskusid valla, robinal tormasid sisse
needsamad seitse murjanit nõiatar Spīdala seltsis.
Käes olid kõikidel hõõguma aetud hangud ja viglad,
ründasid Lāčplēsist, surnuks nad teda torkida tahtsid.
Kõige ees kihutas Spīdala, tigedad sädemed silmis.
Raskeks kui sangaril võitlus läks kurjade sortside vastu,
meenus tal korraga Stabradze peegel, mis alati kaasas.
Kiiruga kahmas siis vägimees temale kingitud peegli,
sirutas Spīdala poole. Koletu karjatus kostis,
vapustas võlutud lossi, ja kollid kõik langesid põrmu,
tolmava keerise varju all kärmesti minema sööstsid.
Vaibus nüüd tuulispask, tolmupilv hajus ja tuuleõhk värske
lehvima ulatas; kaugemais kambrites paistma lõi valgus.
Sellest valgusest hallpäine aulik vanake väljus,
Lāčplēsist tervitas, üteldes: „Sulle ja lätlaste soole
paremat põlve ma soovin! Jäledaid sortsisid võites
ühtlasi Burtnieki lossi päästsid sa pimedusvõimust.
Hommikul kerkib see jälle päikesepaistele. Valgust
kannavad rahvale tarkused iidsed, mis kogutud siia,
sealhulgas leiad sa seadused, mida ma rahvale andnud.
Ütle seal ülal, et jumalailt endilt need seadused saadud,
austage alati neid, siis iialgi rahvas ei sure.
Viduved* olen ma. Lätlaste soo olen rajanud mina.
Maitse siis õnne, mu poeg, võid rahus nüüd magama heita
Burtnieki lossis mu tütarde kaunite laulude saatel!“
Niiviisi ütelnud, vanake vait jäi ja valgusse hajus.
Seejärel tuli kolm ilusat neidu, käes kandamid kõigil,
kõrkjatest patju nad tõid ja vaipasid, linasid valgeid,
aseme tegid, kus Lāčplēsis unele suikuda tohtis.
Vägimees väsimust tundis, kohe ta puhkama heitis.
Otsekui taevalik laul tal kogu öö helises kõrvus.
Rind tõusis kergelt ja vajus, vajusid kinni ka silmad;
näis, nagu tõuseks ta ase ja kirjarullide kirstud
üheskoos kõrgele üles, Burtnieki lossiga ühes.

Järgmisel hommikul imestus suur oli Burtnieki rahval,
nähes, et nüüd keset järve hunnitu loss seisab saarel,
mis sinna kerkinud öösel. Laimdota isale rääkis
sellest, kuis Lāčplēsis üksi jäi vee alla vajunud lossi.
Burtniek mõistis, et loss on saanud jäädavalt vabaks,
Laimdota seltsis ta rõõmuga kiirustas otseteed sinna.
Lossis nad sangari leidsid magamas sügavas unes.
Laimdota hellalt ta äratas. Avades une pealt silmad,
Lāčplēsis nägi, et akendes säravad päikesekiired.

Kiiresti vägimees tõusis, Laimdotat kallistas kuumalt,
suud andis talle ja sõnas: „Mulle nüüd kuulud, mu armsam,
jäädavalt katki on kütked, mis kinni hoidsid me õnne!"
„Kiidetud jumalad olgu, kiidetud olgu head vaimud!"
ütles rõõmuga Burtniek. „Laimdota sinule kuulub.
Armsad lapsed, teid eluteel isalik õnnistus saatku.
Täna siin liituvad ühte kaks meie kuulsamat hõimu,
kellele määratud kaitsta ja harida lätlaste sugu!"
Siitpeale Lāčplēsis Laimdota saatel veel tihtigi viibis
toredas lossis, kus uurisid muistsete aegade kirju.
Lāčplēsis kuulates imestas väga, kui lõpmata hästi
Laimdota tundis ja teadis Burtnieki tarkusevara.
Taevaste vaimude saatusest palju ta kõnelda mõistis,
vanadest kommetest, lugusid rahva sangarivaimust.
Kord, kui nad õhtusel tunnil istusid põlises lossis,
Laimdota kirjaderulli lahti taas keeras ja ütles:
„Nüüd sulle lugeda tahan vee alla vajunud lossist,
mis sinu vapruse tõttu uuesti üles on tõusnud:

Seal, kus on idakaar, seitsme kuninga valduste taga
pilveke valge kord taevasse kerkis kui sadulas ratsu.
Pilve turja peal piitsa plaksutas võimukas Pērkon,
piksemürinal välkusid pildus, et lõhkesid kaljud,
vappusid orud ja mäeharjad, rahvaski värises hirmust.
Põrutas ida pool Pērkon: „Kes tahab minuga tulla,
kuulata mind ja pidada seadusi, mis teile andsin,
need viin ma endaga kaugele läände, uuele maale!"
Vaikides seisid kõik, vägeva jumala sõnadest hirmul.
Burtnieki hõim lõpuks tõusis – vaprad ja tugevad mehed,
sõdurid, kirjade tundjad, ütlesid: „Sinuga kaasa
läheme, võimukas Pērkon, kuulame ikka su sõna
truult ja ustavalt alati, juhi meid uuele maale!"
Pērkon ratsutas ees ja burtniegid kõndisid kannul,
rändasid kaugele läände. Nägid teel tigedaid rahvaid,
koledaid hiiglasi, puuke, sageli sõgedaid sortse,
kes neile kallale tungisid. Pērkon noid armutult sarjas,
burtniegid odaga tõrjusid. Õhtumaa mereni viimaks
jõudsid, kus ometi rahus said puhata, merd sellepärast
Baltiks nad hakkasid hüüdma. Burtniegid sisemaal leidsid
oru, kus muld kandis vilja. Elama asusid orgu.
Linnuse rajasid sinna, laantest said kütisepõllud.
Külvasid otra ja Pērkon vihmaga kosutas vilja,
Patrimp ja Päike viljapäid kinkisid, sügisel Ūziņ*
mett andis, mõdu kuis keeta siis näitasid jumalapojad.
Burtniegid rõõmuga rüüpasid. Nende noormehed naisid

ilusaid tüdrukuid. Paljunes Baltimaal nii nende sugu.
Saabus siis Ziedon ja Līgo kandlega maa peale laskus –
kõlasid heledalt laulud küll vainudel, orgudes, künkail.
Lõbus ja kullane oli see põlveke Burtnieki maadel!
Sortsile sugugi aga ei meeldinud Burtnieki sugu.
Saatis ta tuulispea Baltimaa merre, et kergitaks üles
päratu sambana vett ja paiskaks Burtnieki orgu.
Nõnda see sündiski: ilusal päeval kord burtniegid nägid
koletut tuulispead kohinal keereldes taevasse tõusmas.
Vanataat keegi, kes kavatses kurjale astuda vastu,
haaras kolmharki vigla ja ümber tuulispea kõndis,
lugedes loitsimissõnu, ning tahtis visata vikla
tuulispea keskele, teine taat ootama manitses teda:
„Pea, kuni veesõnu lausun, sest tuulispeas järv otsib paika,
silmapilk maa peale langeb, kui tuulispea äkitselt raugeb!"
Vanamees teda ei kuulanud, ikkagi viglaga viskas –
tuulispask hajus, kuid korraga järv langes mürinal maha,
oru ta täitis ja endasse uputas Burtnieki lossi!
Burtnieke olekski hukatus tabanud, kuid nende õnneks
viibis seal ligidal Līgo. Kannelt ta mängima hakkas,
laulis nii õrnalt järves, et isegi kaledad kivid
muutusid pehmeks, lahku läks maapind, ja lõhangu kaudu
pääsesid burtniegid välja. Ta kaunite laulude saatel
koopast nad päikese heleda valguse paistele tulid!"

Teinekord Laimdota jälle luges neist kirjadest järgmist:
„Alguses midagi polnud. Lõpmatus kauguses ainult
terendas kummalist valgust, millest kõik asjad on tõusnud.
Valgusel endal kui maailma hingel ja kõrgeimal vaimul,
jumalal iidsel ja põlisel, polnud ei algust, ei lõppu.
Teinegi vaim elas temaga kõrvuti – see oli kurat,
kes oli siis alles jumala ustav ja kuulekas teener,
jumalast ära ta veel oma õelusse langenud polnud,
kuigi ta siis juba ükspäinis enese kasudest mõtles.
Jumalal maailma loomise kavatsus tärkas, ta ütles:
„Mülkasoo põhja nüüd lasku, leiad seal kõvemat muda;
kamalutäis sellest kahma, too see siis minule üles."
Kurat läks maa peale alla ja leidiski soovitud muda,
võttes sealt muda, ta pead aga murdis, mida küll jumal
kavatseb teha sest mudast? Selleks et järele teha,
toppis ta endale suhu paraja kamalutäie.
Teise vaid kamalutäie viis õigesti jumala kätte.
„Saagu sest maa!" nõnda ütles siis jumal, külvates muda.
Külvatud soomuda tasaseks maapinnaks muutuski kohe,
aga ka pihutäis kuradi suus aina suuremaks paisus.

Kurat ta suust pidi sülgama välja, sest hoida ei suutnud.
Nõnda sest suutäiest tekkisid mäeküürud tasasel pinnal.
Siis oma aupaistest paraja peotäie lahutas jumal,
külvas maailma ning sõnas: „Päike ja Kuu sellest saagu!"
Tõusiski kullane Päike, kuupaiste hõbetas välju.
Päike ja Maa nõnda kaunid ja nägusad näitsikud olid,
nii et isegi jumal neid armsaks pidama hakkas.
Sündisid niiviisi jumalapojad ja päikesetütred.
Sätendav Kuu aga nais ühe nägusa päikesetütre,
tuhanded tähed taevasel võlvil on nende lapsed.
Jumala esmased pojad nii võimsad ja vägevad olid
otsekui jumalad ise. Nad jagasid terve maailma
endale valitsusaladeks. Koos viie pojaga Pērkon
ehitas taevased võlvid, mis hüvade vaimude koduks.
Uhketeks ratsudeks rautas ta Päikese kullased sälud,
et need kergesti kapata suudaksid taevasel võlvil.
Päikesel nendega tuleb ju hommikust õhtuni sõita,
õhtul nad rakendab lahti, et sälgusid merevees pesta.
Antrimp kuid endale tahtis merd eluasemeks saada —
õhtuti Päikese vastu ta võttis ja sõidutas öösel
kullase paadiga hommiku poole, kus Päike taas tõusis.
Halja mururüü Patrimp maa peale laotas ja Ziedon
õitega ehtida aitas maad, viljapäid annetas kuldseid.
Pakol see sillutas teed, mida mööda saaks rännata hinged.
Kuradi tegude läbi muutusid paljudki asjad.
Alguses nõnda nad polnud. Kivid ei olnud veel kõvad.
Jumalalt käsu sai kurat, et kive ei tallaks ta enne,
kuni need pole veel muutunud pehmeks ja kobedaks mullaks.
Teada kuid tahtes, mis juhtub, kui kividel tammuda, kurat
suuremaid kivisid otsis, millel ta hüples ja keksles.
Silmapilk tardusid kivid jala all tahkeks ja kõvaks.
Daugava kaldal veel tänapäev üks nendest kividest seisab,
millesse kuradi jalatald muljunud tohutu jälje.
Rahvasuu nimetab tänini seda seal kuradijäljeks.
Alguses puud olid oksteta, tüved vaid vahtisid õhku.
Kuradil siis oli vikat, millega heina ta niitis,
jumalal peitel kuid oli, mis Pērkoni poegade taotud.
Seni kui põõnutas kurat, jumal ta vikati võttis,
niitis siis endale heina. Ärgates imestas kurat,
kuidas küll peitliga jumal heina on endale niitnud.
Tahtis siis ise ka proovida jumala peitliga niita.
Rohtu ta astus ja peitliga ägedalt vehkima hakkas,
puid aga tabas, ja puudel võrsusid täketest oksad.
Kuradil suur oli kari, kuid lehmadel sarvi ei olnud,
sõrgade asemel kabjad, sinised ise kui potid.

Lautasid ehitas jumal, kurat talt pärima: „Keda
lauta sa paned, sest lehmi sul pole ju.“ Jumal kuid vastas:
„Sugeneb küllap ka lehmi.“ Järgmisel öösel kõik lehmad
kuradi tahraiast ajas ta vastsete lautade manu,
lõhestas kabjad ja kasvatas sarved ning kirjakuiks värvis.
Järgmisel hommikul kurat, kui karja ajada tahtis,
tahraia tühjana leidis; otseteed vänderdas kurat
jumala lautade poole. Lehmi seal ammumas palju,
tõug aga sootumaks teine, kõigil on sõrgades lõhed,
sarved neil kõverad, ise nad kirjakud, küüdikud, laugud.
Kord tahtis koerakest jumal, kuradi kutsus ja ütles:
„Võta see kepike kätte, mäe otsas meisterda mullast
karvane koonuga loomake, peas olgu temal kaks silma,
kõrvu samuti kaks, kuid jalgu tal neli ja saba;
kepiga kolm korda kopsa ja ütle: „Jumal sind loonud!“
Siis tuleb eluvaim sisse.“ Mäe otsa kiiresti ronis
kurat ja meisterdas looma, kepiga kõvasti kopsas,
sõnades: „Jumal sind loonud.“ Jalule koerake hüppas,
jumala järele lippas. Kurat nüüd enda jaoks tahtis
koerakest luua, kuid valmistas suurema jumala koerast,
karvagi kõvasti mustema, siis oma kulmudest kiskus
mõningad jämedad karvad, mis looma koonule toppis,
kepi ta haaras ja kopsatas, käredalt niiviisi sõnas:
„Kurat sind loonud!“ Kuid peni ei tõusnud, vaid edasi magas.
Viimaks ei aidanud muud, kui ütles: „Jumal sind loonud!“
Nüüd kargas elajas üles, kuradi kallale tormas.
„Hurjoh, hunt!“ hüüatas kurat. Hunt jooksis otseteed metsa.
Inimest luua nüüd kavatses jumal. Läks alla orgu,
maakoht kus ilusam, võttis sealt puhtamat savi ja sellest
inimest vormima hakkas, kaks kellel kätt ja kaks jalga,
üks aga silm ainult, samuti kõrv, ja kõneles nõnda:
„Head ainult kuulma ja samuti nägema eluaeg pead sa,
head ainult tegema teistele, astuma õiglasi radu.“
Uuristas jumal siis temale ninasse ainukse sõõrme,
elavat hingeõhku ta sellesse puhus ja sõnas:
„Jumala sarnaseks saa, sest tõusnud sa jumala vaimust.“
Inimlaps hingama hakkas, puhkas magusas unes.
„Maga nüüd hommikuaoni,“ lõpetas jumal. „Siis päike
tõustes sind elule äratab, elus sa osaks saad õnne!“
Öösel kuid salaja kurat koogutas magaja juurde,
meisterdas teisegi silma ja kõrva ning kõneles nõnda:
„Kurja pead samuti kuulma ja nägema, kõikuma ikka
hüva ja kura vahel, tegema üht kui ka teist sa.“
Uuristas kurat siis teisegi sõõrme ja sellesse puhus
omagi kuradihõngu. Päikesetõusuga ärkas

hommikukoidikul imetlusväärne olevus ellu.
Jumalik vabadusvaim temal tuliselt leegitseb rinnas,
kõrgele üleva eesmärgi poole ta õhinal püüdleb,
head tehes enese salgab, koguni ohvriks toob elu,
selleks et jõuda täiuse juurde. Seejuures niivõrd
kindel on meelelt ja tahegi tal nõnda raudne, et suudab
isegi jumalaist üle ta olla. Ent teiselt poolt on ta
kuri ja ohtlik, sest salaja kallale tungida võib ta,
hävingut maailma kanda, muuta see mõnikord põrguks.
Nähes, kuis temal on kätetöö rikutud, vihastas jumal,
kuradit kurjasti sajatas, needis ja enese juurest
minema kihutas, karistas karmilt, tõukas ta põrgu.
Sigitas kurat seal kurje vaime ja koletuid puuke,
maa peale tuli siis, jumala vastu sõdima hakkas.
Jumalad kõik ja jumalapojad taplusse läksid.
Maapind pragunes võitlusest, taevavõlv kõikus ja äike
raevutses, Pērkon müristas, pildudes välkude nooli,
maa alla mägesid vajus, meri ent taevani tõusis,
tohutud maa-alad uputas. Viimaks võidetud olid
kurjad vaimud ja kuradid, põrgusse jäädavalt aetud,
kus teevad koletuid tempe, maa peale uuesti tulles
kiusavad inimsoo lapsi, juhivad kurjale teele.
Pērkon neid jälitab, tuuseldab, kihutab tagasi põrgu."

Laimdota taas ühel õhtul välja tõi kirjade rulli,
niiviisi kõneles: „Lāčplēsis, kuula nüüd, lugeda tahan
õpetust tarka, mis Viduved andnud on ükspäinis neile,
mõista kes suudavad seda ja teistele edasi anda."
Avanud kirjade rulli, säärase loo luges ette:
„Aeg tuleb, aeg läheb, kuid iial aeg otsa ei lõpe, sest et
aeg on igavik. Seepärast, mõelda et teine veel mingi
igavik veerlevast ajast väljaspool oleks, on vale.
Jumalail, päikesel, maakeral piisab sest lõputa ajast.
Miks ta ei rahulda inimest, maailmas elab kes hetke,
nautida suutes aegade merest vaid tühise piisa?
Inimkond aga ses maailmas veedab lõpmatu aja.
Kokku kes arvata suudaks need aastad, mil esimest korda
selles maailmas inimlaps ükskord silmad lõi lahti?
Kes teab päeva, mil suleb kord silmad surelik viimne?
Üksik inimlaps sureb, rahvadki kaduda võivad,
kuid kuni seisab see maailm, inimsugu jääb kestma.
Töötada suure ja surmastki kangema inimsoo hüveks,
aidata teda, et suuremat täiust ta kätte võiks võita,
arengus kõrgele jõuda, — selle jaoks elada, surra
kohuseks inimeslastel on kiiresti mööduvas elus.

Nii nagu üksikud saavad, nii terve rahvaski suudab
tarkuses kõrgele tõusta ja võrduda jumalatega.
Kuid siis ta enam ei usu endisi jumalaid vanu,
maha need tõukab ja kõrgemad jumalad ise siis valib,
endale usugi uue ta valib, mis imetlusväärne.
Endisest usust jääb hiljem järele ebausk ainult.
Inimsoo sõpradel tegevuspõld siin avar on — kaitsta
rahvaid väärusu eest, mis tõkestab vabadusvaimu,
painutab igati kõike vaid teatud seisuste hüveks.
Rahva tahe on jumala tahe ja rahval on õigus
juhtisid endale valida, valdijaid kohale panna.
Aga kui valitud pealikud rahva tahet ei täida,
eneste huvides mõningaid kihte või kogu rahvast
tahavad sõtkuda jalgade alla, siis rahval on voli
neid nagu teisigi kõlbmatuid sulaseid kõrvale heita.
Neil, kellel kallis on priius, siin tegevuspõld jälle avar:
rahvale seadusi anda, mis kõikide vara ja elu
suudaksid kaitsta ja oleksid kõlblad ning rajatud ise
looduse seaduste peale, mis vankumatud ja õiged.
Kustub siis vihavaen inimeslaste ja rahvaste vahel,
kui nad looduse tõdede vastu tunnevad austust,
mõistavad looduse peidetud, võimsat ja imelist väge.
Siin kõige suurem tööpõld on neil, kellel on annet,
vaimuvalgusel uurida, kaevata, vaagida, mõõta,
luua ja mõtelda looduse laiadel väljadel targalt,
rebida muinasajalt varjav udude linik.
Rahvas siis, õppinud nägema, mis oli minevik, peatselt
suudab ka kaasajal enda olusid paremaks muuta,
luua suurt tulevast aega, ilusat, õnnelist, helget.
Kes selle inimsoo kõrge ja üleva eesmärgi nimel
töötab, see leiab kõigi poolt alati austust ja kiitust.
Kui ta siis kunagi suigub jäädavalt viimsesse unne,
leinavad sõprade südamed teda ja tänulik rahvas
saadab ta uhkusetundega viimsesse puhkusepaika
emakse-looduse sülle. Mälestus temast ei kustu
iialgi rahva südames, ning tema vaim lehvib ikka
üleval valguselossis, jumalapoegade seltsis!"
Laimdota lõpetas. Kirjad taas hoolega kokku ta rullis,
pani nad kirstu, kus teisedki, ütles: „Õpetussõnu
selliseid palju on tolmunud kirstudes. Kulub vist aastaid
selleks, et kõiki neid lugeda. Rahva haritud pojad
päevavalguse kätte küllap nad kunagi toovad,
tolmu siis pühivad nendelt. Rahvale teatavaks saavad
muistsed vägilasjutud, tarkus ja õpetussõnad!"

aimude aeg jõudis kätte. Laimdota talitas köögis,
päev otsa hoolega valmistas toitu, sest Burtniek ju tahtis
kutsuda selsamal öösel armsate hingesid külla,
nende omi, kes surnud on, lahkunud siinsest maailmast.
Lāčplēsis, Koknesis töö kallal rassisid ruumikas rehes,
koomale ajasid parred, pühkisid põrandat, ahju,
tammede haljaste okstega ilusaks ehtisid ruumi,
raiutud kuuseoksi ja liiva nad puistasid maha.
Meeleldi majahaldjad ikka on elanud rehes:
koduvaim ahju taga ja härjapõlvlased koldes;
pisuhänd õelatel naabritel kõrgel katuseharjal.
Talvel, kui rehepeks lõppenud, kesköösel kummitab rehes,
kollab seal paharette ning tonte, ja viirastub vaime.
Tänaseks ööks kõik need kollid rehealt pagema pidid,
austatud surnute hingede tarvis et oleks seal ruumi.
Lāčplēsis, Koknesis üheskoos, kui olid ehtinud rehe,
sisse tõid lauad ja kõrkjatest toolid laudade ümber.
Laimdota linased katted laotas laudade peale,
õiemee lauale kandis, soojad käkid ja piima,
kausid, kus keedetud seapea ja odrakruupidest puder.
Burtniek siis aknad kõik avas, ka käbalauad ta pani
kahelt poolt akende äärde, et hõlpsasti tuleksid vaimud
neid mööda sisse. Kogunes lossist rehte ta pere.
Laimdota hoolikalt soetud lina ning villaga korvid
paigutas laudade alla, lauldes neidude seltsis:

„Karga üles, karga alla,
veere villakorvi sa,
veere villakorvikesse,
istu kõrkjatoolile!

Veere kergelt, Vaimuema,
minu isa rehesse,
et ei oleks näha jälgi
valge liivakorra peal.

Sind ma palun, Vaimuema,
maitse meie toitu sa,
maitse meie toidukesta,
kaitse minu kaunidust;

kaitse minu kaunidusta,
kuni päevi antud mull',
kuni päevi antud mulle
peiul' õnne pakkuda!"

Jõudis kui pimedus kätte, läideti tõrvikud, pirrud.
Kesköönі istuti ühes, Burtniek siis teistele lausus:
„Lapsed, magama minge ja ärge te kolinat tehke –
surnute varjusid üksi ma vaikuses vastu las võtan!"
Vaikselt kõik laiali läksid, igaüks aseme otsis,
häirida hingede ööd, selle pühadust keegi ei tahtnud.
Hommikul Burtniek ja Lāčplēsis ootasid Laimdotat vara,
rehest et kannaks ta kambrisse hingede toidud, siis teised
pühitsust saanud roogasid võiksid samuti maitsta.
Mõtlikult vaatas Burtniek, Lāčplēsist kõnetas nõnda:
„Kuula, mu poeg, mis öösel teada sain hingede tulles –
halbu aegu me maale on oodata mõnestki märgist.
Sinu ja Laimdota saatust samuti riivab see rängalt.
Olgu nüüd abiks meil Pērkon ja jumalad, hoidku meid halvast!
Aga kus viibib me Laimdota? Vaata, kas on juba tõusnud."
Lāčplēsis Laimdota kambri leidis koguni lukus.
Koputas kaua ja hüüdis, vastust kuid mingit ei saanud.
Tagasi tuli ning ütles, et Laimdota välja vist läinud.
Lossis nüüd otsima hakati, kuhu küll kaduda võis ta,
sest mitte keegi ei olnud Laimdotat täna veel näinud.
Burtniek ja Lāčplēsis murdsid lahti nüüd Laimdota kambri,
kuid selle tühjana leidsid – voodigi ülesse tehtult
seisis ja tõendas, et Laimdota polnud seal maganud öösel.
Hirmust ja õudusest haaratult Laimdotat otsiti kõikjal
lähemas ümbruses, kaugemais kohtades – kuskilt ei leitud.

Koknesist samuti enam kusagil näha ei olnud.
Tema ja Laimdota nõnda päriselt kadunuks jäidki.
Asjatuilt otsinguilt Burtniek lööduna tagasi tuli,
Lāčplēsist kohates ütles: „Katsumus raske meil kanda,
jumalad millegipärast meile selle on saatnud.
Kurtmine siiski ei aita, sest küllap vist Laimdota sattus
nurjatu salanõu ohvriks, ja vaja on teotseda ruttu.
Kogu nüüd kiiresti malev ja kihuta otsima kohe,
vaenuväed kätte ehk saad veel, enne kui kaugele jõudnud!"
Lāčplēsis kinnitas: „Isa, las sinu vapramad mehed
lähevad eraldi, mind nad otsimast segaksid ainult.
Üksi ma kaugele lähen, sinule murdmatult tõotan
Laimdota otsida üles, tuua ta Burtnieki lossi;
vastasel korral Lāčplēsist iialgi enam ei näe te!"
Lāčplēsis relvastus ruttu, taadiga hüvasti jättis,
lossist, kus õnnes päevi ta veetnud, minema kappas.

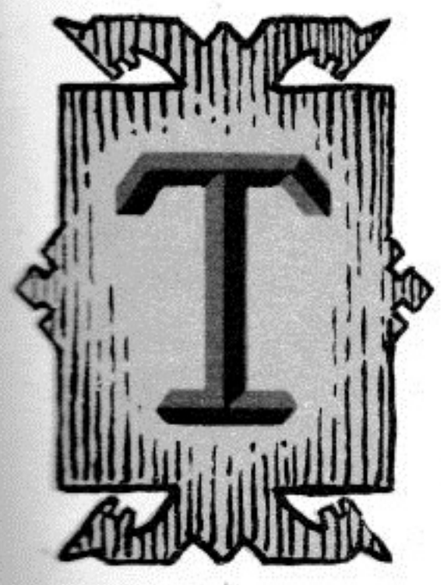

õsiselt nõu olid pidamas sünged ja kavalad mehed
Turaida põlises kantsis. Need olid Kangar ja Dietrich,
kolmandaks peremees ise, kuulus ja võimukas Kaupo.
Kavalpea Saksamaa preester ju kiiresti osanud oli
mässida kirgliku vanema oma varjatud võrku.
Paljugi jutustas Saksamaa elust alguses Dietrich,
kunstist ja sangareist kuulsaist, tarkusest, tõelisest usust,
ainsast, mis igavest pühadust annab ja hingele tõotab
teisel pool surmagi igavest õndsust ja lõpmatut rõõmu.
Edasi Dietrich veel Roomast kõneles ja pühast isast,
kes raudrüütlite orduga koos on tõotanud tuua
kõigile rahvaile maailmas usuga õndsust ja armu.
Dietrichi abistas ustavalt Kangar. Kaupoga peatselt
lood olid nõnda, et isade usus ta kahtlema hakkas.
Jutustas Kaupole preester, et laev on Saksamaalt tulnud.
Riidzini suudmesse Daugava kaldal kinnitaks kanda
tulnukad meelsasti, kauplema hakkaksid, rajaksid linna.
Väitis, et Baltimaa kõigiti rohkesti tulu saaks sellest –
kaubandus edeneks. Ainult kui Kaupo lahkesti nõustuks.
Luges ta ette veel kirja püha isa käest Roomast,
Kaupot kes tervitab kaugelt, oma õnnistust saadab,
soovitab vanemal külastuskäigule Roomasse tulla.
Seletas Dietrich, et Kaupo siis silmaga ise saaks näha
Saksamaa võimsust ja toredust, paavsti sõpruse läbi
pälvida endale austust ja veelgi suuremat kuulsust.
Kaupol nüüd tärkaski himu kiidetud Saksamaad näha,
meelitas teda, et püha isa on sõnumi saatnud,

seepärast lubas ta lahkelt sakslastel rajada linna,
otsustas laevaga sõita ka ise Saksamaa randa.
Dietrich end teejuhiks pakkus, kes paavsti juurde viiks Kaupo.
Päev pärast hingede ööd nad mõtlesid asuda teele.
Lahkudes lubas neid Kangar oodata Riidzini suudmes.

Päev pärast hingede ööd tuli Riidzini suudmesse kokku
hulgana kõiksugu rahvast. Päratu Saksamaa koge
valmistus kaugele teele, purjede paisudes kiikus
tasastel Daugava lainetel. Viimased Saksamaa asjad
kiiruga siinsete kaupade vastu anti veel ära.
Liivlasi, lätlasi kauplesid tööle endale abiks
sakslastest need, kes jäid siia tegema linnale aset.
Kaupogi Dietrichi saatel peatselt kohale ilmus,
laevale sammus, ning hõisates tervitas rahvahulk teda.
Üleval laevalael seistes pajatas rahvale Kaupo:
„Hõimlased kallid, on palju vestetud imesid mulle
vägevast Saksamaast, kõiksugust vara ja kaupa seal rohkelt;
sestap ma tahangi sõlmida sõprust sakslaste sooga,
lubasin nendel siin võtta linna-aseme üles,
sellega endale saame kasulist kauplemist juurde,
suureneb meiegi jõukus, kodumaa õitsele puhkeb.
Sellele otsima lähen kinnitust kaugetelt maadelt,
purjetan Saksamaa poole. Tõotan, et sõnumi toon ma,
mida meil teha on tarvis, rahval et käsi käiks hästi.
Vahepeal elage sakslaste kõrval kui ustavad sõbrad!"
„Elagu Kaupo ja elagu meie naabridki võõrad,
kui nemad soovivad head meile, pakuvad alalist sõprust!"
Vanema jutule vastas niiviisi hõisates rahvas.
Koge läks teele, ta purjed ju paisusid; lehvitas rahvas
mütse ja järele vaatas. Ükspäinis vagamees Kangar
kaasa ei soovinud sõita — oli tal teada, miks sõprust
sõlmida soovisid sakslased, mis nendel mõtetes mõlkus.
Silmitses Spīdala seltsis, kes samuti kohale tõttas,
võõraste lahkumist, kiusakas irvitus kummalgi huultel.
Siiski neist alatuist mõtteist kellelgi veel oli aimu.
„Lāčplēsis, hiiglase võitja, ratsutab siia!" — nii hüüti
rahva seas; kiiresti rahvasumm jagunes, ruumi seal tehti
sangari tarvis, kes peatas üleni vahuse ratsu,
sadulast maha siis hüppas, kiirustas Kangari juurde,
kurjaga küsides: „Ütle sa, kõlvatu lurjus, kus asub
Laimdota, Burtnieki tütar? Või raiub mu mõõk sinu kondid
tükkideks! Tean väga hästi, et sinu kätetöö puha
Laimdota salalik rööv on." Enne kui vastata jõudis
Kangar veel, näitas Spīdala kaugele ujuvat laeva.

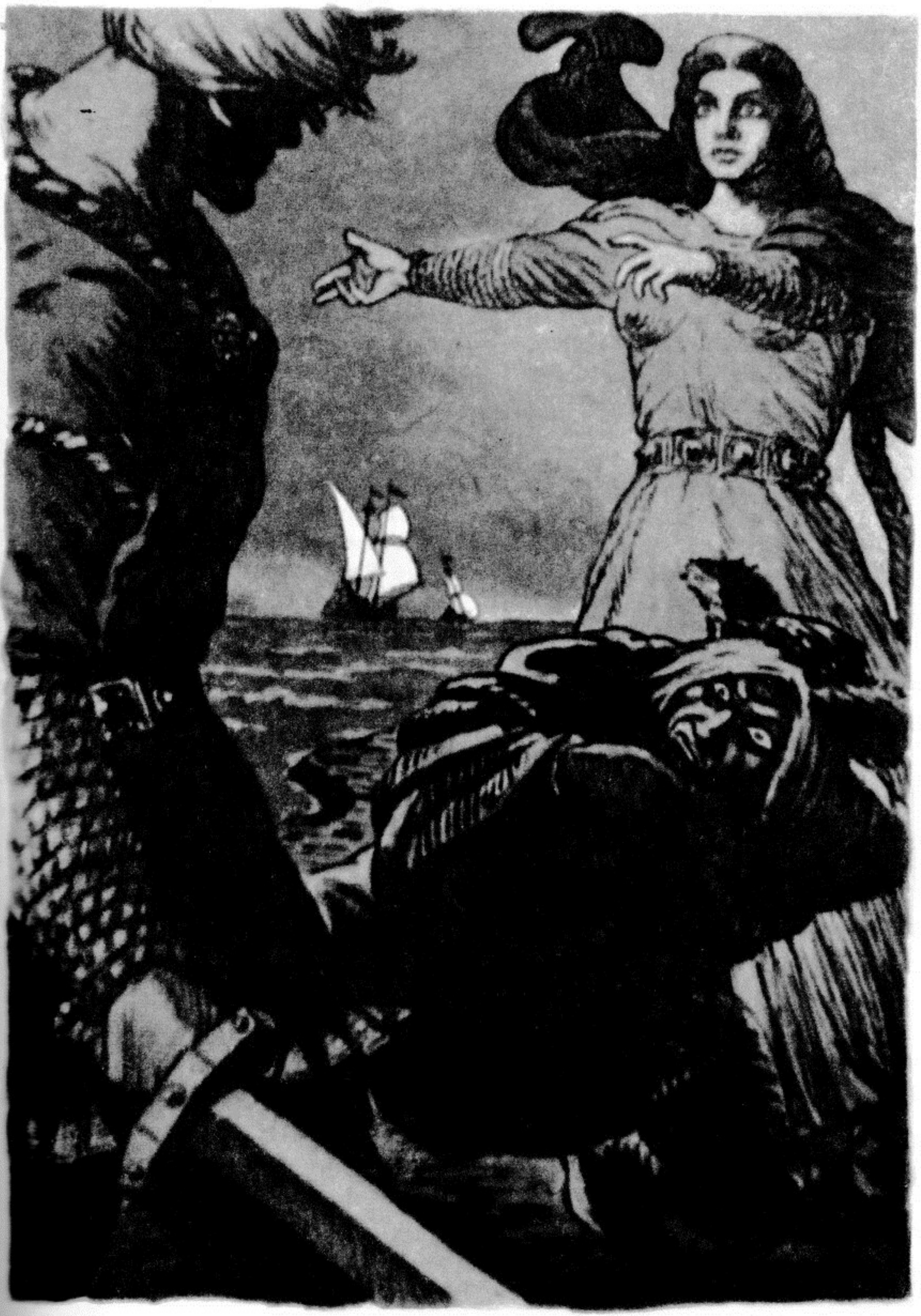

„Seal tema sõidabki Saksamaa poistega Saksamaa poole
seiklema.“ Kahjurõõm põles Spīdala silmades ilmselt.
„Nurjatud röövlid! Rahva mõrtsukad!“ Lāčplēsis hüüdis.
„Ärge te uskuge petiseid, hõimud, ma riivatuid tunnen.
Vagamees Kangar ja Spīdala — need on nõiduse teenrid,
kasu eest häbitult reedavad rahvast, isade usku!
Ärge te kavalaid Saksamaa mehi ka uskuge ühti,
priiust ja isade usku kui endiselt armsaks te peate!“
Kuni too kohkunud rahvahulk koletut süüdistust kuulas,
kogus end kiiresti Kangar sel temale ohtlikul hetkel —
oli ju kaalul ta kuulsus, mis rahva seas kaotsi võis minna —,
seepärast sedasi kostis: „Noor vägimees, tõepoolest usu,
säärane süüdistus vääriks Pērkoni karistust karmi,
aga ma aiman, et ise sa langesid pettuse ohvriks.
Rahval et käsi käiks hästi, selle eest hoolitseb Kaupo.
Saksamaa poole ta purjetas, selgust et päriselt saada,
kuivõrd me võõraile usaldust, sõprust kinkida võime.
Teine su süüdistus, alust mil pole, ära see langeb:
Laimdotat vägisi pole üksinda Saksasse viidud;
Koknesis, keda ta armastas salaja, saatmas on teda.
Koknesis teadis ju seda, et Kaupo kavatseb sõita
kaugele sakslaste maale, noormehi endaga võttes,
usinalt võiksid kes Saksamaa tarkusi õppida tundma.
Koknesis andis end üles, et seltsis Saksasse sõita.
Eelmisel öösel, sel hingede ööl, neil hetk oli paras,
Koknesis Laimdota seltsis põgenes Burtnieki lossist,
sõita et Kaupoga täna Saksasse nii nagu teised.
Sestap võid, vägimees noor ja kuulus, lahkuda rahus,
Laimdota armastust õiget su vastu iial ei tundnud —
vägilastegusid austas ja küllap seepärast ei tahtnud
kurvastust sinule, kuna su palavat kiindumust teadis.
Nõuab kuid südagi endale õigust, ja Laimdota praegu
õnne võib päriselt maitsta tõelise armsama rinnal!“
Isegi siis, kui Pērkon välkusid puistanud oleks,
Lāčplēsist rabanud poleks see rohkem kui Kangari sõnad.
Kahvatas vägimees, langetas käe, milles pigistas mõõka,
sihtides teraga Kangarit. Äkitselt ääretu valu
täitis ta südant ja kiivuse kalgid, teravad küüned
esimest korda tal rindu lõikusid. Petis on järsku
Koknesis, ustavaim sõber; Laimdota, kelle eest elu
sadagi korda võiks anda, on korraga truudusemurdja!
On see nüüd võimalik? Ehkki Kangari sõnu ta veelgi
uskumast keeldus, ta siiski põhjusi teisi ei leidnud,
Koknesis Laimdota seltsis miks salaja ära läks lossist.
Heietas temagi ise ka kohe ju selliseid mõtteid,

kõrvale tõrjunud oli need, asu ta neile ei andnud.
Nüüd, millal teele läks Kaupo kaugele, sakslaste maale,
sootumaks teisiti nägi Lāčplēsis kodumaa asju.
Auliku Kaupo kohta tal langesid kahtlused ära;
ütles ta kumedalt siiski: „Mina te süütust ei usu,
ometi ootan ma ära, kuni on tagasi Kaupo,
või mõne laevaga kaugetelt randadelt tulevad teated.
Häda siis, nurjatud, teile, kui õigust te rääkinud pole."
Lāčplēsis kedagi enam ei vaadanud, ratsule kargas,
sirgelt minema kihutas piki Daugava kallast.
Tontliku rõõmuga vaatas Spīdala järele talle.
Nüüd oli korda see läinud, mida ju ammu ta tahtis —
surmastki kibedam seetõttu sangari saatus nüüd oli.
Lāčplēsis sügavas kurbuses jõudis Lielvaarde maile,
armsasse koju, kus vanataat rõõmsalt tervitas poega,
siinsamas aga ka märkas, et poeg on õnnetu sootuks.
Päris ta põhjust ja Lāčplēsis jutustas isale kõigest.
Lielvārdis ütles siis: „Meelt ära seepärast sugugi heida,
saatusel keerukad rajad, kõik võib veel muutuda hüvaks.
Kuigi ehk Laimdota vastu mõndagi räägib, ta siiski
süütu võib olla ja truudust ning armastust pühana hoida."
Lāčplēsis tundis, et lohutus rahustas veidike südant,
Burtnieki lossi ta läkitas sõna kõigest, mis kuulnud
Laimdota saatusest, ise ent tahtis ta mõningat aega
elada vaikuses kodus, põlises Lielvaarde lossis.
Ikkagi mure ja kurvastus piinasid sangari südant —
üksinda kõndis ta tihti Daugava järsakuil kõrgeil,
valgeile laineile kurtes rasket ja kibedat saatust.
Daugava voogude seltsis tal soov oli tormata merre,
võitlema Põhjala tuultega, näha Põhjala neitsit.
Võib-olla Põhjala neitsi, üllas kui virmalisvalgus,
jahutaks palavat pead ja raviks ta haavatud südant.
Niiviisi mõtiskles nooruk, kuni ta äkitselt kadus
põlisest Lielvaardest. Keegi ent seda ei näinud,
keegi ei teadnud ka ütelda, kuhu on kadunud sangar.

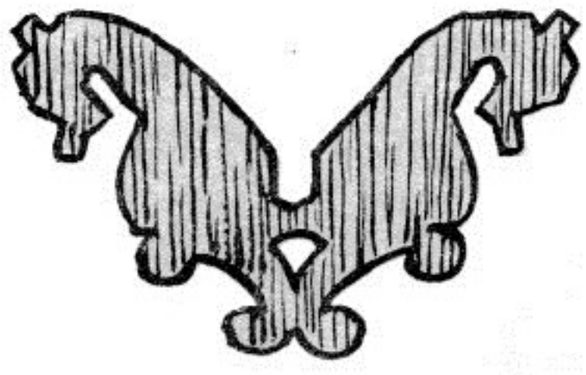

NELJAS LUGU

KAUPO PÜHA ISA JUURES ROOMAS. RIIA RAJAMINE. LAIMDOTA NUNNAKLOOSTRIS. KOKNESISE JA LAIMDOTA PÕGENEMINE KLOOSTRIST. LĀČPLĒSIS PÕHJAMEREL. PÕHJANEITSI. KOERAKOONLASED. MAAILMA OTSAS. TEEMANTMÄGI. NÕIUTUD SAAR.

oomas, suures iidses Roomas,
seal, kus püha isa kants,
ristisõtta Maarjamaale
rüütleid kõikjalt kutsuti.
Baltimaa kõik püha isa
lubas neitsi Maarjale;
rüütlitele, patuseile
patud andeks andis ta.
Maarja asemikeks kõiki
Baltimaal neid määrati –
sõitku aga mere taha
sõtta paganatega,
kivist lossid ehitagu,
preestreid, usku kaitsku nad.
Andis ennast üles palju
rüütleid-õnneotsijaid,
kellel maad ei olnud endal,
kodutult kes hulkusid,
maanteel röövides ja merel,
olles hirmuks kõigile.

Täna püha isa ise
vaatas üle sõjaväe,
määras pealikuid ja juhte,
andis kaasa piiskopid.
Viimaks talle esitleti
kahte meest veel eraldi,

Dietrichit ja Kaupot nimelt,
kes vast tulnud Baltimaalt.
Püha isa lahkelt lubas
oma tuhvlit suudelda,
eraldi veel tõlgi läbi
lahkelt vestles Kaupoga,
päris maa ja rahva kohta
sellel kaugel Baltimaal,
kas seal rahvas nõus on võtma
ristiusku vastu neilt;
õpetab see usk, et maa peal
inimesed vennad on,
sellepärast nad kui vennad
saavad osa kõigest heast,
mis siin Kaupo silmad näevad
ning mis näinud reisi peal;
kuid see ainult väike osa
paradiisi õndsusest,
mille osaliseks saavad
pärast surma kristlased.

Tõesti hämmastunud oli
Kaupo sellest hiilgusest,
varadest, mis Peetri lossis
hiilgasid ta pilgu ees.
Viletsad nüüd paistsid talle
tema vanad jumalad
selle kõrval, kes suurt õnne
rahvastele jagab siin.
Sestap siis ei suutnud tema
hiilgust ära põlata,
tõotas koju jõudes lasta
end ja rahvast ristida.
Rüütli seisusesse tõstis
püha isa Kaupo nüüd,
lubas Kaupol kanda kroonil
seitset tähte põhjamaist.
Kinkis talle palju teisi
haruldasi esemeid.
Esitleti rüütlitele,
piiskopeile Kaupot siis,
nende võrdseks, nende hulka
nüüd ka tema arvati.
Saanud õnnistuse kaasa
Roomast püha isa käest,

kohe teele Baltimaale
Kaupo seltsis läksid kõik.
Noorukid, kes kaasa toodud
Saksamaale Baltimaalt,
jäeti sinna kloostritesse,
et neid mungad õpetaks.
Üks neist, kes sai hiljem kuulsaks,
oli Läti Indrikis*.

Oli jälle tulnud kevad,
haljendama hakkas kõik,
kogu loodus ärkas ellu,
looja võimu ülistas.
Ainuüksi inimesed –
ristirüütlid hulgana –
silmi tõsta, ülespoole
vaadata ei viitsinud.
Meeles seisid teised mõtted,
õelad soovid südamel:
õgida ja lusti lüüa,
jõudepõlve pidada.

Seal, kus laia Daugavasse
kannab Riidzin oma vood,
kaevati ja taoti vaiu,
linna-aset rajati.
Kindlustati vallidega,
kirik kerkis keskele,
võlvid, sambad, müürikäigud
ümbritsesid kirikut.
Linna Riidzini jõe suudmes
Riiaks hüüdma hakati,
Riia kantsi varjul aga
piiskop Albert valitses,
preestreid, rüütleid maale saatis,
külades need hakkasid
ristiusku levitama,
pooma, tapma, röövima.
Ükskülas ja Salaspilis*
uued kantsid kerkisid.
Hirm ja häda levis laialt
kõikjal piki Daugavat.
Liiga hilja mõistis rahvas,
et neid rängalt peteti.
Võõra röövlijõugu kindlaks

varjupaigaks Riia sai.
Rahvas, kuuldes Riia nime,
hüüdis ahastusega:

„Riia, valanud sa palju
oled meie vennaverd!
Riia, sünnitanud palju
oled ohkeid, pisaraid!
Riia, hävitanud sina
oled meie alemaid!
Riia, põletanud oled
meie eluasemeid!
Riia, palju oled söönud
meie leiba paremat!
Riia, palju oled joonud
meie mõdu magusat!
Riia, palju oled viinud
meie vara aitadest!
Riia, vabaduse võtnud
oled meie vendadelt!
Riia, ütle, mida rohkem
ihaldada oskad veel?“

Samal ajal, kui need asjad
Daugaval kõik sündisid,
istus kaugel võõrsil Saksas
kurvastades tütarlaps
nunnakloostri seinte taga,
lukustatud vangina.
Lahutatud oma armsaist,
meelitatud kodumaalt,
vägisi sealt ära viidud
oli meie Laimdota.
Olid Spīdala ja Kangar
pannud toime musta töö:
vaiksel hingede ööl nemad
läksid linnusesse koos.
Ema vaimuks moondas enda
Spīdala ja astus siis
neiu ette kavalasti,
lossist välja meelitas.
Laimdota siin kinni võeti,
Turaidasse saadeti,
sealt siis pimeduse varjus

mere poole edasi.
Ei ta palveid kuulda võetud,
hoolitud ta pisaraist,
laevale ta kohe viidi,
algas Saksamaale sõit.

Teel ta juurde tuli Dietrich,
rahustas ja vaigistas,
üteldes, et ärgu kartku,
halva eest on kaitstud ta.
Sõidab sellessamas laevas
tema suguvendi veel,
teiste hulgas liivi vanem,
aulik Kaupo pealegi.
Nendel soov on rahva elu
näha suurel Saksamaal,
ja kuis teinud teised rahvad —
võtta vastu ristiusk.
Jumal näitab oma heldust
poja kaudu tallegi:
Kristus valinud ta välja,
selle pruudiks nüüd ta saab.
Põlgusega heitis pilgu
tema näkku Laimdota,
vastas Dietrichile järsult,
väärikalt ja kartmatult:
„Kui su jumala poeg Kristus
kosib pruute vägisi,
siis ei armastaks ma teda,
kui ka vaba oleksin.
Kuid ma noore sangariga
olen juba kihlatud;
isa õnnistus on ühte
sidunud me südamed.
Laske mind nüüd kohe vabaks,
jätke meelitused kõik,
muidu minu armsam hiljem
kätte maksab armutult.
Olen oma ema tütar,
inimlapseks sündinud,
nõnda ma ei sobi mõrsjaks
sellele, kes jumal on!"
Dietrichil, kes alatuses
panetunud ammugi,

ometi lõi puna palge
sellist vastust kuulates,
ja ta jättis oma jutud,
lahkus kohe Laimdotast.

Sellest siiski piigal saatus
kergemaks ei muutunud,
kuigi ta ka Kaupot palus
kaitsta tema vabadust.
Kaupo lohutas, et talle
keegi liiga siin ei tee,
ning kui saatus korra juba
toonud teda võõrsile,
jäägu siia, kuni Kaupol
ees on jälle kodutee.
Dietrichiga nõustus vanem,
toetas tema kavatsust:
piiga nunnakloostri viia
ajutiseks varjule.
Hiljem ent kõik nähtu-kuuldu
Kaupot lausa uimastas,
sellepärast kojusõidul
unustas ta Laimdota.
Suud ei paotanud ka Dietrich –
väga hästi teadis ta,
mäherduse kalli pärli
klooster temalt kingiks sai,
ja et teda kiidetakse
tänumeeles selle eest.

Sõbralik Laimdota vastu
oli kloostri ülemnunn,
ainult ühtepuhku teda
keelitas, et loobuks ta
vanemate jumalatest,
laseks ennast ristida;
kurjaks aga meel tal muutus,
kui see nõu ei aidanud,
ähvardas siis anda piiga
hoopis ära mõnele
rüütlile, kes kangekaelse
endale liignaiseks viib.
Laimdotale hirmu peale
ajas säherdune jutt,
iseäranis, et teati:

keegi kirglik krahvipoeg,
külastades ülemnunna,
oma kallist sugulast,
Laimdotatki näinud oli,
ja ta ilust rabatult
oli palunud, et antaks
temale see kaunitar.
Krahvi arusaamist mööda
polnud valgustatud maal
ristimata tütarlapsel
sõnaõigust sugugi.
Teda võidi võtta, viia,
teha, mida lustib meel.
Sestap Laimdota nüüd palus
mõtlemiseks aega veel,
lootes kuidagi ehk leida
mingit väljapääsuteed.
Asjatuks jäi tema lootus,
möödus tühjalt ooteaeg,
hommikul ta vastust andma
pidi ülemnunna ees.
Hüljata ja unustada
oma vanu jumalaid
ja neid õpetusi, mida
lugenud ta linnuses,
piiga kuidagi ei suutnud —
parem tulgu kas või surm!

Õhtul voodi peale vajus
nuttes vaene tütarlaps,
headelt vaimudelt ta palus,
et nad teda päästaksid.
Järsku tõusis vali kisa
suures kloostris igal pool,
käisid, jooksid, nutsid, hüüdsid
inimesed siin ja seal.
Viimaks vaibus kisa, kära,
rasked sammud kajasid.
Tema uks nüüd lahti kisti,
seisid lävel tema ees
mehed raudseis soomusrüüdes,
sõjariistus hambuni,
nende taga vanad mungad,
vahimehed väravalt.
Üks neist, paksu, laia näoga

rüütlitele sõnas nii:
„Kui te soovite vaid teda,
ristimata tüdrukut –
anname ta rõõmsal meelel,
õnnistame pealegi.
Tema meie pühapaika
küllalt kaua rüvetas,
võtke ta ja viige kaasa,
jätke terveks klooster vaid!"
Laimdota nüüd palus munki
ülemnunna kutsuda,
kelle kaitse alla siia
kloostrisse on antud ta.
Aga mungad kostsid talle:
see ei ole võimalik,
sest abtiss koos nunnadega
varju otsib kirikust;
röövleid kartes nad ei julge
välja tulla altarist.
Vaese piiga kinni võtsid
mitmed kõvad, raudsed käed,
kandsid välja ratsu selga.
Röövlid tahtsid lahkuda.
Äkki astus nende teele
uljas rüütel, tugev mees.
Raudset nuia vibutades
müristas ta vägevalt:
„Laske lahti, maanteeröövlid,
silmapilk see süüta neid,
või teil, närukaeltel, pealuud
lömastab see raudne nui!"
Seisatasid sellest röövlid,
veidikeseks araks lõid,
kuid siis kallale kõik karjas
võõrale nad tormasid.
Tundmatu nüüd üles näitas
uskumatut osavust:
välgukiirul siia-sinna
oma kilpi keerutas,
raudse nuiaga ta lõhkus
teiste raudseid kübaraid.
Keda tabas, sellel lendas
kübaraga õlult pea.
Viimaks hobuselt ta kiskus
selle, kes viis Laimdotat,

ühe hooga peast siis rebis
tema soomuskübara.
Selgus — see on vana tuttav,
sama kirglik krahvipoeg.
„Saksa koer," nüüd hüüdis võõras,
„ristiusku nurjatu!
Tea, see vaba rahva tütar
on nii palju austust väärt,
et ta teenrikski ei kõlba
ükski teie krahvidest.
Vooruslik ja kombeline
ja nii ilus on ta, et
tervel Saksamaal ei leidu
ühtki tema väärilist!
Mine ütle kaaslastele,
hoidku eemal Baltimaast,
selle piiga rahva pojad
löövad lõhki nende pead,
samuti kui täna öösel
juhtus sinu meestega.
Eluga veel seekord pääsed,
aga hoia minu eest!"
Kuni võõras nõnda rääkis,
toibus ehmatusest neid.
Vägilane peast nüüd võttis
raske soomuskübara.
Rõõmsalt hüüatas Laimdota —
täiskuu valgel nägi ta,
et ta elupäästjaks olnud
uljas, tubli Koknesis!
„Tänu häile vaimudele —
õigel ajal saabusin!"
sõnas Koknesis ja võttis
tervituseks piiga käe.
„Koos nüüd põgenegem kohe,
ei me siia jääda või.
Küll ma pärast sulle räägin
oma kirjust saatusest."

Kumbki hüppas sadulasse,
ajas ratsu kappama,
kihutasid tuhatnelja
läbi metsa minema.
Kaugel kehvas mägionnis
varjupaiga leidsid nad,

võtsid võõraid lahkelt vastu
onnis metsaraidurid.
Seal nad puhkasid paar päeva,
alustasid jälle teed.
Laimdota end kannupoisiks
teele minnes riietas,
Koknesis kui rändav rüütel –
liikus palju selliseid.
Nõnda mõtlesid nad leida
mõne meresadama
ja siis võõra laeva pardal
jõuda koju tagasi.
Koknesis teel ära rääkis,
kuidas käsi käinud tal:

Hingede öö koidupuhtel
kohtas Kangar Koknesist,
seletas, et vanem Kaupol
Saksamaale sõit on ees.
Tähtsaid teateid Kaupo jätma
Burtniekile pidavat.
Aga et sel öösel Burtniek
rehes ootab hingesid,
tulgu Koknesis, et viia
Burtniekile teated siis.
Halba aimamata tema
Turaidasse kaasa läks.
Seal ta tuttavaidki kohtas –
noorukeid, kes Kaupoga
mere taha Saksamaale
valmistusid minema.
Tedagi nad keelitasid,
et ta laeva saadaks neid.
Koknesis jäi viimaks nõusse,
pealegi kui Kangarilt
kuulis, et neid teateid Kaupolt
saada võib vaid hommikul.
Kehakinnitust siis neile
laeva jõudes pakuti,
Kangar ohtralt veini kallas,
mida Dietrich kinkinud.
Tühjendasid mõne klaasi
noored mehed lõbusalt,
unne sügavasse aga
üsna varsti suikusid.

Kui siis Koknesis kord ärkas,
ulgumerel kiikus laev,
taevas, vesi ümberringi,
aga maad ei kusagil.
Tuju paha, pea on valus,
endal silmad häbi täis,
et ta saksa veini joonud
oli nõnda arutult.
Nüüd tal tuli kaasa sõita
laevas tahes-tahtmata!
Teised rahustasid teda,
ütlesid, et temagi
tutvust teha Saksamaaga
nõnda kaasa sõites võib.
Koknesis jäi lõpuks nõusse
ühes suures kloostris ta
õppima ja harjutama
hakkas ühes teistega.
Ligidases krahvilossis
sagedasti külas käis,
võttis osa võitlemistest,
vehkles õige rüütlina.
Tema jõust ja osavusest
olid imestunud kõik.
Koknesisel polnud aimu,
et ka Laimdota on siin.
Ainult seda hiljem kuulis,
et siin kloostris viibivat
keegi väga kaunis neiu,
kes on toodud Baltimaalt,
ja et krahvipojal mõttes
mõlgub piigat röövida.
Teades, mäherdune saatus
ootab läti tütarlast,
otsustas ta neidu kaitsta
rüütli omavoli eest.
Kui ta kloostri juures nägi,
et see neid on Laimdota,
siis ei olnud vihal määra,
siis ei olnud halastust.
Sellepärast tampis segi
terve musta röövliväe,
häbistas veel krahvipoega
salakavaluse eest.

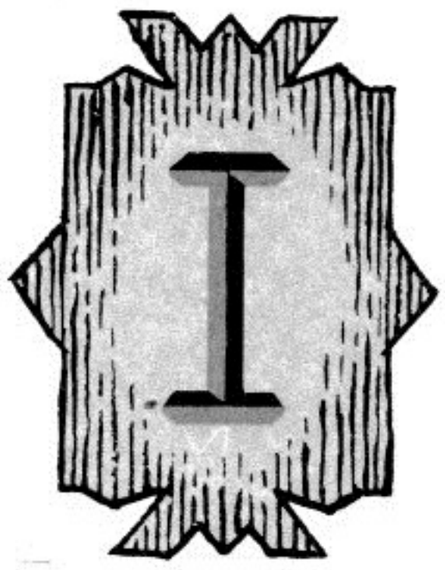

sa paadi tegi mulle,
ema kudus purjed ka,
merele siis purjetasin
Põhjaneitsit kosima.

Sõitsin öö ja sõitsin päeva,
ei ma Põhjaneitsit näind;
jõudsin meremäele, vaatan —
hiiud jahvatavad lund.

„Jõudu, lumejahvatajad,
kus siin Põhjaneitsi on?“
„Jõudu tarvis, meresõitjad,
hoidke põhja poole rool!“

Sõitsin öö ja sõitsin päeva,
ei ma Põhjaneitsit näind,
jõudsin meremäele, vaatan —
hiiud taovad selget jääd.

„Jõudu, sellid, jäised sepad,
kus siin Põhjaneitsi on?“
„Jõudu tarvis, meresõitjad,
hoidke põhja poole rool!“

Nõnda laulsid laevamehed,
sõites mööda Põhjamerd,
kuni roolimees neil' ütles,

et ta enam teed ei tea.
Lāčplēsis selsamal laeval
sõitis kauget mereteed –
oli tahtnud Saksamaale
minna päästma Laimdotat;
aga vihma, maru tõttu,
mis neid tee peal kimbutas,
kaotasid nad tee ja suuna,
eksi sõitsid sihitult.
Näis, kui oleks kurjad vaimud
ümber laeva tantsu löönd,
laevamehi ööd ja päevad
hirmutanud merekoll.
Sügav hämarus ja udu
kattis taevast kogu aeg,
raheteri, lumehelbeid
pildus raevus põhjatuul.

Kuid siis järsku taevaserval
kirgas valgus paistma lõi,
eraldus sest valguskumast
justkui mingi purjelaev.
Üle tumedate vete
lähemale liugles see,
viimaks nähti, et see tõesti
paat on valge purje all.
Suur ja üllas naine istus
selle purjepaadi sees.
Laevameeste juurde jõudes
tervituseks hüüdis ta:
„Teie kaunis lauluviis mind
kodust välja meelitas, –
mina olen Põhjaneitsi,
mida minult soovite?“
Esimesel hetkel meeskond
seisis nagu tardunult –
kõik nad suures imestuses
Põhjaneitsit vaatasid:
valkjalt roosatas ta nägu –
koidukuma vastuhelk,
silmad nagu põhjataevas,
selged, siresinised,
pikad kullakarva juuksed
hiilgasid ta õlgadel;
üleni ta säras kõigis

vikerkaarevärvides,
tema hiiglaslikul kehal
valge sõba oli üll,
pärja asemel kuid ehtis
särav kiiver uhket pead;
relvadki tal olid kaasas,
paadipõhja peidetult:
kilp ja oda, vibu, nooled,
haljast vasest taotud kõik, —
see'ep oli Põhjaneitsi,
tuntud meile muinasloost.
Temast meremehed vestvad,
kuidas torme juhib ta,
õhku kaugel põhjakaarel
tõuseb virmalistega,
kus ta sõdalaste hingi
heitlema viib taeva all.
Ja kui helgivad neil odad
suures taplustuhinas,
maa peal hirmund rahvas ütleb:
nüüd on katk või sõda ees!

Lāčplēsis siis sõnas nõnda,
ütles Põhjaneitsile,
et on nemad Põhjamerel
eksiteele sattunud
ja neil ainukeseks sooviks
tagasi siit leida teed.
Kas ehk lahke Põhjaneitsi
aidata võiks hädas neid?
Põhjaneitsi ütles neile,
et ei ole kerge see,
sest et harva, väga harva
laevameestel õnnestub
pääseda siit ohumerest,
kus ta isa valitseb.
Praegu tema isa magab
jäämäe varjus rasket und,
küllap kestab taadi uni
vähemalt veel terve kuu.
Sestap siis nad tema saarel
võivad julgelt puhata,
küllap hiljem teeb ta kõike,
mis on tema võimuses.
Lāčplēsisel muud ei jäänud,

võttis kuulda hüva nõu.
Põhjaneitsi kannul tüüris
otse põhja poole laev.
Seal, kus varem taevaserval
ere kuma loitma lõi,
kaetult jäiste mägedega
seisis kummaline saar.
Põhjaneitsi peatas paadi,
ankrusse jäi siis ka laev.
Lāčplēsise, laevamehed
oma saarele ta viis.
Siin nad märkasid, oh imet,
lossi imetoredat,
mille seinad, tornid, katus
olid sulaselgest jääst.
Ometigi Põhjaneitsi
lossi neid ei kutsunud:
külm seal on ja juhtumisi
isa und võib segada.
Lumelagendike taga
kerkis suitsusammas suur,
viipas käega Põhjaneitsi,
külalised sinna viis.
Kui nad juba kaua käinud,
muutus järsku soojaks õhk,
kadusid kõik lumeväljad,
haljad aasad jäid ja mets,
kuni lõpuks toredasse
suurde aeda viidi nad.
Keset aiapinda asus
sügav lohk kui põrguauk,
vägev tulesammas paiskus
otse taevasse sealt seest.
Maa sees igavene tuli
küdes kuumalt kogu aeg,
muutis külluslikuks aiaks
jäise saare südame.
Viljapuud kõik olid lookas,
haljendasid aas ja mets;
ojakesed vulisesid
puude vahel lõbusalt.
Paistis kõikjal elanikke,
keda leidub looduses:
saludes metsloomi, linde,
koduloomi karjamaal.

Põhjaneitsi vastu kilpi
odaga kolm korda lõi –
igalt poolt nüüd kokku jooksis
inimesi väikesi –
ilmaotsa elanikke,
Põhjaneitsi teenijaid.
Laevalt tulnud võõrastele
lauad katta kästi neil.
Varsti olid suures telgis
kaetud lauad tammised.
Roogasid siin oli maitsvaid –
kõike suures külluses,
lahkelt palus Põhjaneitsi
külalisi maitsma neid.
Söögi ajal kandis ise
ringi mõdu magusat.
Pärast teise telki tehti
üles pehmed asemed,
kus nad raskest merereisist
võisid välja puhata.
Mõnda aega elatigi
selles aias lahedalt,
kõike pakuti siin neile,
õnnelikud olid kõik,
kellelgi ei tulnud meelde
maha jätta imesaart.
Ööl ja päeval polnud vahet,
päikest nad ei näinud küll –
aga heldelt valgust andis
tulesammas aia sees.
Nõnda kestis kogu aja
lõppematu lustlik päev.

Lāčplēsis ent viimaks toibus,
palus Põhjaneitsit ta,
et see neid nüüd koju laseks,
teegi kätte juhataks.
Põhjaneitsi lubas talle
seda soovi täita küll.
Aga siiski, kui ei põlga
Lāčplēsis ta hüva nõu,
tagasi nad kodumaale
ärgu sõitku endist teed,
sest et tee peal varitsevad
teda õelad vaenlased,

kellel seekord läheks korda
kinni püüda nende laev.
Sellepärast neile kätte
juhatab ta teise tee,
mis küll pikk ja täis on ohtu,
aga vaba vaenuväest.
Neil on tarvis mööda sõita
koerakoonuliste maast
ja maailma serva pidi
jõuda koju tagasi!
Koerakoonuline rahvas
asukateks sellel maal,
toorest liha söövad nemad,
joovad aga sooja verd.
Sellest ongi nad nii õelad,
inimesi vihkavad,
mööda jälgi saavad kätte,
kohe lõhki kisuvad!
Siiski pääsu leida võivad,
koerakoonlaste eest nad,
kui on jalga pandud pastlad
tagurpidi, kannad ees.
Edasi, maailma lõpus,
elab maa all koobastes
kääbusrahvas — kurja, halba
kellelegi see ei tee.
Seal on Päiksel suured aiad,
kust ta tõuseb hommikul,
taevas madal nagu lagi,
käega katsudagi võib.
Sestap siis, kui tõuseb Päike,
koopasse peab peitma end,
muidu Päikse tulekiirtes
ära põleb igaüks.
Sellepärast seal ei tunta
riistade jaoks riiuleid,
lusikad nad pärast sööki
pilve taha pistavad;
pesu pestes tüdrukutel
taevast taovad kurikad.
Ilmaäärest mööda jõudes
kaovad taevad silme eest,
ümber on vaid ulgumeri,
lõppematu pimedus.
Selles meres aga seisab

tuntud Teemantmägi vees,
mille tipp ju kaugelt paistab
pimestava sära sees.
Teemantmäest viib merel mööda
laevameeste kodutee,
ärgu aga tehku katset
mäkke tõusta ükski mees.
Edasi taas paistab taevas,
päevavalgus uuesti,
eemalt juba silma hakkab
kaugel merel kaunis saar.
See küll võlub oma ilu,
toreduse poolest neid,
aga sellest kaares mööda
targem oleks sõita neil:
vägi on sel võlusaarel
kõike külge tõmmata —
suuri laevu, väikseid paate,
mis ta ligi satuvad.
Ja mis kord on juurde kistud,
enam lahti sealt ei saa.
Kui neist takistustest läbi
laeva targalt juhib ta,
Põhjamere teisest servast
koju jõuab tervena.

Põhjaneitsit südamlikult
tänas meie vägimees;
kutsus kokku oma rahva
alustama koduteed.
Kuid need lahkuda ei tahtnud
kenast kohast kuidagi,
kuni Põhjaneitsi ütles,
et kui isa ärkaks nüüd,
asjata kõik vaev siis oleks,
ei siis pääseks keegi siit.
Seda kuulnud, õhinaga
meeskond randa kiirustas,
kus ta leidis oma laeva
sõidukorras olevat.
Tõusis järsku jäisest lossist
raske ragin taevani,
kogu saar ja suured jäämäed
äkki vabisema lõid.
Põhjaneitsi hüüdis ruttu:

„Sõitke ära, päästke end,
isa hakkab üles tõusma,
algamas on põhjatorm!“
Laevamehed nobedasti
kohe purjed heiskasid,
ja siis tõusvas põhjatuules
kihutasid oma teed.
Aga tuul läks varsti tormiks,
marumölluks vägevaks,
tuiskas lund ja tunda võis, et
ärganud on Põhjataat!
Surmahirmus laevamehed
võtsid kokku viimse jõu,
et sest möllust välja jõuda,
põgeneda tormi käest.
Aga mitmeid-setmeid päevi
torm neid laineil pillutas,
ning kui hukkumiseohus
oli lõpuks nende laev,
mingi kalda äärde järsku
lahte paiskas laine neid.
Siin nad esialgu olid
päästetud küll surmasuust,
aga kalda poolt nüüd jälle
ähvardas neid teine oht:
koerakoonuliste randa
oli laeva toonud torm!

Maru juba sootuks vaibus,
laine vaevalt loksus veel.
Laevameeskond tasapisi
vaatas kõike lähemalt.
Tormis kannatada saanud
oli laev neil tublisti –
nõudis kätt, et edaspidi
jätkata võiks mereteed.
Maa siin paistis päris tühi,
kuni silm veel seletas,
ainult sammaldunud kingul
kari põhjapõtru sõi.
Sestap laeva parandama
meeskond kärmelt hakkas nüüd.
Lāčplēsis viis mõned mehed
kaasa põdrajahile.

Nemad lootsid lihtsal meelel,
et siin lähikonnas veel
koerakoonlasi ei leidu,
keda nemad kartma peaks.
Lāčplēsis koos kaaslastega
sammalmäele lähenes.
Jaht läks laevameestel korda,
mõne põdra saagiks said.
Tahtsid juba pussidega
liha tükeldada nad,
äkki hirmus, õudne kisa
nende kõrvu kostis mäelt.
Sööstsid salakoopast välja
tõprad-koerakoonlased,
kõikjalt jahimeeste ümber
jooksid kokku silmapilk.
Vaesed mehed otsekohe
kisti julmalt lõhki kõik.
Lāčplēsis vaid üksipäini
võitles, raske oda käes,
igas suunas külvas surma,
palju tõpraid hukutas.
Aga osavalt kui penid
kallale need tormasid,
lõugu lõgistades kurjalt
hambad säärde, puusa lõid.
Lāčplēsis vist poleks kaua
tõrjudagi suutnud neid,
kui ei oleks talle äkki
pähe tulnud hüva nõu:
nähes, et sai koobas tühjaks
koerakoonuliste väest,
kiiresti ta jooksis sinna,
otsis varju koopasuus.
Seal ei olnud kuigi raske
kangel mehel kaitsta end,
igaüht, kes ligi tikkus,
peletada eemale.
Seda märgates nüüd tõstsid
kisa koerakoonlased.
Uue nõu nad olid leidnud,
kohutas see kanget meest:
koopa ette suuri kive
veeretama hakkasid,

kuni katsid päris kinni
kividega koopasuu.
Lāčplēsis nüüd oli koopas
nagu sisse müüritud —
koerakoonlased kõik väljas
hulgakesi valvasid.

Laevameeskond jahimehi
ootas päeva, ootas kaks,
kaugelt otsima neid minna
ükski mees ei julgenud.
Pika reisi jätkamiseks
oli ammu valmis laev,
aga kaaslastest veel ükski
polnud jahilt tagasi.
Lāčplēsise pärast vaevas
mure iseäranis,
temata ei teadnud mehed,
mida peale hakata.
Roolimees siis järsku hüüdis:
„Lāčplēsis, näe, tuleb sealt!"
Lühikese aja pärast
jõudis sangar laevale,
otsekohe andis käsu
sõita ruttu minema.
Hiljem jutustas ta, kuidas
jahimehed hukka said.
Tema ise oli pääsnud
ainult imekombel sealt:
koopa tagaseinas leidus
üsna pisikene auk.
Odaotsaga siis selle
uuristas ta suuremaks.
Töötas nõnda mitu päeva,
kuni lõpuks välja sai.
Koopapõrandalt ta leidis
mõne lihatüki maast,
see sai talle ainsaks toiduks,
kuni kestis vangipõlv.
Koerakoonlased ei teadnud
teispool mäge valvata, —
nii ta vaikselt, märkamata
pääses laeva eluga.

Jälle sõitis kaua, kaua
Lāčplēsis kesk võõrast merd,
kuni viimaks laevaninast
paistiski maailma ots.

See on maa kui unenägu,
see on maa kui muinasjutt —
see on Ida, kus kord muiste
kiikus inimkonna häll!
Maa ja taevas sulab ühte,
miski neid ei lahuta;
siin on lahti taevavärav,
samas mustab põrguhaud.
Siin on peerkonlaste kodu,
kus neil kuldne sepaääs;
Päikse aias päiksetütreil
kuldsed õunad küpsevad.
Päike ööd siin mööda saadab
teemantvenes kiikudes,
hommikul taas tõuseb taeva,
vene lainetele jääb.
Päike oma sälukesi
merevees siin ujutab,
ise istub kaldakingul,
kuldsed ohjad pingul peos.
Ilmaääre elanikud
õnnelikult elavad,
süütud nad kui lapsukesed,
kurjus tundmatu on neil.
Lahked naabrid, päiksetütred,
nende saatust juhivad,
valvavad, et pahad vaimud
õnne häirida ei saaks.
Lāčplēsis ja laevamehed
üsna kauaks siia jäid,
rõõmsalt päevi veeretasid,
imeasju näha said.
Ilmaääre rahvas võidu
püüdis üles näidata
headust külaliste vastu,
maiuspalu jagada.
Siiski Päikse kuldsed aiad
jäid neil kättesaamatuks,
sest ei suuda sellist sära
kannatada inimsilm!

Viimaks taipas vägilane,
et on ammu sõita aeg;
sellepärast ühel päeval,
kui ju Päike ammugi
oma kuldses vankris sõitnud
oli taevavõlvile,
lasti alla purjemastid,
et ei torgiks taevast need —
maa ja taeva serva taha
purjetati üle vee.
Nagu põrgusügavuses
valitses siin pime öö —
laevamehedki ei näinud
üksteist selles pimedas.
Ainult kaugel, väga kaugel
vaevalt kumas mingi vilk.
Kõigest jõust nüüd sinnapoole
roolitigi ruttu laev,
kuni viimaks üsna ligi
Teemantmäele jõudsid nad.
Mägi seisis hämaruses,
ainult tipp tal sädeles,
nagu päiksekiirte säras
kalliskivid kiirgavad.
Roolimees siis peatas laeva,
kaldale viis meeste tee.
Kõigil oli himu teada
millest kiirgab kauge tipp.
Lāčplēsis küll mehi keelas,
siiski mäele ronis üks.
Üles jõudnud, hüüdis ainult:
„Jumal, küll on ilus siin!“
Ja siis nagu tuuletiivul
kadus silmist sedamaid.
Tema kannul ronis teine.
„Jumal, küll on ilus siin!“
hüüdis samuti ja kohe
kadus silmist temagi.
Nähes, et neist kumbki enam
tagasi ei pöördu mäelt,
laevamehed kolmandale
köie ümber sidusid.
Üleval see jälle hüüdis:
„Jumal, küll on ilus siin!“
ja niisama nagu teised

oli lendu minemas.
Aga laevamehed köiest
sõbra alla tirisid.
Ainult enam ühtki sõna
suust ei saanud välja ta,
imestusest igavesti
jäigi tummaks vaene mees.
Kauem Lāčplēsis ei tahtnud
laeva paigal pidada,
ümber mäe ta sõitis, kuni
päevavalgus paistma lõi.
Nüüd ei tulnud enam neile
takistusi vastu teel,
tore ilm ja pärituuled
sõidul kaasa aitasid,
laevameeskond juba lootis
kodumerre jõuda pea.
Kuid kord hommikusel tunnil,
siis, kui udu kadus veelt,
nägid jälle imekaunist
merest järsult tõusvat saart.
Lāčplēsis nüüd kohe taipas,
küllap sama saar on see,
millest rääkis Põhjaneitsi —
saar, mis laevu ligi veab.
Ning ta andis kohe käsu
laeva ära pöörata.
Aga ei — kui võluvõimul
saare poole liikus laev,
kuni viimaks hiiglahooga
otse randa kihutas.

VIIES LUGU

NÕIUTUD SAAREL. KOLM SORTSI. VANA NÕID.
SPĪDALA. LAIMDOTA JA KOKNESIS. KOHTUMINE.
ÕNNELIK TAGASIPÖÖRDUMINE KODUMAALE.

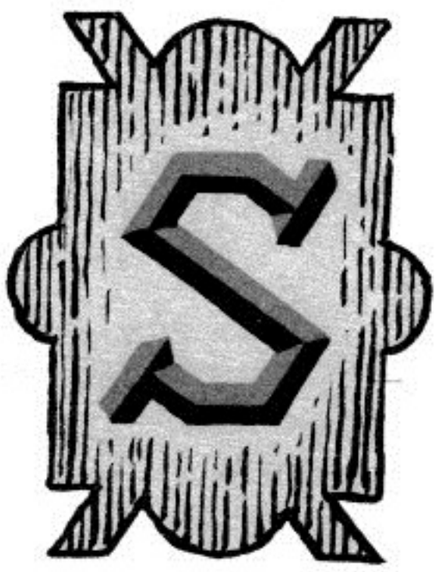

pīdala, kes oli lahutanud
Lāčplēsise tema armsamast,
rahule ei tahtnud veelgi jääda,
püüdis ikka kimbutada neid.
Lendas mööda kaugeid meresaari
kahekesi nõiamooriga,
seltsis tormi üles keerutasid,
tundmatule Põhjamerele
ajasid nad Lāčplēsise laeva.
Sangar oleks hukkunudki seal,
kui ei oleks lahke Põhjaneitsi
päästnud õigel ajal surmasuust.
Nüüdki juhtuda võis sellel saarel
kimbatusi mitmesuguseid.

Toibunud kui olid laevamehed
esimesest hirmust saare ees,
nägid nad, et saare rannas seisis
palju laevu igasuguseid,
mis kõik möödasõidul ajapikku
nõiasaare ligi tõmmatud.
Laevad seisid nagu naelutatult,
lained loksusid neil ahtri all.
Laevamehed tardunud ja tummad
kivistunult nendes lamasid.
Kogu saarel märgata ei olnud
mingit elu ega liikumist.

Ainult kuskil metsaraja lõpus
merre ehitatud oli sild;
silla otsa juures vete kohal
seisis maja, uhke nagu loss.
Lāčplēsis koos oma kaaslastega
mööda silda sinna majja läks.
Sealgi kedagi nad eest ei leidnud,
mitte ainsat elushingelist.
Ometi võis näha, et on maja
kellelegi eluasemeks:
kambris olid kaetud pikad lauad,
rohkelt sööki, ohtralt jooki peal.
Kambri taga tuli teine kamber,
milles pehmed voodid seisid reas.
Laevnikud ei viivitanud kaua:
keha kinnitama hakkasid,
õhtul aga heitsid vooditesse
raskest reisist välja puhkama.
Lāčplēsis küll manitseda püüdis,
kergemeelne on see teguviis —
väljas valves tuleks mõnel seista,
et ei juhtuks mingit äpardust.
Meeskond palus aga, et ta võtaks
enda hooleks selle raske töö,
nemad öösel valvata ei suuda,
sest nad kõik on väga väsinud.
Lāčplēsis nüüd pani relvad vööle,
silla otsale läks valvama.
Kaua midagi ei olnud näha,
surmavaikus saarel valitses.
Aga järsku kesköösl metsast välja
tuhatnelja ratsur kihutas.
Silla juures ratsu püsti ajas,
korskas, puristas ja seisma jäi.
Ratsur hakkas hobust manitsema:
„Mis sa kardad — vaenlast pole siin.
Oleks küll, seal kaugel Põhjameres
vääriline vastaline mul —
Lāčplēsis, kuid noor ja nõrgavõitu
on ta alles siia jõudmiseks."
Lāčplēsis siis hõikas talle sillalt:
„Ilmaaegu arvad nõnda, näss,
pärale ma olen jõudnud juba,
väärilselt vastu võtan sind!"
Ratsur, kolme peaga põrguline,

W-59

vastas talle kohe ülbelt nii:
„Kui sa oled tõesti vägilane
Lāčplēsis, eks jõudu katsugem!“
Saare keskele nad läksid seitsis,
aga põline seal kasvas mets.
Sõnas ratsur: „Et saaks mänguruumi,
puhu ära siit need väetid puud!“
Kostis Lāčplēsis: „Mispärast ise
puhuda ei taha — suid sul kolm?“
Sorts siis puhus, kohe ümberringi
kolmel penikoormal hävis mets!
Lagedal ta kallale nüüd tormas,
hoobi andis nõnda vägeva,
Lāčplēsis et kuni põlvedeni
kaljupinda vajus korrapealt.
Aga sangar samas vastu ängas
talle hoobi raske mõõgaga
nõnda suure jõuga, et sealsamas
otsast lendas üks ta kolmest peast.
Kuigi sorts veel visalt vastu pani,
Lāčplēsis tast siiski jagu sai,
ja siis raius raske käega otsast
viimaks tal kaks ülejäänud pead.
Sangar võttis ratsaniku, ratsu,
lähedasse metsa peitis need,
ise aga tuli jälle koju,
heitis rahulikult magama.
Laevamehi sillamajas enam
segama ei tulnud ükski tont.
Teisel päeval sõid ja jõid nad jälle,
nagu mõnel suurel võõruspeol.
Õhtul Lāčplēsist nad keelitasid,
et see valvaks ka veel sellel ööl.
Lāčplēsis taas pani relvad vööle,
silla otsale läks valvama.
Kesköösl jälle ilmus õudne ratsur
nähtavale sünge metsa seest,
ratsutades rääkis endamisi:
„Kuhu kadus eile küll mu vend?
Kas ehk kohtas teda selles metsas
Lāčplēsis, too võimas vägimees?
Aga ei, sest vaevalt Põhjamerelt
tagasi ta eales leiab teed.“
Lāčplēsis nüüd hüüdis sillalt vastu:
„Ilmaaegu arvad nõnda, näss.

Olen siin ja eile sinu vennal
raiusin ma otsast kõik kolm pead!"
Ratsanik, kes kuue peaga oli,
vastas talle üpris vihaselt:
„Kui sa oled minu venna tapnud,
jahvatan su kondid jahuks siis;
tule platsi, ja et ruumi teha,
puhu ära eest see vilets mets!"
Vastas Lāčplēsis: „Mispärast ise
puhuda ei taha — kuus sul suud?"
Sorts siis puhus, kohe ümberringi
kuuel penikoormal hävis mets.
Lagedal ta kallale nüüd tormas,
hoobi andis nõnda vägeva,
Lāčplēsis et kuni puusadeni
kaljupinda vajus korrapealt.
Aga sangar ruttu vastu ängas,
korraga tal maha lõi kaks pead.
Kaua heitlesid nad kahekesi,
kuni sangar sortsist jagu sai
ja ta ühes hobusega peitis
metsatihnikusse kaugele.
Väsinuna koju läks nüüd sangar,
magas raskelt suure valgeni.
Kolmandal ööl jälle ütles sangar,
et ta ise läheb valvama,
aga ükski ärgu heitku sängi,
olgu mehed ärkvel terve öö,
sest võib-olla tuleb nendel kõigil
talle appi rutata sel ööl.
Siis nad võtku kaasa siit see peegel,
toogu tema kätte otsemaid.
Lāčplēsis nüüd võttis ühe kausi,
täitis selle veega pilgeni,
pani kausi tuppa laua peale,
Staburadze peegli kõrvale.
Sõnas sangar meestele, et seni,
kui ses kausis vesi selgeks jääb,
võivad nemad julgelt kodus olla,
sest et abi pole tarvis tal.
Aga kui nad näevad — vesi kausis
muutunud on veripunaseks,
rutaku siis seltsis otsekohe
talle appi võitlust jätkama!
Lāčplēsis taas võttis rasked relvad,

silla otsale läks valvama.
Südaöösel kolmas kole ratsur
tormas sinna, üheksa tal pead.
Silla juures ratsu püsti ajas,
korskas, puristas ja seisma jäi.
Ratsur pahaselt ta peale karjus:
„Mis sa kardad? Vaenlast pole siin,
ja kui Lāčplēsis siin oleks olnud,
küllap vennad sellest teaksid siis."
„Lāčplēsis on siiski siia jõudnud,
sinu vennad toona maha lõi;
ammu ootab juba silla juures,
et võiks sindki maha nottida,"
sillalt nõnda hüüdis vägilane.
Sorts sai sellest tulivihaseks.
„Kui sa tõesti minu vennad tapsid,
siis su nahka panen elusalt,
tule platsi, ja et ruumi teha,
puhu ära eest see vilets mets!"
Vastas Lāčplēsis: „Eks puhu ise,
üheksa on sinul selleks suud!"
Üheksandast penikoormast saadik
sortsi puhumisest murdus mets.
Lagedal nüüd sorts ta peale tormas,
hoobi virutas nii vägeva,
Lāčplēsis et poolest kehast saadik
kaljupinda vajus korrapealt.
Sangar kõigest jõust tal vastu ängas,
sortsil otsast maha lõi kolm pead.
Sorts ent virutas nüüd teise hoobi —
rohkem maasse vajus Lāčplēsis.
Sangar siiski kiirelt andis vastu,
raius sortsil otsast veel kolm pead.
Võitlus kaua kestis nende vahel,
viimaks väsisid nad mõlemad —
sortsil ainus pea veel otsas oli,
sangar rinnust saadik kalju sees.
Pikisilmi abi ootas teistelt,
nagu oli kokku räägitud,
aga ühtki tema laevameestest
polnud näha kuskil lähedal:
olid unustanud tema käsu,
norskasid ja nägid rahus und.
Lāčplēsis nüüd heitis sõjanuia
nõnda kõvasti, et raske nui

kolme penikoorma takka kukkus
läbi akna kambri keskele.
Selle müra peale laevamehed
asemelt kõik üles kargasid,
heitsid pilgu laua peale kaussi –
verd see oli ääretasa täis!
Jooksid kõik nüüd suure õhinaga
avitama oma vägimeest.
Parajasti siis, kui kalju sisse
teda löömas juba oli sorts,
ulatasid juurde jooksnud mehed
peeglikese vägimehele.
Peeglit nähes pikali sorts kukkus,
nagu põllukivi maha jäi.
Mehed aitasid nüüd vägilasel
jälle maa seest välja ronida.
Tõusnud üles, raius vägilane
sortsil otsast viimasegi pea,
aga oma mehed noomis läbi,
et nad olnud nõnda hooletud.
Arvas nüüd, et lõpuks täielikult
laevameeste võimuses on saar,
aga ettevaatusest nad peaksid
selle siiski läbi käima veel,
sest võib-olla leidub abilisi
koletutel sortsivennastel.

Selleks siis, kui oli mõned päevad
vägilane juba puhanud,
läks ta oma laevameeste seltsis
saarele, et läbi käia see.
Uhe suure põlismetsa taga
ootas mehi kena väike org.
Seal nad leidsid selge, puhta kaevu,
kaevu juures kasvas õunapuu.
Ruttasid nüüd kohe laevamehed
kustutama janu kaevuvees;
Lāčplēsis kuid hüüdega neid keelas,
manitses, et mehed veel ei jooks.
Läinud ligi, kolmenurkse märgi
mõõgaga ta kaevuvette lõi –
silmapilkselt muutus selge vesi
veripunaseks ja vastikuks,
kaevu põhjast aga kuulda oli,
nagu oigaks keegi valu käes.

Aga siiski mõne aja pärast
kaevupõhjas üsna vaikseks jäi,
kaevuvesi ise muutus jälle
selgeks, puhtaks justkui merevaik.
Lāčplēsis nüüd lubas nendel juua –
mingit ohtu enam pole vees.
Õunapuul seal kaevu ääres olid
õunad otsas imeilusad.
Kustutanud janu, ruttas meeskond
kohe kauneid õunu noppima,
aga siingi keelas vägilane
ühtki õuna puudutada neil.
Läinud juurde, tõstis oma mõõga,
tahtis raiuda ta õunapuud,
kui sealt äkki kostis hirmuhüüe:
„Ära raiu, kallis Lāčplēsis!"
Lāčplēsis just nagu ehmatades
taganes sest imelikust puust.
Muutus õunapuu selsamal hetkel
imekauniks nooreks tüdrukuks.
Imestades vaatas talle otsa
vägilane hämmastusega:
kogu kurja juur – ta kimbutaja
Spīdala – seal seisis tema ees!
Spīdala ta jalge ette langes,
palus, et tal elu kingitaks,
lubas saladused avaldada,
tehtud kurja jälle teha heaks,
tõotas, et Lāčplēsist kimbutama
iialgi ei enam hakka ta.
Lāčplēsis ei uskunud küll seda,
kinkis talle elu ikkagi –
mees, kes jagu saanud põrgulistest,
hukata ei tahtnud nõrka naist.
Spīdala nüüd ära rääkis talle
oma halvad teod kõik, kuidas nad
Kangariga plaane sepitsesid,
Lāčplēsist et hukka saata saaks,
kuis Burtnieki lossist meelitasid
välja Koknesise, Laimdota.
Ütles, et nii sõber kui ka mõrsja
ustavad on talle endiselt!
Vana nõid, seesama, keda koopas
juhtumisi nägi Lāčplēsis,
nõidunud on selle saare ära,

nii et laevu ligi tõmbab rand.
Laevamehi puudutades aga
kivideks nad kõik ta kangestas.
Need kolm sortsi, kelle ära võitis
Lāčplēsis, need nõia pojad on.
Poegasid nõid kodus, sillamajas,
maiusroogadega hellitas.
Nõia pojad vahelduseks tihti
inimliha maitsta ihkasid.
Nõid siis neile andis laevamehi,
keda selleks ellu äratas.
Lāčplēsis kui nõia pojad tappis,
vihaseks sai hirmsal kombel nõid,
moondas enda orus mürgikaevuks,
Spīdala seal kõrval õunapuuks.
Kui nad oleksid sealt joonud enne
kolmenurkse märgi raiumist,
ei siis surmast pääsu poleks olnud –
varitses neid piinarikas ots.
Lāčplēsise raiumise läbi
vana nõid seal kaevus otsa sai.
Spīdalatki ootas sama saatus,
Lāčplēsis ent talle halastas.
„Lāčplēsis, sa oled võidu saanud!"
liigutatult sõnas Spīdala.
„Sortside ja kurja vastu abiks
Pērkon oli sul ja jumalad.
Aga ees sind paljud rasked tööd veel
ootavad me kallil kodumaal:
kuni sa siin eksled kaugel merel,
rüüstavad me kodu vaenuväed!
Koju, Lāčplēsis, nüüd rutta jälle,
maksa kätte mõrtsukatele!
Meeleldi sind aitaksin ka mina,
kui mu jaoks veel leiduks lunastust –
kui ka mina oleksin nii süütu
nagu sinu armas Laimdota.
Aga kes küll suudaks kätte saada
kuradi käest hirmsa lepingu,
millele ma olen himu sunnil
alla kirjutanud verega!"
Öelnud seda, kattis käega palged
Spīdala ja nuttis kibedalt.
Lāčplēsis nüüd aru sai, et neiu
tõesti tahab parandada meelt.

Järsku tuli sangarile meelde
kirjarull, mis tema kätte jäi –
selle tookord välja tulles koopast
mälestuseks kaasa võttis sealt.
Laevalt kohe rulli tuua käskis,
Spīdalale kätte ulatas.
Vaevalt oli kirjarulli näinud
Spīdala, kui rõõmsalt karjatas,
langes vägilase jalge ette,
pisarsilmi teda tänades:
„Lāčplēsis, su tänulikuks teenriks
nüüdsest peale eluaja jään!
Sellega sa lunastasid minu,
kuradi käest päästsid hinge mul –
kirjarull on leping kuradiga,
millel on ka minu käsi all.
Selle kohe hävitada tahan
ja siis püüan, kuni elan veel,
sama usinasti head ma teha,
nagu varem õelust teenisin!"
Ning ta võttis kaevust võlusaua,
millega kord vana nõiamoor
äratanud oli laevamehi
oma poegadele maiusroaks.
Nüüd ta kõndis mööda merekallast,
igas paadis, laevaruumis käis,
igaühte sauaga seal puutus,
sellest ellu ärkas iga mees.
Tundus kõigile, et sellel saarel
maganud nad olid ainsa öö,
sellepärast rõõmsalt kõik ja värskelt
jalutama läksid sedamaid.
Lāčplēsis neid huvitatult vaatas
ning ta imestusel polnud äärt,
kui ta ülesärganute hulgas
nägi Laimdotat ja Koknesist.

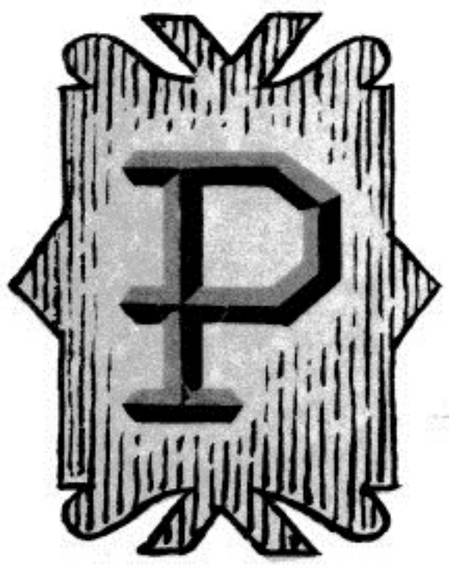

ärast põgenemist nunnakloostrist
Laimdota ja Koknesise tee
viis neid ühte Saksa sadamasse
peale pikki eksirännakuid.
Seal nad leidsid võõramaise laeva,
valmis purjetama merele.
Laevamehed tahtsid saksa kaupa
viia võõrastele maadele
ja siis Daugaval, kus suubub Riidzin,
uude linna sisse keerata.
Laimdotal ja Koknesisel aimu
polnud uuest linnast Riidzinjõel,
nad ei teadnud omastestki üldse,
kuidas käsi käib neil kodumaal.
Nende sooviks oli sellepärast
kiiremini sinna jõuda taas.
Ometi see soov ei läinud täide –
juhtus mitmeid äpardusi teel.
Samuti kui Lāčplēsise teele
saatis neile raju vana nõid,
kuni viimaks õigelt sihilt tõukas,
võõra mere rüppe kihutas.
Kaua aega ekslesid seal ringi,
kuni ühel päeval kaunist saart
taevaserval nägid kaugel paistmas,
rõõmuga siis sinna tüürisid.
Lähemale jõudes lendas purjek,

nagu kisuks teda vägev torm,
kuni jooksis viimaks suure hooga
liivale, kus teised laevad ees.
Saarel meresõitjatele vastu
tuli üpris lahke vanaeit,
kutsus kõiki sisse sillamajja,
ja seal rikkalikult kostitas.
Pärast läksid kõik nad oma laeva,
heitsid rahumeeli magama,
kogu aja unehõlmas olid,
kuni Spīdala nad äratas.

Kes võiks kirjeldada, mis nad tundsid,
kui nad Lāčplēsist siin kohtasid!
Laimdota — see langes talle kaela,
sõber Koknesis tal surus kätt.
Ainult aegamööda tulid sõnad,
kui nad hakkasid üksteisele
jutustama kõigist juhtumustest,
mis neid maal ja merel tabanud.
Vägilasel kadus kuri kahtlus
oma armastatu truuduses.
Sõbrad seltsis jälle kinnitasid,
antud tõotust ikka pidada.
Üksi Spīdala neist seisis eemal,
nende rõõmust osa saamata,
kuni sangar käest tal kinni võttis,
piiga lahkelt teiste juurde tõi,
ütles, et nad tema abil pääsnud —
ta nad kõik ju ellu äratas.
Laimdotalt ja Koknesiselt rohkeid
tänusõnu kuulis Spīdala,
pealegi nad keelitasid teda,
et ta jagaks sõprust nendega.
Spīdala siis tõotas kõigest hingest,
et jääb neile sõbraks ustavaks
ja et edaspidi igal ajal
head ja halba jagab nendega.

Spīdalale oli hästi tuttav
ammugi see imeilus saar,
sestap Lāčplēsis ja laevamehed
leidsid, et ta hüva teejuht on.
Sellel saarel, nagu varsti selgus,
oli väga viljakandev pind,

sestap paljud laevamehed tahtsid
siia eluaset rajada.
Lāčplēsis kui saare vallutaja
oli selle valitsejaks nüüd,
sellepärast endalgi tal tuli
mõnda aega saarel viibida,
kuni rahvas elu sisse seadis,
enda asemiku leidis ta.
Nemad ise, neli hüva sõpra,
silla otsas majas elasid.
Spīdalal ka siin, ses suures majas,
kodune ja tuttav oli kõik.
Varandused neile kätte näitas
maja suurtes varakambrites,
samuti ka toidutagavara,
millest jätkus nende kõigi jaoks.
Saatsid mööda õnnelikke päevi
meie kuulsad suguvennad seal —
ja kui poleks mõlkunud neil meeles
kogu aja kallis kodumaa,
oleksid nad sellel kaunil saarel
õnnelikult kaua elanud.
Aga polnud siiski nende saatus
rahus õnne maitsta kaugel maal;
süda kiskus ikka kodumaale,
osa võtma selle võitlusest.

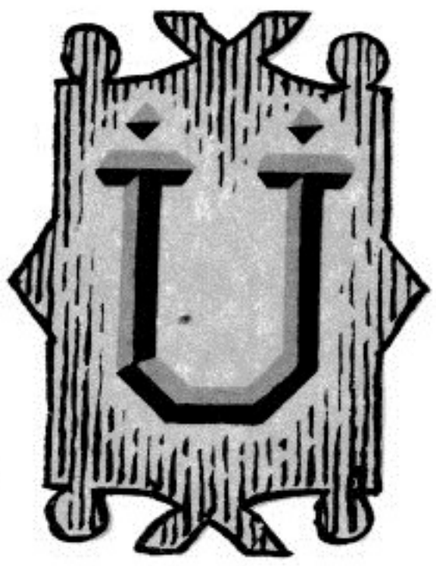

hel päeval, kui nad valmis olid
varsti koduteele asuma,
Lāčplēsis veel juhatusi jagas,
kuidas sisse seada elukord,
Koknesis läks õhtul üksipäinis
saarel veel kord pisut kõndima.
Ilusasse orgu teel ta sattus,
kus sai kaevus otsa vana nõid.
Juba eemalt märkas vägilane
kaevu veeres lõket põlemas;
lähedale jõudes aga silmas
Spīdalat, kes seisis lõkke ees.
Käes ta hoidis kirjut võlusaua
ja veel mingit kirjarullikest –
ühe kui ka teise viskas tulle,
endamisi nõnda sõnades:
„Kasige te nelja ilmakaarde,
hävinege nagu suits ja tolm,
kadunud on teie võim mu üle,
olen vabanenud teie käest!“
Tulesammas tõusis suures leegis
üle puude õhku silmapilk,
muutus tulipuugiks käänuliseks,
lendas pragisedes oma teed.
Pärast seda kadus tuli maasse,
orgu kattis vaikne hämarus,
Spīdala kuid ise vajus maha,

käega pühkis silmist pisaraid.
Sellel hetkel astus tema juurde
Koknesis, ta üles tõstis maast,
sõnas: „Ütle, õeke, miks nii kurvalt
kauneist silmist pühid pisaraid?“
Algul Spīdala lõi häbenema,
kuid siis vaikselt talle tunnistas:
„Rõõmupisaraid ma praegu pühin,
lootes tulevikku paremat,
mineviku tahan unustada,
alustada hoopis elu uut.
Koknesis, kui midagi siin nägid,
saladus siis hoia endale.
Meie teed vist viivad varsti lahku,
vaikselt meeles pean ma ikka sind.“
Koknesis käest kinni haaras piigal,
vastas talle siiralt, tuliselt:
„Spīdala, su saladuse hoian
igavesti ainult endale;
sa ju ise oled unustanud
oma mineviku tumeda.
Miks ma peaksin seda meenutama —
enda päästjana sind ainult tean!
Ja veel enam, minagi siin sulle
oma saladuse avaldan.
Kas sa nõusse jääd, kui sind ma palun —
ühendagem oma eluteed?
Spīdala, teed jätka minu seltsis,
tea, et armastan sind südamest!“
Piiga kahvatas, kui seda kuulis,
tormiliselt tuksus süda tal,
sõnas: „Koknesis, kas aimad ise,
keda oma mõrsjaks ihaldad?
Täna õhtul põletasin orus
kuradiga tehtud lepingu!“
Kostis Koknesis seepeale kindlalt:
„Nägin, kuidas neelas selle leek,
tean ka, et ma austada võin seda,
kellel jaksu tõusta langusest —
küllap kindlamini jalul seisab
sellest, kes ei ole langenud.“
Kuni Spīdala veel otsis vastust,
üllatusest alles üsna tumm,
jätkas Koknesis taas kurvalt juttu,
et kui neiu lükkab tagasi

tema tunded, siis tal oleks parem
olnud jääda kiviks rannavees,
sest ta esimese armastuse
põlgab ära elu päästnud neid.
Spīdala ei tõrkunud nüüd enam,
tõstis pea ja andis vastuse:
„Kui su armastus on nõnda kindel,
siis ka mina sulle tunnistan:
olen sinu, ustavaks jään sulle,
oma tõotust eluaja pean!“
Koknesis nüüd käed ta ümber pani,
suudles silmist rõõmupisarad.
Puudutas neid mahe tuulepuhang —
nii neid Õnneema õnnistas.

Teisel päeval ulgumere poole
purjetas ju Lāčplēsise laev —
saare võluvõim nüüd oli otsas,
kuhu tahes siin nüüd sõita võis.
Jutustasid, kuidas arm neid köitnud,
tee peal Spīdala ja Koknesis.
Lāčplēsis ja Laimdota kui sõbrad
olid rõõmsad ühes nendega.
Mured, mis kõik neile osaks saanud,
unustati seltsis õige pea.
Ainsaks sooviks oli kõigil jõuda
kiiremini koju tagasi.
Takistusi teel ei tulnud enam,
põhjatuul ei tormiks paisunud,
näis, kui tahaks Mereema ise
aidata neid nende pikal teel.
Viimaks paistsid kaugel taevaserval
männimetsad tumerohekad,
tõusid rannad, üha lähenesid —
Daugavale jõudis nende laev.

KUUES LUGU

LIIGOPÜHAD, LIIGOÖÖ. VANEMATE KOOSOLEK. LĀČPLĒSIS KAASLASTEGA KOOSOLEKUL. PULMAD. SÕDA RAUDRÜÜTLITEGA. LĀČPLĒSIS LIELVAARDES. KANGAR JA DIETRICH REETURITENA. LĀČPLĒSISE SURM. LÕPP.

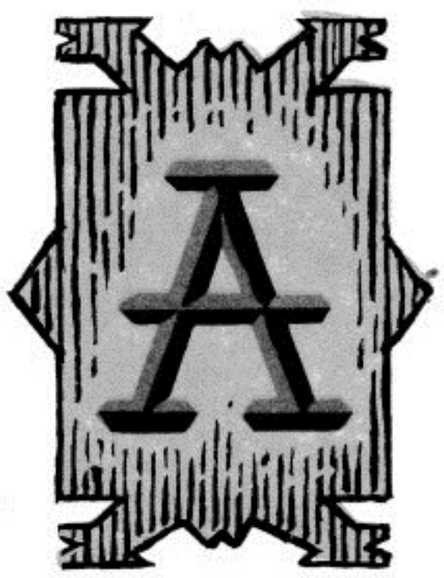

asta tagant tuli Līgo
oma lapsi vaatama.
Läti nurmedel nüüd kõikjal
liigolaulud kõlasid!

Künnilind lõi rõõmsalt laulu,
jõel kõik käärud kajasid —
liigoööd ja liigopühad*
olid tulnud jällegi.

Sinimäe peal põles jaanik,
taeva poole leegitses,
valjult sarvehääled hüüdsid,
rahvast kokku kutsusid.
Noored, vanad, lausa lapsed
salgakaupa tõttasid.
Isad kandsid mõdu, õlut,
emad sõira, pirukaid,
noored tüdrukud ja poisid
kalmuseid ja vanikuid.
Liigoööl nad koos kõik olid,
lõbutsesid, pärjad peas,
sõid ja jõid ja keerutasid,
urituled süütasid.
Leelutajad viisid rahva
urikivi juurde siis,
tühjendati mõdukannud,

kallid rohud põlesid.
Ja kui tõusid suitsulõhnad
üles ohvrialtarilt,
laulsid inimesed kiitust,
oma palveid laususid:

„Armastust sa anna meile,
Līgo, Līgo,
sõbralikku läbisaamist, Līgo!
Õnnista me põlde, loomi,
Līgo, Līgo,
täida aidad, täida liuad, Līgo!
Võta oma kimmel hobu,
Līgo, Līgo,
ratsuta me kesvapõllul, Līgo!
Sõtku välja karukaerad,
Līgo, Līgo,
kasvagu meil puhas oder, Līgo!
Heinamaale anna rohtu,
Līgo, Līgo,
vasikaile pehmet heina, Līgo!
Vasikaile pehmet heina,
Līgo, Līgo,
varssadele puhtaid kaeru, Līgo!
Külva lilli, külva õisi,
Līgo, Līgo,
mägedesse, orgudesse, Līgo!
Punugu kõik tütarlapsed,
Līgo, Līgo,
lillekestest kirjud pärjad, Līgo!
Too sa meie peiudele,
Līgo, Līgo,
kenad tublid mõrsjakesed, Līgo!
Anna neidudele peiud,
Līgo, Līgo,
kes on kanged odrakündjad, Līgo!
Tule külla, tule tallu,
Līgo, Līgo,
oma lapsi uudistama, Līgo!
Kadugu kõik kadekopsud,
Līgo, Līgo,
et meil kõik sind armastaksid,
Līgo, Līgo,
et ei unustaks sind iial, Līgo!"

Kuni kaunid lauluviisid
metsas, orus kajasid,
püha hiie sügavuses
käisid tammepuude all
esivanemate varjud,
oma rahva kaitsejad.
Vaidelotid, leelutajad
kangelasi nägid neid,
austavalt ja palja peaga
nendest mööda sammusid.
Rahvast kutsus targal sõnal
kõige vanem vaidelot
ühte hoidma vennalikult
ühel meelel alati,
iga häda puhul julgelt
oma vendi aitama.
Selle peale noored, vanad
vastastikku andsid käed,
tõotasid kõik igavesti
jääda truudeks sõpradeks.
Ja kui oligi siin mõnel
seni üksik vihamees,
palus lepitust see ausalt,
sõbralikult surus kätt.
Ümber Sinimäe ja hiite,
jumalate silme all,
kadunute õnnistusel
rahvast kõikjalt kogunes.
Haljal murul istet võeti
rühmades ja salkades,
pereisad, pereemad
lahkelt ande jagasid.
Suured kannud, peekrid, sarved,
ääretasa mõdu täis,
käisid ringi käest kätte,
maitsvat sõõmu pakkudes.
Pirukaid ja pehmet sõira
sinna juurde jagati.
Süües, juues juttu aeti,
arutati üheskoos.
Mehed kohtasid siin teisi,
kelle seltsis tehtud tööd,
naised aga sugulasi,
kes neist kaugel elasid.

Hallipäised vanakesed
sõpradega kokku said,
kellega nad lapsepõlve,
noorusaega veetnud koos.
Aga kõige rohkem noorus
lusti leidis liigoööl:
poisid laulsid armastusest
hullutavaid laulusid,
neiud vastu laulsid kooris,
poiste armu tõrjusid,
kuigi ise salamahti
igatsusest põlesid –
saabuks ainult aeg, mil teda
kallim kuumalt kaisutaks.
Poisid järjest lähemale
tulid neiusalgale,
kuni iga mees sai kätte
oma väljavalitu.
Ringis tantsu alustasid
siis kõik noored käsikäes.

Kingu otsas, hiie süles,
püha tamme krooni all,
kogunesid vaidelotid
ja kõik rahva vanemad.
Arutati sõjast, rahust,
püüti saatust aimata.
Nende hulgas vana Burtniek
viibis ja ka Aizkrauklis,
veidi aega hiljem hiide
tuli vanem Lielvārdis.
Tõsised neil olid palged,
tõsiselt neil veeres jutt,
sirvilauad ennustasid
raske aja tulekut.
Eriline mure vaevas
seekord vana Lielvārdist.
Kui ta oli vanu sõpru
tervitanud lahkesti,
ringi keskel istet võttis,
neile nõnda jutustas:

„Vanemad, kes Sinimäele
kokku tulnud olete,
teil veel tundmatu on häda,

mis me rahvast ähvardab.
Seal, kus Daugavaga Riidzin,
väike jõeke, ühineb,
tulid maale võõrad mehed,
liivi loaga kauplema.
Hiljem tulid nende kannul
mehed raudses soomusrüüs,
kevaditi igal aastal
rohkesti neid lisandus.
Nüüd on ehitanud nemad
Riidzinile kindluse,
Ükskülas ja Salaspilis
kivist lossid rajanud.
Sealt nad luuravad kui kiskjad,
kust saaks saagiks midagi.
Nagu rebased nad algul
lipitsevad kavalalt,
aga siis kui ahned hundid
kugistavad alla kõik.
Nende rüüstamise tõttu
juba ägab Liivimaa –
külad maha põletatud,
vara ära röövitud,
mehed, naised maha löödud –
kõik, kes vastu hakkasid –,
teised aga võõrast usku
vastu võtma sunnitud.
Eesmärgiks neil aga seatud:
võita endile see maa
ja kõik siinsed vabad rahvad
muuta oma orjadeks,
kogu Baltimaa siis lõpuks
isekeskis jagada.
Ühel päeval sõnatoojad
Lielvaardesse teate tõid,
et on lossi ligi jõudmas
võõras sõdalaste jõuk.
Nõnda ruttu, nagu jõudsin,
sõjariistad jagasin,
lossi väravale läksin
vastu oma meestega.
Võõrastega tegin juttu,
pärisin, mis vaja neil.
Jõugu keskelt ette astus
keegi turske rüütlimees,

nimetas end Danieliks*,
ütles, piiskop saatis ta
Lielvaardesse, siin ta võtab
enda kätte läänimaa.
Kui ma selle heaga annan,
siis ta heldelt lubab mul
kodapoolisena vaikselt
vanas majas elada.
Uue kivilossi tema
enda tarvis ehitab,
kohalikke elanikke
kümnist andma kohustab.
Igalt majapidamiselt
nõuab osa kümnenda,
oma kirikhärra tarvis
igast viljast leisika,
punna iga adra kohta
võtab põlluharijailt.
Teadagi, et jultunuga
ühel meelel polnud ma.
Selle eest mu põliskodu
maaga tasa tegid nad,
tapsid mehi, võtsid vangi,
varanduse röövisid.
Mina ja veel mõned mehed
pääsesime eluga.
Läksin Koiva kallastele —
Dabrel* vastu võttis mind.
Tema tugevasse kantsi*
tuli läti vanemaid,
kogusid nad sõjamehi,
kantsi ümber kerkis vall.
Liivlastega koos sealt tahtsid
verivaenlast rünnata,
võõra võimu vastu minna,
ristirüütlid hukata.
Aga Danieli kaudu
Riia piiskop teateid sai,
kohe rüütleid hulganisti
Koiva äärde saatis ta.
Kaupo Turaidast ka tuli
rüütlitega üheskoos —
sest ta maale hukatuseks
laskis ennast ristida
ning maa verivaenlastega

sõlmis kindla sõpruse.
Nüüd ta rüütliväega ühes
hakkas linnust piirama,
püüdis Dabrelit ja teisi
libekeelel pöörata,
et need maha jätaks omad
vanad, iidsed jumalad,
sest et enda asemiku
saatis siia Rooma paavst.
See neid Riias valitsema
hakkab helde isana,
kui nad vastu tõrkumata
alistuvad nendele.
Siis, kui vallilt vanem Rūsiņ*
tahtis talle vastata,
kombe järgi, ausameelselt
võttis maha kübara,
laskis keegi rüütel noole
vibust lahti, ja see nool
sattus Rūsiņile pihta,
tabas paljastatud pead,
haavatuna surmanoolest
langes vanem vallile.
Jäle sõnamurdlik tegu
kõiki väga vihastas,
linnusest nad rüütlitele
kallale nüüd tormasid,
peksid kuni pimedani,
põgenema sundisid.
Aga saksa rüütlid peatselt
värsket väge juurde said,
lätlased siis linnusesse
tulid jälle varjule.
Suur ja hirmus taplus kestis
palju päevi, nädalaid,
kuni ülevõimu tõttu
langes kange Koiva kants.
Lossi kaitsjad vapral meelel
võitlesid kui sangarid,
kuni lõpuks viimaseni
varisesid vallile.
Selle kantsi murdmisega
kaitseta jäi Lätimaa.
Kuulda on, et jälle suuri

jõuke piiskop koguvat.
Vanemad, ma teile täna
kurbi sõnumeid küll toon,
aga jumalate tahtel
kõik võib hästi lõppeda.
Läti nurmedel veel leidub
rohkelt odatagujaid,
veel on sadu, sadu käsi
valmis mõõka haarama.
Pange hüüdma sõjasarved,
mehed sõtta kutsuge.
Sellel päeval kogu rahvas
ühel meelel valmis on
kaitsma vabadust, kuis jaksab,
või siis ausalt surema!"

Kuni vanemad neid sõnu
nukral meelel kuulasid,
vaikis ümberringi kõikjal
järsku liigopüha rõõm.
Siisap sajad hääled hüüdsid:
„Lāčplēsis, näe, tuleb sealt!"
Veidi aja pärast ilmus,
saadetuna hõisetest,
Lāčplēsis koos kaaslastega
piduliste keskele.
Sangar oma vana isa
südamlikult kaisutas,
oma taate samal kombel
Laimdota ja Spīdala.
Koknesis ka tervituseks
surus vanematel kätt.
Hetkeks unustatud kõigil
olid mure, hädaoht:
ohud on neist kaugel seni,
kuni Lāčplēsis on siin.
Kahtlemata kõige rohkem
rõõmu tundsid isad, sest
nägid nad ju oma lapsi
tervelt jälle kodumaal.
Lāčplēsis koos kaaslastega
võttis istet, kuulas pealt,
kuidas teised jutustasid
juhtumustest Baltimaal.

Süda tõmbus valust kokku,
silmis läikis vihalõõm,
kui ta kuulis kõike seda,
mis Lielvaardes juhtunud.

Vaidelotid kuulutasid
liigopühad lõppenuks,
soovisid, et rahvas pääseks
jumalate abiga.
Lohutasid rahvapoegi,
et ei kaotaks lootust nad,
ja kui tarvis, rahva õnneks
oma elu annaksid!
Tõsiselt ja kindlas usus
pidulised lahkusid.
Teadsid kõik, et varsti tuleb
nendel oma kätega
sellel üliraskel ajal
kaitsta kallist isamaad.
Päike oli juba tõusnud,
aga kingu nõlvakul
istus vanemaid veel palju,
rahva saatust vaagides;
ühel meelel otsustasid
võõrastega võidelda,
hävitada nende jõugud
või nad kihutada maalt.
Pühalikult tõotus anti –
odadele astudes –,
käsutajaks malevale
valiti siis Lāčplēsis,
talle abimeesteks aga
Tālivaldis*, Koknesis.
Vastastikku kinnitanud
veel kord sõprust igavest,
vanemad siis lõpuks läksid
pikkamööda Sinimäelt.
Lāčplēsis koos kaaslastega,
Lielvārdis ja Aizkrauklis
üheskoos kõik läksid saatma
Laimdotat ja Burtnieki,
kelle lossis pulmad teha
noored paarid mõtlesid.
Nende isad, vaidelotid
õnnistanud olid neid.

Miks on minu pärjakene
peas mul viltu vajunud?
Viltu vajutasid pärja
laimujutu puhujad.

Kuni kandsin peas ma pärga,
ei ma Laimast hoolinud,
aga kui mu pärg mult võeti,
nuttes Laimat palusin.

Peiuke, tee kõrkjast ait ja
hõbedased varnad tee,
kuhu riputada võiksin
kudrustega vanikud.

Võõrad poisid ratsutavad,
kabjad sillal plaksuvad,
ratsutavad meie peiud,
rasked mõõgad läigivad.

Näe, kus sirged sõjamehed,
linalakka peiuksed,
mõõga ees läeb lahti värav,
ratsud sisse tormavad!

Nõnda laulis saajarahvas
kosilasi oodates.
Ratsutasidki Burtnieki

lossi väravasse need.
Saatjatega tulnud olid
Lāčplēsis ja Koknesis,
tegid ennast võhivõõraks
vana kombe kohaselt:
meestele ja ratsudele
ulualust palusid;
saajarahvas aga õuel
igat moodi pilkas neid:
päriti, mis hõimust mehed,
kuhupoole minemas,
kas neid korralikku majja
võibki lasta puhkama.
Viimaks tuli vana Burtniek,
laskis ise sisse nad.
Kambris kaetud olid lauad,
laual rikkalikud road,
laua ääres kaks leentooli
toredasti ehitud.
Toolidel nüüd istet võtsid
kosilased mõlemad,
nõudsid otsekohe näha
neide kõige kaunimaid.
Pulmalised nende juurde
järjest neiukesi tõid,
ükski meele järgi polnud,
nõudsid ikka paremaid,
kuni lõpuks toodi välja
Laimdota ja Spīdala.
Uhkelt riides olid nemad,
pärjad sädelesid peas,
rohkelt karraga mis kaetud,
kudrustega kirjatud.
Tõusid püsti kosilased,
õigeks tunnistasid need,
panid neiud toolidele,
ise kõrval seisma jäid.
Pärima nüüd hakkasid nad,
ons need pärjad müüdavad,
kalli kauba eest nad varmalt
kallist hinda maksavad.
Sõnagi ei kostnud mõrsjad,
pulmalised vastasid:
vakast kullast ka veel vähe
nende kahe pärja eest,

ning ka väe või kurja abil
pärgi kätte nad ei saa.
Viimaks ometigi heaga
pooled kokku leppisid,
ja kui mehed pärjakesi
hellalt hoida tõotasid,
lubati ka pärjakandjad
ise kosilastele.
Tulid ligi vaidelotid,
alustasid laulatust.
Noorte käed nad panid ühte,
Laima hoolde andsid nad,
tapuväätidega kokku
seotud tammevanikud
noortele siis panid ümber,
ise aga laususid:
„Nõnda nagu tapuväädid
kaisutavad tammepuud,
nõnda kündjat ümbritsegu
mõrsja õrnus alati."
Jagasid nüüd noored mehed
kinke pulmalistele;
mõrsjad andsid pärjad ära,
valasid küll pisaraid,
peiud aga panid neile
pähe sametkübarad
nugisnahkse äärisega,
hõbekarrast naastudes.
Noored paarid, saajalised
laua taha istusid.
Alles nüüd see pulmapidu
algas, kestis päevi, öid,
lauluviisid helisesid,
tantsusammud kajasid.
Siiski vana Burtniek varem
pidustused lõpetas,
kui see oli kombeks saanud
siis, kui rahu valitses.
Ei nüüd noored saanud mahti
kaua rõõmu maitsta koos,
pulma järel vaikses kodus
õnnelõnga kedrata.
Saatus, vääramatu saatus
sundis kangelasi taas
jätma oma kallid kaasad,

sõitma sõjatandrile,
kus vaid mõõgad tärisevad,
jalad verd kus sõtkuvad.

Burtniek käskis sõjasarve
kõigilt künkailt puhuda,
käskis iga kingu otsas
öösel tuled süüdata;
tema järel sedasama
tegid teised vanemad —
märgiks oli see, et sõtta
tuleb kõigil rutata.
Igas külas, igas talus
üle kogu Lätimaa
noored mehed, vellekesed
valmistusid lahinguks,
panid vööle mõõgad, taprid,
saduldasid hobused;
õed ja noored kabukesed
ehtisid neil kübaraid,
nuuksudes ja lauldes saatsid
armsaid vaenuväljale.
Mööda iga teed ja rada
oli sõdalasi teel,
salkadesse kogunesid,
öösel võsas magasid,
kuni kogumisepaika
jõudsid viimaks pärale.
Lāčplēsis ju teiste seltsis
oli jõudnud kohale,
hulgad tervitasid teda,
hüüdsid talle: „Elagu!“
Teiste malevlaste juurde
Burtniek ja Lielvārdis jäid,
sõja lõpuni nad tahtsid
vaenuväljal olla koos.
Samuti ka noored naised,
Laimdota ja Spīdala
malevaga kaasa läksid,
avitama sõdijaid.

Sinna, kus on Koiva kaldal
orud järsud, sügavad,
kus on laantes kaldarünkail
palju kõrgeid linnuseid —

iidsest ajast eluase
on seal läti hõimudel –,
sinna sõjasalgad läksid,
sinna viis neid Lāčplēsis.
Paigad, kus ju olid kanda
kinnitanud sakslased,
need kõik tehti maaga tasa,
purustati, lõhuti.
Satesele linnusesse
jõudis malev rännakul,
mõõgavendi kogunenud
oli siia rohkesti,
vana kantsi olid nemad
muutnud võimsaks kindluseks.
Lāčplēsise malev aga
varsti lossi vallutas
ja sealjuures ristirüütleid
hulganisti hävitas.
Ikka kaugemale malev
veeres nagu vetevoog,
läbi orgudest ja laantest,
polnud peatust kusagil,
kuni viimaks Kaupo kantsi
Turaidasse jõudsid nad.*
Liivimaal võis juba näha
lossides ja külades,
kuidas sakslased on võimul,
kuidas rahvast kurnavad.
Olid lopsakad küll põllud,
oder, rukis lokkasid,
kündsid põldu liivi mehed –
võõrad võtsid lõikuse.
Karjamaadel mäletsesid
veisekarjad rammusad,
võõrad müüsid nende nahad,
võõrad nende liha sõid.
Lossidele lisaks oli
ehitatud kirikuid.
Preestrid, mungad rahvast sinna
ajasid ja ristisid.
Ristituile orjaikke
saksad kaela surusid,
kümnist, makse igal aastal
sunniviisil nõudsid neilt.
Need, kes truuks veel jääda suutsid

vanemate usule,
põgenesid laande pakku,
tihnikuis end varjasid,
võtsid maha põlismetsa,
põletasid alemaid,
ehitasid uued majad,
kummardasid Pērkonit.
Aga siitki rüütlinuhid
leidsid viimaks üles nad,
ning kui nendel vili kasvas,
nõudsid jälle andameid.

Kuhu läti malev ilmus,
võõrad hirmust tardusid,
jätsid maha oma mõisad,
oma kloostrid, kirikud,
põgenesid, leidsid varju
Kaupo kantsi müüridelt.
Lāčplēsis nüüd igast küljest
sisse piiras kindluse.
Polnud kerge vallutada
Turaidat küll maleval —
palju rüütleid kaitses kantsi,
palju rauda vallidel,
nooli alla läkitasid,
malevlasi tõrjusid.
Lāčplēsis siis laskis meestel
ehitada redelid,
öösel, pimeduse varjul
malev ronis vallile.
Lossivallidel nüüd taplus
puhkes metsik, verine,
taganes kord üks, kord teine,
langes rohkelt sõdijaid.
Lāčplēsis seal esirinnas
surmas rüütleid arvutult —
rauast tugevamgi soomus
poleks suutnud kaitsta neid.
Nähes säärast hiigeljõudu
kohkuma lõi rüütlijõuk,
hakkasid nad alla andma,
relvi maha loopima,
lätlastele alistusid,
ellu jätta anusid.
Kaupot ennast polnud lossis,

Riia linnas viibis ta,
piiskopiga sõbrutsedes,
tema külalisena.
Lāčplēsis ta kantsi käskis
maani maha lõhkuda,
kirikud ja mungamajad
muuta tuhahunnikuks,
et ei enam võõrad leiaks
siit peavarju endale.
Rüütlitega ühes kambas
oli preester Dietrich ka.
Libekeelselt tema rääkis,
et on siia tulnud nad
Kaupo soovil, ja see neile
andis eluaseme.
Sestap külaliste elu
palus mitte puutuda.
Lāčplēsis veel ikka austas
Kaupot, liivi vanemat,
niisiis lõpuks võttis kuulda
saksa preestri palumist.
Liivlased küll manitsesid,
et ei usuks munka ta,
kelle keel on salakaval,
kärme kurja tegema —
sadu kordi on neid petnud
Dietrich oma jutuga.
Sellepärast, kuigi teised
lastaks minna eluga,
antagu munk Dietrich, petis,
nende kätte hukata.
Lāčplēsis nüüd käskis anda
välja neile Dietrichi,
pühas hiies saksa preester
ohverdada taheti.
Aga kui kolm korda kimmel
odast üle astudes
tõstis esmalt vasemjala,
selgus: seda kõlvatut
jumalad ei taha ohvriks,
see neil vastuvõtmatu.
Nõndaviisi pääses Dietrich *
liivlaste käest eluga.
Lāčplēsis nüüd käskis rüütleilt
võtta relvad, soomusrüü,

kihutada palja peaga
Riia linna tagasi.
Kogu maa ta andis jälle
liivi vanematele,
Tālivaldise ta jättis
siia sõjameestega,
et nad ühes liivlastega
Koiva orgu kaitseksid.
Teised mehed tema seltsis,
Lielvārdis ja Koknesis,
läksid läbi suurte laante,
Lielvaardesse ruttasid.*

Nagu Turaidas, nii siingi
ristirüütlid asusid.
Olid elu sisse seadnud
nagu kõikjal tavaks neil.
Kõige metsikum siin siiski
oli nende ninamees –
au või halastust ei tundnud
Bannerowi Daniel.
Kivilossi ehitanud
oli vana asemel,
otse järsul vetekaldal
seisis tema võimas kants.
Siit ta ründas, röövis rahvast,
külad maha põletas,
inimesi piinas, tappis,
kurnas halastuseta.
Metsikustest pääsemiseks
olid mõned vanemad
hõimudega põgenenud
laanerüppe varjule.
Mõneks ajaks röövimise
katki jättis Daniel,
vanemaile sõna saatis,
lubas rahus elada,
palus rahu sõlmimiseks
kõiki lossi ilmuda.
Vanemad, kel oli võõras
iga autus, kavalus,
usaldasid tema sõna,
metsast lossi ilmusid.
Lossist eemal ühes aidas
kostitas neid Daniel,

laskis tuua sööki, jooki,
lahkelt rääkis nendega.
Kuid siis järsku, kui veel võõrad
söögilauas istusid,
astus ise aidast välja,
ukse ruttu lukustas.
Tema timukad nüüd tulid,
aida juurde õlgi tõid,
ja siis panid igast küljest
selle hoone põlema.
Varsti olid tuleleegid
kogu aida haaranud,
suits ja tuli sisse tungis,
inimesed karjusid!
Kaaslastega lossivallil
seistes vaatas Daniel
kuratlikult irvitades
tulelõõma leekivat.
Siiski saatanlikust naerust
peagi hirmuvärin sai,
sest sealsamas metsast välja
tormas ratsanike salk —
Lāčplēsis neil juhiks oli,
rasket oda hoidis käes.
Kuuldes aidast tõusvat kisa,
murdis ukse sisse ta,
teiste abiga kõik varsti
olid aidast päästetud.
Vägimeest nad tunnistasid,
kes kui taevast sadanud,
rõõmsalt tänusõnu talle
päästmise eest laususid,
jutustasid, kuidas kõiki
petnud olid Daniel.
Lāčplēsisel seda kuuldes
väga kurjaks muutus meel,
kutsus oma mehed kokku,
hakkas lossi ründama.
Kuigi rüütlid vastu panid
vihaselt ja kõigest väest,
siiski enne õhtueha
langes nende vägev kants.
Lāčplēsis ei heitnud armu,
laskis rüütlid hukata,
ainult Danieli enda

võttis vangi elusalt;
pärast andis julma rüütli
välja vanematele,
et nad oma soovi järgi
mõrtsukale tasuksid.

Tuulekiirul levis teade:
„Lāčplēsis on Lielvaardes!"
Igas külas, igas talus
kuuldi rõõmusõnumit,
tundus: uuesti kõik rahvas
on nüüd ellu ärganud.
Need, kes sügavasse laande
olid pakku pugenud,
endisesse elupaika
tulid jälle tagasi.
Inimesed rõõmsal meelel
Lielvaardesse tõttasid
kiitma oma vabastajat,
tervitama Lāčplēsist.
Lielvaardesse rõõmupäevi
suure võidu püha tõi,
pidulaua rikkaliku
vanem kattis kõigile,
söödi, joodi, tantsu löödi,
sõjasaaki jagati.
Mõne päeva pärast meelde
tuli neile Daniel —
toodi välja ta ja viidi
Daugava jõe kaldale,
üteldi: „Sa tules tahtsid,
saksa koer, meid hukata,
nüüd, kus meie käes su saatus,
anname su vetele!"
Siis nad võtsid paksu laua,
asetasid sellele
Danieli, ja ta kinni
nööridega sidusid,
irvitades tema üle
lainetesse lükkasid:
„Sõida koju oma maale,
otsi üles kaaslased!
Sinuga koos sõidab ära
ka su võõras, vastik usk."

Hirm ja õudus haaras kõikjal
saksa ristirüütleid nüüd,
kuuldes läti kangelase
suurtest vägitegudest.
Ükskõik, kus neist keegi viibis,
Riiga põgenes nüüd ta,
lootes varjupaika leida
Riia linna kindluses.
Aga siingi piiskop Albert
julgena ei tundnud end,
nägi, et on varisemas
varsti Baltimaal ta võim,
kui ta Saksamaalt ei leia
abiväge endale.
Sellepärast Saksamaale
sõitis Albert tagasi,
tahtis veelgi rohkem mehi
oma väkke värvata,
alustada jälle sõda,
kui taas tuleb kevade.
Seniks oma asemikuks
Riiga jättis Kaupo ta,
kes seal lubas võõraid hoida
seni oma kaitse all.
Arvates, et maad nüüd enam
mingi oht ei ähvarda,
laskis Lāčplēsis kõik mehed
kodudesse laiali.
Jäid Lielvaardesse ta ise
ja ta noorik Laimdota.
Noorik korras hoidis kodu,
väljas töötas Lāčplēsis,
hoolsalt haris viljapõlde,
isa kantsi kindlustas.
Koknesis siit ruttas koju,
võttis kaasa Spīdala,
kuni Kokneseni saatis
noori vana Aizkrauklis.
Jumalate hoolde jäeti
Lāčplēsis ja Laimdota,
lahkudes kõik vastastikku
hüva õnne soovisid.
Lielvārdis läks koju saatma
oma sõpra Burtnieki,

kellega koos olla tahtis
mõnda aega Burtniekis.
Elasid nüüd kahekesi
Lāčplēsis ja Laimdota,
rahvas nendest lugu pidas,
kiitis oma vägimeest.
Daugava jõe kaunil kaldal
leidsid lõpuks ometi,
mida olid igatsenud –
õnnepõlve, armastust!

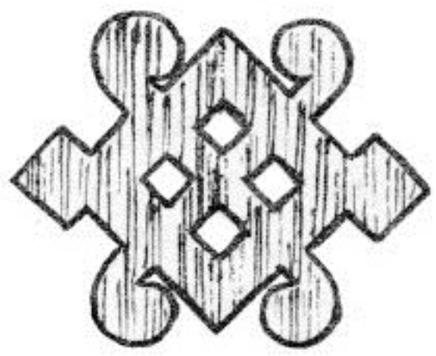

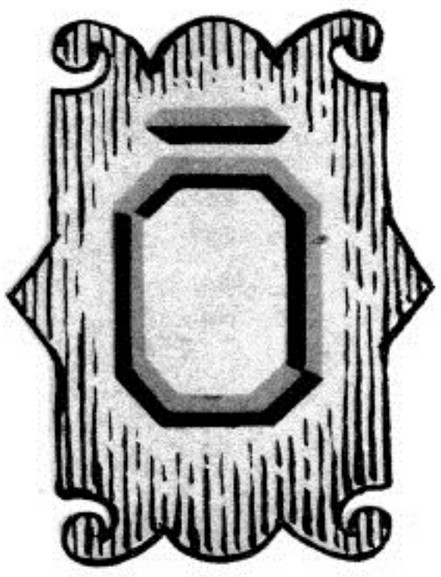

itseaeg taas mäed ja orud
halja rüüga kaunistas,
kogu loodus ärkas ellu,
loomad kärmelt sagisid.
Näis, et nüüd on mööda läinud
rasked ajad jäädavalt.
Igas talus valmistuti
kevadiseks põllutööks:
parandati atru, äkkeid,
õueaedu, väravaid.
Kangargi nüüd töötas väljas,
haris oma aiakest,
lõikus oksi, kaevas põõsaid,
taraauke parandas.
Tema nägu oli mossis,
halvas tujus paistis ta,
sest et talle osaks saanud
oli palju pahandust.
Häda, mida ise aitas
isamaale tuua ta,
oli halba vilja kandnud
temalegi samuti.
Suguvennad tal ei käinud
külas nagu vanasti,
hoolida kuid üleüldse
võõrad tast ei soovinud.
Aga kõige rohkem südant

näris vanal reeturil,
et Lāčplēsis, rahvasangar,
pälvis au ja kuulsuse,
ja et vanakurja küüsist
oli pääsnud Spīdala.
Üksnes teda ainult ootas
piinarikas elulõpp,
üksi, kurja südamega,
nii ta siin siis elutses.
Sellepärast ehmus Kangar,
kui ta päikseloojakul
aiavärava poolt kuulis
ootamatult teretust.
Tõstis Kangar ruttu pilgu,
nägi aias Dietrichit.
„Tõesti imestan, et sina
lõpuks siia leidsid tee;
kas ju oled kivilossis
tüdinenud praadidest?"
sõnas Kangar tervitades,
muigas salakavalalt.
„Praed mul tüütuks pole läinud,
kuid on varsti otsas need,
kui sa oma võluväega
mind ei taha aidata.
Seekord kõike sulle pakun,
kui vaid hädas aitad mind,"
sõnas Dietrich, rääkis sellest,
kuidas Riiga jõuab pea
piiskop Albert sõjaväega
vallutama Baltimaad.
Aga kõik on ilmaaegu,
kui Lāčplēsis elab siin,
ei siis ristirüütlid suuda
alla heita Baltimaad.
Uurigu nüüd Kangar välja,
milles peitub hirmus jõud,
et saaks vägilasest võitu
mõni tugev vastane.
Kangar rääkis, et ta tihti
kimbutas küll sangarit,
saatis talle teele hiide,
sortse, puuke — asjata.
Lāčplēsis kõik maha tappis,
ise pääses eluga.

Kui Lāčplēsis rüütlimehi
niidab nagu kapsapäid,
see ei lähe talle korda –
ta ei aitaks sakslasi,
kui ei sunniks salapõhjus
teda võitjat vihkama.
Praegu veel ei tea ta, kuidas
Lāčplēsist saaks hukata,
aga ehk ta abivaimud
toovad talle hüva nõu.
Kui ei põlga Dietrich tema
lihtsat kodukollet siin,
jäägu siis ta mõneks ajaks
tema majja elama.
Öösel Kangar üksi sulgus
oma salakambrisse,
ütles, et kui Dietrich kuuleb
kära, ärgu kohkugu.
Kesköö l tõusis tuulepööris,
maja hakkas vappuma,
kambrist oli oigeid kuulda,
korinat ja urinat,
nii et juuksed hirmust püsti
tõusid preester Dietrichil –
riste ette pildus tema,
issameiet pomises.
Kolm ööd järjest magamata
Kangar heitles kurjasti,
pärast seda hommikul ta
sõnas Dietrichile nii:
„Olgu neetud päev, mil selle
saladuse teada sain,
küllap meidki needus tabab,
äraandjad oleme.
Kuid peab kurjus siiski kurjust
sünnitama alati.
Loomult oleme me vennad,
sellepärast kuula nüüd:
emakarust põlislaanes
sündinud on Lāčplēsis,
kus ta isa erakuna
üksipäini elutses.
Emalt poeg sai karukõrvad,
samuti ka hiigeljõu.
Kui nüüd keegi tema kõrvad

raiuks maha võitluses,
hiigeljõud selsamal hetkel
lahkuks temast korraga.
Mine nüüd, ma lõpetasin,
tänu ma ei taha sult."

Suurel hulgal vaenuväge
piiskop Albert kaasa tõi,
jälle Riias valmistuti
uueks sõjaks, võitlusteks.
Teiste sõdalaste keskel
musta rüütlit näha võis,
palju aastaid oli tema
Saksa teedel röövinud.
Räägiti, et tema ema
oli olnud vägev nõid,
põrguvõimu tarkusega
poja ära loitsinud,
nii et ükski haav ei saanud
surma tuua temale.
Selle oma sõjariistaks
oli Dietrich valinud,
tahtis kavaluse läbi
hukka saata Lāčplēsist.
Kaupotki ta kutsus appi,
et see plaan tal õnnestuks,
tõotades, et abi eest saab
talle osaks taevariik.

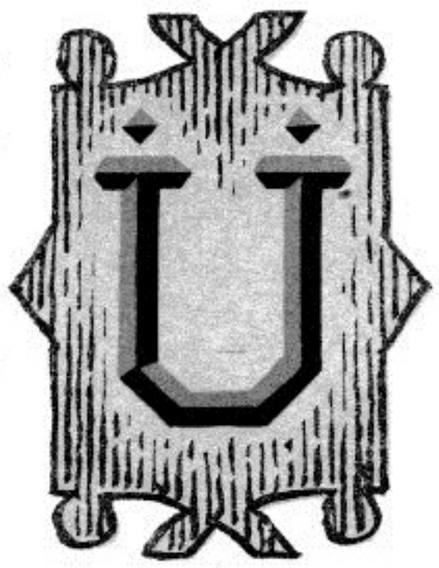

hel päeval kahekesi
Laimdota ja Lāčplēsis
oma kantsis laua juures
argiasju rääkisid.
Laimdota ju mitu päeva
oli nukker kuidagi –
polnud lapselikult lõbus
nagu seni alati.
Nüüd ta vaikis mõne hetke,
vajus nagu mõttesse,
sõnas mehele siis nõnda
kurva häälekõlaga:
„Lāčplēsis, mu armsam, ütle,
mis see tähendama peaks:
tihti on mul süda raske,
kurbus rinda rõhub mul,
mingi kartus põues tõuseb,
kuigi üldse ma ei tea,
mis võiks olla selle põhjus –
õnnelik ju olen ma.
Oo, nii õnnelik, et kardan,
kas ei juhtu midagi,
mis võiks meie õnne võtta,
ära lahutada meid.“
Enne veel, kui sangar jõudis
rahustada kallist naist,
valvur väravast tõi sõna,

et seal võõrad ratsurid
hõikavad, et sõbrad on nad,
sisse saada tahavad.
Lāčplēsis nüüd vaatas aknast –
värava ees seisid seal
mõned võõrad rüütlimehed,
nende hulgas Kaupogi.
Lāčplēsis ei viivitanud,
käskis neile avada,
võttis vastu külalised
austusega, väärikalt.
Kaupo teatas, et on saatnud
piiskop ise siia neid
rahu üle kõnelema,
ausat sõprust sõlmima.
Lāčplēsis ei ihaldanud
sõda ilma tarbeta,
sestap siis ta võttis vastu
Kaupo ettepaneku.
Mitmeid päevi võõrad mehed
siis Lielvaardes elasid.
Lāčplēsis neid kõiki kohtles
sõbralikult, lahkesti,
korraldas küll sõjamänge,
mitmeid-setmeid võistlusi.
Laimdota seevastu aga
oli väga rahutu,
mustas raudrüüs rüütlit tema
sugugi ei sallinud,
ehkki rüütel libekeelselt
Laimdotale lähenes.

Kord, kui jälle sõjamänge
peeti kõrge kalda peal
ja must rüütel kõiki mehi
oli võitnud hõlpsasti,
läks ta Lāčplēsise juurde,
kutsus välja võitlema.
Naljatades aga loobus
sõjamängust Lāčplēsis.
Rüütel vihastas seepeale,
lausus väljakutsuvalt:
küllap tühjad on vist jutud
Lāčplēsise hiigeljõust,
ja kõik see, mis temast kuuldud,

tühipaljas sõnakõlks.
Nüüd ei viivitanud enam,
astus välja Lāčplēsis,
mõõkadega rasketega
hakkas peale sõjamäng.
Lāčplēsis vaid naljatades
kaitses osavasti end,
aga rüütel hirmsa hooga
seni vehkles mõõgaga,
kuni ühe kõrva maha
raiuski Lāčplēsisel.
Väga vihaseks sai sangar,
ränga hoobi virutas,
rüütlil soomus tervenisti
pihuks-põrmuks purunes,
veri ilmus nähtavale,
kuid ka pooleks murdus mõõk.
Seda nähes ängas rüütel
teise hoobi, raius taas
vägilasel teise kõrva
maha oma mõõgaga.
Nüüd ei olnud vihal määra,
rüütli rinnust Lāčplēsis
kahmas kinni, algas maadlus,
nii et maapind müdises.
Kolmel korral musta rüütli
tõstis õhku Lāčplēsis,
kolmel korral ise vankus
ristirüütli haardest ta.
Juures seisvad sõjamehed
kahvatades vaatasid,
olid sellest vaatepildist
nagu maasse kasvanud.
Maadlejad nüüd olid jõudnud
kõrge kalda servale,
vägilane musta rüütli
lükkas alla kalda pealt,
kuid see raudrüü raskusega
tõmbas kaasa sangari.
Lained laksatasid valjult,
pritsmed tõusid kõrgele,
võitlejad kui kahekesi
sügavikku kadusid!

Kohe kõlas kaeblik karje,
kostis lossist kaugele –
Laimdota seal samal hetkel
oma elu lõpetas.
Päiksekiired kahvatades
Daugavasse vajusid,
tihe udu langes veele
nagu valupisarad.
Leinalised vetelained
vahutasid Daugavas –
oma üska nemad võtsid
läti rahva sangari,
ning ta puhkepaiga ümber
saare kokku kandsid nad.

Teised läti sõjamehed,
sõbrad, sugulased kõik
langesid üksteise järel
sõjas ülevõimuga.
Võõrad võimud maale tulid,
tulid karmid isandad,
rahvas, meie armas rahvas
aastasadu orjas neid,
aga sajandite järel
Lāčplēsist veel mäletab.
Rahva jaoks ta pole surnud,
kuldses lossis magab ta,
Daugavas loss saare alla
maetud seal, kus Lielvaarde.

Nüüdki vahel paadimehed
sõites mööda Daugavat,
näevad kesköö l kahte kuju
kõrgel kaldal võitlemas,
lossivaremeis sel ajal
vilgub tuhmjas tuluke.
Võideldes siis lähenevad
mehed kaldaservale,
kuni viimaks kõrgelt alla
sügavikku kukuvad;
lossist kostab kaeblik karje,
kustub vilkuv tuluke.

See on Lāčplēsis, kes võitleb
üha võõra võimuga,
Laimdota kuid lossis valvab,
ootab, kuni võidab ta.
Küllap silmapilk kord saabub,
mil ta verivaenlase
üksipäini alla tõukab,
sügavikku uputab —
siisap käes on õnneajad,
siisap rahvas vabaks saab!

SAATEKS

Andrejs Pumpurs on sündinud 22. septembril 1841. aastal viinapõletaja pojana Lieljumprava vallas, kus möödusid ka tema lapsepõlveaastad. Lieljumprava valla see osa, mis kuulus Kuramaa alla, oli Daugava jõe, suurte laante ja soode läbi eraldatud nii Liivimaa alla kuuluvast vallaosast kui ka teistest ümberkaudsetest valdadest ja vanaaegsed uskumused ning kombed seoses mitmesuguste tähtpäevadega, nagu näärid, jaanipäev, hingede aeg, ja viljakülvi ning lõikusega olid siin veel täies elujõus. Palju laule kuulis Andrejs Pumpurs oma emalt Lizelt, rohkesti muinaslugusid ja jutte vanadest aegadest oma sugulaselt, üle üheksakümne aastaselt vanaemakeselt, nagu ta oma mälestustes meenutab.

Pärast kihelkonnakooli lõpetamist elas ta aasta oma lelle talus ja käis koos selle perega mõisas tööl, kus ta jällegi rahva suulise loominguga lähedalt kokku puutus. 1858. aastal alustas ta tööd maamõõtja abilisena Liivimaal. Talviti viibis ta sageli Lielvaardes, kuhu tema isa samal aastal elama oli asunud. Tolleaegne Lielvaarde oli tõeline rahvaluule varaait. Veel hiljemgi, aastatel 1872—1874 käis Pumpurs seal rahvalaulikute lugusid kuulamas ja vanu linnuseid vaatamas. Rohket lisa oma senistele teadmistele rahva luuleloomingust omandas ta pikki aastaid paljudes valdades maamõõtjana töötades, nii et tal aastatel 1867—1872 Piebalgas elades küpses eepose kirjutamise kavatsus. 1873. aastal Jumurdas mõisavalitsejana töötades ja luuletajana juba tuntuks saanuna arutas Pumpurs sõpradega, kuidas kujutada „Jumalate koosolekut", millest sai eepose esimene lugu.

Aastatel 1874—1875 elas Pumpurs Riias, kus ta töötas ajakirja „Vārpas" („Viljapead") toimetuses. 1876. aastal läks ta Moskvasse ja samal aastal võttis vabatahtlikuna osa serblaste vabadusvõitlusest türklaste vastu. 1877. aastast alates teenis tsaariarmees Sevastoopolis. Lõpetas Odessas sõjakooli. Kõigil neil aastatel jätkas tööd eepose kallal. 1880. aastal viidi ta staabikapteni aukraadis Daugavpilsi intendantuuri, kus ta seoses tööülesannetega palju Venemaal ringi reisis ja isegi Vaiksel ning India ookeanil ja Hiinas käis. Tema järgnevateks teenistuskohtadeks olid Riia, Panevežys, Cēsis ja Tartu, kus ta 1887. aasta teisel poolel „Lāčplēsise" lõpetas. Raamat ilmus 1888. aastal Läti III üldlaulupeo ajal. Selles väljaandes tsensuuri poolt tehtud kärped on hiljem taastatud paranduste najal, mis Pumpurs on teinud Riia läheduses asuvast endisest Krape vallast leitud raamatusse.

Andrejs Pumpurs suri 6. juulil 1902. aastal Riias.

Toimetaja

KOMMENTAARID

ESIMENE LUGU

PĒRKON — läti rahva mütoloogias üks taevajumalusi; pikse valitseja.

SAATUSEISA — saatuse võimu personifikatsioon.

PATRIMP — siin viljajumal, esineb sellisena ka mujal XIX sajandi läti kirjanduses; esialgselt vanapreisi mütoloogias veejumal, hiljem viljakasvu- ja õnnejumal.

PAKOL — siin põrgu- ja pimedusejumal, kes on samuti vanapreisi XVI sajandi pseudomütoloogilise kuju järgi laenatud. Lätlaste uskumuste kohaselt oli surnute hingede valitsejaks Vaimuema.

ANTRIMP — siin merejumal, laen vanapreisi pseudomütoloogilisest Awtrympusest. Läti rahvalauludes esineb merejumalusena Mereema.

LĪGO — siin laulujumalanna, tuletatud läti suvise pööripäeva lauludes kasutatavast refrääänist „liigo", jumalusena esineb läti kirjanduses juba XVIII sajandi lõpul.

PUŠKAITIS — pseudomütoloogiline õitsengujumal.

JUMALAPOJAD, PĒRKONI POJAD — kujud rahvalauludest, kus räägitakse jumalapoegade ja päikesetütarde pulmadest või Pērkoni poegadest, kes äikese ajal välku löövad ning müristavad.

AUSTRA — läti koidujumalanna.

LAIMA — läti muinasjuttudes ja rahvalauludes esinev õnne- ja saatusejumalanna.

TIKLA — pseudomütoloogiline voorusejumalanna.

PÄIKESE ILUSAD TUTRED — rahvalauludes esinevad mütoloogilised olendid.

ZIEDON — kevade poeetiline nimetus, millest Pumpurs on teinud kevadejumala.

BALTIMAA VALGETES VETES — originaalis esinev sõnademäng: Baltijas Baltajā jūrā, tähenduses: Baltimaa Valges meres.

STABRADZE — muinasjutuline olend, kes elab veealuses kristalses lossis Daugava jõe neelukohas.

STABRAG EHK STABURAG — lubjakivist kalju Daugava vasakul kaldal, umbes 100 kilomeetri kaugusel Riiast, looduslikult väga ilus koht, mis aga pärast hüdroelektrijaama rajamist üle ujutati, nii et Staburag on praegu vee all.

STABURAG KASVAB — allikatest voolavast veest settiva lubja tõttu kasvas kaljukülg laiuti. Aeg-ajalt murdus sealt lubjakivitükke lahti ja kukkus jõkke.

KALJUSID PISARAIL PESTA — kaljult allavoolavaid veeniresid nimetati rahvasuus Staburagi pisarateks.

TEINE LUGU

KEGUM — kärestik Daugavas, 46 km kaugusel Riiast.

LIELVAARDE VANEMA KINDLUS — XIII sajandi alguseni asetses siin liivlaste linnus. 1201. aastal andis piiskop Albert Lielvaarde lääniks rüütel Daniel Bannerowile, kes asus linnusesse elama. Kui piiskop Albert 1204. aastal Saksamaale sõitis, kogusid kohalikud liivlased kolmesajamehelise maleva ja ründasid Riiat. Kättemaksuks põletasid sakslased Bannerowi juhtimisel 1205. aastal Lielvaarde puukindluse maha ja ehitasid selle asemele kivilossi, mille varemed on säilinud tänapäevani.

VAIDELOT — muinaspreisi preester.

KRĪV — legendaarne muinaspreisi valitseja.

ROMOVE — legendaarne muinaspreisi hiis.

LĀČPLĒSIS — karumurdja.

NUGISENAHKADEST MUTS — vanasti läti noormehe torodaim ehe.

BURTNIEK — kirjatark. Burtnieki ehk Asti järvega on lätlastel seotud palju muistendeid.

AIZKRAUKLIS — Aizkraukle vanem. Muistsete liivlaste Aizkraukle kindlust mainitakse juba VIII sajandil skandinaavia saagades Askrade nime all. 1205. aastal põletasid sakslased selle maha ja ehitasid 1224. aastal kaks kilomeetrit kaugemal Daugava kaldal kivilossi.

SPĪDALA — nimi on tuletatud sõnast: spīdet, mis tähendab: särama.

KIRJAPANUNAHAD — vastavalt töödeldud loomanahad, mida kasutati kirjutamise tarbeks. Muinasjutus paneb kurat kirikus inimeste pattusid loomanahale kirja.

LĪKCEPURE — kõver müts. Kuradi nimetus.

NAGCEPURE — nokatsmüts. Kuradi nimetus.

KANGAR — Riia läheduses asetsevate küngaste aheliku nime järgi tuletatud pärisnimi.

SĒRENIETE — Aizkraukle naabrusest, Daugava vastaskaldal asetsevast Sērenest pärineva nõiapiiga nimi.

VÕIB-OLLA KOHTUME KUNAGI VEEL — Stabradze viitab sellele, et Lāčplēsis kunagi jälle tema veealuses lossis varjupaiga leiab.

LAIMDOTA — õnne antu.

HALL TAAT HALLI HOBUSE SELJAS — Pērkon.

KOKNESIS — puukandja. Nimi on tuletatud lätlaste muistse linnuse Koknese nimest ja vastab läti muistendites esinevalė tegelaskujule.

KOLMAS LUGU

RIIDZIN – väike jõeke, mis suubus Daugavasse kohal, kuhu hiljem rajati Riia vanalinn. Jõe suudmelähedases laiemas osas, niinimetatud Riia järvel, asetses kuni XVII sajandini sadam, mis oli sinna rajatud juba enne sakslaste sissetungi. Ajapikku kuivas jõgi ära, aeti XVIII sajandi esimesel poolel kinni ja sellele kohale ehitati hooned.

DIETRICH – munk Theodorich, üks esimesi misjonäre Baltimaal.

KAUPO – Turaida ümbruskonna liivlaste vanem. Tema kants asus selle paiga läheduses, kuhu sakslased 1214. aastal rajasid lossi, millest on säilinud varemed.

KARUKÕRV – Lāčplēsise nimetus.

SUND – Muhu väin.

VIDUVED – legendaarne vanapreisi kuningas.

ŪZIŅ – mesilasi kaitsev jumalus, esineb läti mütoloogias ka kui hobuste kaitsevaim.

NELJAS LUGU

LÄTI INDRIĶIS – Läti Henrik, rahvuselt tõenäoliselt sakslane, tegutses 1208. aastast alates misjonärina ja preestrina Ümera lätlaste hulgas, „Chronicon Livoniae" („Liivimaa kroonika") autor.

UKSKÜLA JA SALASPILS – muistsed liivlaste asulad Riia lähedal, teine neist väikesel saarel Daugavas. Aastatel 1185 ja 1186 rajati siia esimesed sakslaste kantsid ning kirikud. Kuni Riia rajamiseni oli Ukskūla ka piiskop Alberti residentsiks.

KUUES LUGU

LIIGOŌŌ JA LIIGOPŪHAD – suvine pööripäev, muistsete lätlaste kõige suurem püha. Nimetus tuleb sõnast: līgot, mis tähendab: kiikuma. Rahvauskumuste järgi päike sel päeval kiigub ja ehib end. Hiljem, ristiusu ajal, liitus see püha jaanipäevaga.

DANIEL – üks piiskop Alberti abilisi, rüütel Daniel Bannerow.

DABREL – liivi vanem.

TEMA TUGEV KANTS – Satesele muinaslinnus Koiva kaldal. 1212. aastal alustasid liivlased siin ristirüütlite vastu ülestõusu.

RŪSIŅ – latgallaste hõimu vanem.

TĀLIVALDIS – Taalava läti hõimu vanem.

KUNI VIIMAKS . . . TURAIDASSE JÕUDSID NAD – tegelikult asusid Satesele ja Turaida lähestikku. Pumpurs on võtnud Lāčplēsise retke kirjeldamisel aluseks lätlaste ja liivlaste arvukaid ülestõuse XIII sajandil.

NÕNDAVIISI PÄÄSES DIETRICH – 1191. aastal oma misjonitööd alustanud munk Theodorichi võtsid liivlased vangi ja ainult ennustuse juhuslik tulemus päästis ta elu.

LIELVAARDESSE RUTTASID – Pumpurs ühendab siin üheks episoodiks Koiva-äärsete liivlaste ülestõusu 1212. aastal ja Bannerowi väljakihutamise Lielvaardest 1204. aastal.

NIMEDE LIGIKAUDNE HÄÄLDAMINE

ā – aa	Lielvārdis – Lielvaardis
ē – ee	Lāčplēsis – Laatšpleesis
	Pērkon – Peerkon
ī – ii	Spīdala – Spiidala
ū – uu	Rūsiņ – Ruusinj
o – uo	Laimdota – Laimduota
	Koknesis – Kuoknesis
	Pakol – Pakuol
	Līgo – Liiguo
c – ts	Līkcepure – Liiktsepure
ķ – kj	Indriķis – Indrikjis
ņ – nj	Ūziņ – Uuzinj

SISUKORD

ESIMENE LUGU
Jumalate koosolek 5

TEINE LUGU
Lāčplēsise esimene kangelastegu. Lāčplēsis asub teele Burtnieki lossi. Aizkrauklise tütar. Kuradikoobas. Staburadze ja tema tütreke. Koknesis . 15

KOLMAS LUGU
Kangar ja Dietrich. Hiiglane Kalapuis. Sõda eestlastega. Põhjavajunud Burtnieki loss. Muistendid ja õpetussõnad Burtnieki kirjades. Hingede öö. Laimdota kadumine 43

NELJAS LUGU
Kaupo püha isa juures Roomas. Riia rajamine. Laimdota nunnakloostris. Koknesise ja Laimdota põgenemine kloostrist. Lāčplēsis Põhjamerel. Põhjaneitsi. Koerakoonlased. Maailma otsas. Teemantmägi. Nõiutud saar 73

VIIES LUGU
Nõiutud saarel. Kolm sortsi. Vana nõid. Spīdala. Laimdota ja Koknesis. Kohtumine. Õnnelik tagasipöördumine kodumaale 101

KUUES LUGU
Liigopühad. Liigoöö. Vanemate koosolek. Lāčplēsis kaaslastega koosolekul. Pulmad. Sõda raudrüütlitega. Lāčplēsis Lielvaardes. Kangar ja Dietrich reeturitena. Lāčplēsise surm. Lõpp 119

SAATEKS 155

KOMMENTAARID 156

NIMEDE LIGIKAUDNE HÄÄLDAMINE 159

Пумпурс Андрейс. Лачплесис. На эстонском языке. Оформление: В. Валдманис. Издательство «Ээсти раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10. Toimetaja A. Kerge. Kunstiline toimetaja L. Kruusmaa. Tehniline toimetaja T. Vent. Korrektorid M. Sepp ja A. Nurmoja. Laduda antud 3. II 1971. Trükkida antud 15. VIII 1972. Paber 54×84/8. Trükipoognaid 20. Tingtrükipoognaid 16,8. Arvestuspoognaid 9,26. Trükiarv 15 000. Tellimise nr. 135. Trükikoda „Oktoober", Tallinn, Kreutzwaldi 24. Hind 2.40.

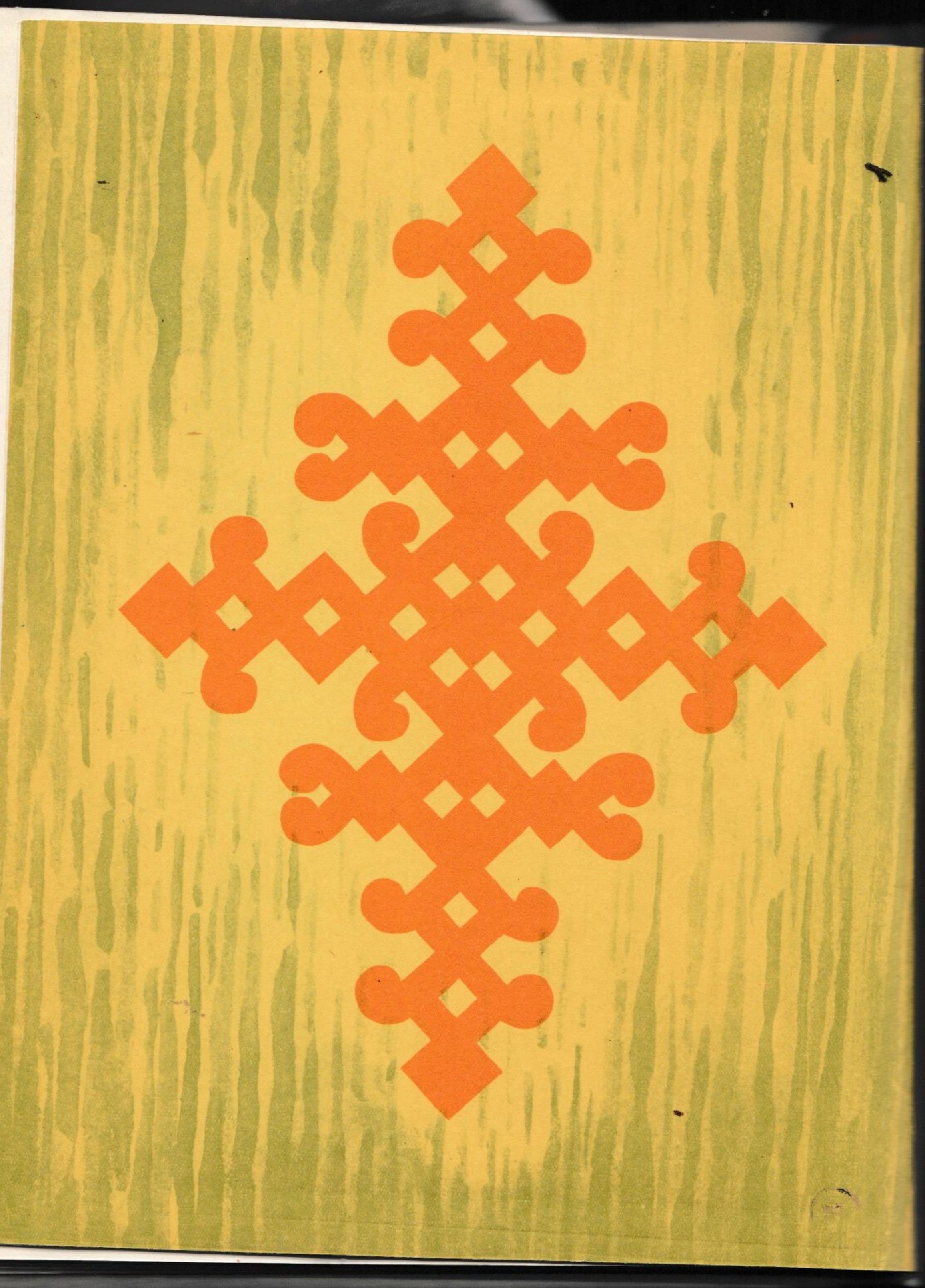

Rbl. 2.40